

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
Ústav slavistických a východoevropských studií

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Sekundární predikace z hlediska pražské typologie.
Infinitivní konstrukce v ruštině ve srovnání s češtinou a
němčinou.

*Secondary predications from the viewpoint of Praguian typology.
Infinitive constructions in Russian, compared with Czech and
German*

Jana Kocková (roz. Heczková)
vedoucí práce: Dr. phil. Markus Giger
letní semestr 2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze, dne

Děkuji panu Dr. phil. Markusovi Gigerovi za cenné podněty,
připomínky a trpělivost při vedení práce, dále děkuji pracovníkům

Národní knihovny za vstřícnost.

Obsah:

1. Typologie	1
1.1. Jazykové typologie	1
1.2. Pražská typologie	2
1.3. Charakteristiky jednotlivých typů	4
1.3.1. Flexivní typ	4
1.3.2. Introflexivní typ	6
1.3.3. Aglutinační typ	6
1.3.4. Izolační typ	8
1.3.5. Polysyntetický	9
2. Infinitiv	11
2.1. Modálnost	12
2.2. Infinitiv z hlediska druhé predikace	13
2.3. Subjekt infinitivního děje	15
3. Infinitiv v sledovaných jazycích	16
3.1. Infinitiv v češtině	19
3.2. Infinitiv v ruštině	21
3.2.1. Spojení se spojkami, spojovacími výrazy	23
3.3. Infinitiv v němčině	24
3.3.1. Infinitiv v nominálních frázích	24
3.3.2. Otázka tzv. Ersatzform	25
3.3.3. Problematika "zu"	26
3.3.4. Status <i>um</i> , <i>anstatt</i> , <i>ohne</i> + <i>zu</i> -infinitiv	28
4. Infinitiv podle syntaktických funkcí	30
4.1. Infinitiv závislý na slovesu	30
4.2. Infinitiv s modálními výrazy	31
4.2.1. V češtině	31
4.2.2. V ruštině	32
4.2.3. V němčině	33
4.3. Pasivní parafráze s využitím infinitivu	35
4.4. Spojení s fázovými slovesy	36
4.5. S plnovýznamovými slovesy	36
4.5.1. Užité třídy plnovýznamových sloves	37
4.5.2. Nelze substituovat vedlejší větou	38
4.5.3. Lze nahradit vedlejší větou	39
4.5.4. Nelze vyjádřit infinitivem	42
4.5.5. Jinými prostředky	43
4.5.6. S konektorem	43
4.5.7. Závislý na adjektivu, přídělníku, adverbium	44
4.5.8. Závislý na substantivech	44
4.6. Infinitiv ve funkci přívlastku	45
4.7. Adverbiální infinitiv	46
4.8. Účelový infinitiv	48
4.8.1. V češtině	48
4.8.1.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa	48
4.8.1.2. Se slovesy <i>být</i> , <i>zůstat</i>	48
4.8.1.3. Spojení s konektorem	49
4.8.2. V němčině	49
4.8.2.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa	49
4.8.2.2. Se slovesy <i>být</i> , <i>zůstat</i>	49
4.8.2.3. Připojení s konektorem	49
4.8.3. V ruštině	49
4.8.3.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa	50
4.8.3.1.1. Se slovesy označujícími začátek a konec pohybu	50
4.8.3.2. Se slovesy <i>být</i> , <i>zůstat</i>	50
4.8.3.3. Se substantivy	50
4.8.3.4. Připojení s konektorem	50
4.8.4. Konkurence	51
4.9. Podmínkový infinitiv	51

4.9.1. V češtině	51
4.9.1.1. S konektorem	52
4.9.1.2. Konstrukce bez určitého slovesného tvaru	52
4.9.2. V němčině	52
4.9.3. V ruštině	53
4.9.3.1. S konektorem	53
4.9.3.2. Konstrukce bez určitého slovesného tvaru	53
4.9.3.3. Ve funkci verba finita	54
4.10. Účinkový	54
4.10.1. V němčině	54
4.10.1.1. Konzekutivní infinitiv	54
4.10.1.2. Ireálně-konzekutivní význam	55
4.10.1.3. Negativně-konzekutivní infinitiv	55
4.10.2. V ruštině	55
4.10.2.1. Konzekutivní infinitiv	55
4.10.2.2. Ireálně-konzekutivní význam	55
4.10.2.3. Negativně-konzekutivní infinitiv	55
4.11. Substitutivní	55
4.11.1. V němčině	55
4.11.2. V ruštině	56
4.11.3. V češtině	56
4.12. Negativní modální infinitiv	56
4.12.1. V němčině	56
4.12.2. V ruštině	56
4.12.3. V češtině	56
4.13. Srovnávací infinitiv	56
4.13.1. V češtině	56
4.13.2. V němčině	57
4.13.3. V ruštině	57
4.14. Temporální infinitiv	57
4.14.1. V ruštině	58
4.14.2. V češtině	58
4.14.3. V němčině	58
4.15. Resriktivní	58
4.15.1. V němčině	58
4.15.2. V ruštině a češtině	58
4.16. Zvláštní forma užití	58
5. Závěr	59
5.1. Přejídný charakter infinitivu	59
5.2. Kongruence, nominální věty	62
5.3. Funkce infinitivu jako sekundárního predikátu na základě rozboru textu	63
6. Resumé	70
Summary	74
Použitá literatura	78
Přílohy	
I. Tabulka	
II. Rozebírané texty	
Шесть Наполеонов	
Šest Napoleonů	
Die sechs Napoleons	

Předmětem této práce je rozbor a charakteristika jevů na syntaktické rovině jazyka, a to na základě tzv. Pražské typologie. Jazyková typologie, tak jak byla vypracována Skaličkou, Sgallem, Popelou a dalšími, umožňuje popsat a srovnat jazyky v jejich různosti. Jejich pojetí se v některých rysech lišilo a vyvíjelo, ale základní rysy zůstávaly stejné.

1. Typologie

1.1. Jazykové typologie

Jazykové typologie byly a jsou velmi rozšířeným způsobem zkoumání, poznávání a klasifikace jazyků. Existují i na typologii založené teorie jazykového vývoje (Gabelenz) a typologie se využívají i pro negenetické srovnání dvou a více jazyků (В. Д. Аракин, Skalička, Weiss, Lotko...).

Na rozdíl od jiných typologií, které jazyky klasifikují, charakterizují a popisují zvláštnosti těchto jazyků (např. Lewy: *Der Bau der europäischen Sprachen*), klasifikují vlastnosti jazyků (v oblasti fonetiky A. Isačenko: *Versuch einer Typologie der slavischen Sprachen*) nebo zjišťují kvalitativní difference (Sapir: *Language*), nabízí Skaličkova typologie základ, ze kterého lze vycházet při klasifikaci jazyka. Jednotlivé vlastnosti jsou klasifikovány nejen podle toho, jestli se v daném jazyce vyskytují nebo ne, ale jsou zkoumány i souvislosti mezi těmito vlastnostmi, tj. zda jedna vlastnost jiné vlastnosti vylučuje nebo je pro ně příznivá atd. To umožňuje při zjištění jednoho rysu v jazyce předpovídat existenci jiného rysu. Přirozeně ale nelze „alle Eigenschaften der Struktur einer natürlichen Sprache aufgrund einer einzelnen Eigenschaft vorauszusagen“ a „jede einzelne Eigenschaft aufgrund der typologischen Charakteristik der gegebenen Sprache im Voraus zu bestimmen“ (Skalička 2006a: S. 1279).

K novějším impulzům typologie patří kvantitativní přístup, který se vyznačuje vyšším stupněm explicitnosti a umožňuje systematické odstupňování typologické příslušnosti jednotlivých jazyků. Toto pojetí jazykové typologie nabízí mnoho nových možností zkoumání jazyků, přináší s sebou ale i mnoho potíží. Altmann und Lehfelddt (*Allgemeine Sprachtypologie*) vypracovali taxonomickou typologii, kterou autoři představují jako klasifikaci „polythetickou“, tedy spočívající na více znacích.¹ Klasifikace pak probíhá teprve ex post, na základě dat ze zkoumaných jazyků (Altmann, G./Lehfeldd, W. (1973), s. 32). Tato a ostatní taxonomické typologie přináší číselné údaje, které lze přehledně srovnávat a dají se dále statisticky, resp. matematicky zpracovat. Na druhou stranu mají taxonomická data sama o sobě jen omezenou výpovědní hodnotu a potřebují interpretace. Závěry nejsou přístupné přímo a potřebují bližší znalosti konkrétně užitých metody. Problematické je i použití dat pro klasifikaci, které ovlivňují výsledky podle zvolené metody.

1.2. Pražská typologie

Tato typologie pracuje s pěti jazykovými typy: flexivním, isolačním, introflexivním, aglutinačním a polysyntetickým.² V definicích typů vychází Skalička ze vzájemné příznivosti jednotlivých vlastností. Sgall dokazuje, že příznivost vlastností může být i jednostranná (Sgall, P. (1995), s. 63).

Pro srovnání různých jazyků je důležité mít určité tertium comparationis, kterým jsou v našem případě typologické konstrukty, tedy extrémní realizace daného typu. Ty nám umožňují klasifikovat některé rysy reálných jazyků a usnadnit tak jejich srovnání. Skalička vychází z toho, že uplatnění rysu A v jazyce je pravděpodobně doprovázeno uplatněním rysu B. Sgall pak dovádí toto pojetí dál, když vybírá z typologicky závažných vlastností jen jednu jako základní a z ní pak vycházejí příznivé vlastnosti, které konstituují daný jazykový typ (Sgall, P. (1971)). Za výchozí bod je brán rozdíl mezi lexémickými a gramatickými jednotkami. Sgall

¹ Na rozdíl od monothetické typologie: „...sollte die Klassifikation auf solchen Merkmalen beruhen, die mit möglichst hohen Zahl von anderen Merkmalen korreliert sind, so dass dann auch die Angehörigen einer Klasse mit Rücksicht auf viele Merkmale einander ähnlich sind.“ (Altmann, G./Lehfeldd, W. (1973), s. 20)

² Skalička chtěl pod vlivem Klimova k těmto typům připojit i ergativní a aktivní typ, později se ovšem vrátil k svému původnímu pojetí (Skalička, V. (2006a), s. 1197).

(Sgall, P. (1979), s. 8) popisuje pět základních způsobů (odpovídajících pěti typům), jakými mohou být hloubkově syntaktické (tektogramatické) vztahy mezi těmito významy (mezi autosémantickými slovy) vyjadřovány. Ke kritice této definice se vyjadřuje Popela (Popela, J. (1985), s. 45).

Popela (Popela, J. (1996), s. 76) v definici typologických konstruktů zdůrazňuje opozici gramatických typů a negramatického typu (polysyntetický), opozici polyfunkčních a monofunkčních gramatických elementů, opozici těsného a volného spojení gramatického/kých elementu/tů s sémantémem (nositellexikálního významu), popř. analytičnosti a syntetičnosti typu (ve smyslu kumulace funkcí v gramatickém elementu).

Celé spektrum pak vypadá takto:

I. agramatický typ – polysyntetický

II. gramatický typ:

a) polyfunkčnost gramatických elementů:

aa) introfektivní

ab) úzké sepětí gramatického elementu se sémantémem – flektivní

b) monofunkčnost gramatických elementů:

ba) izolační

bb) volné sepětí gramatického elementu se sémantémem – aglutinační

Sgall charakterizuje jednotlivé typy podle způsobu, jakým vyjadřují gramatické významy (Sgall, P. (1995), s. 64n) tak, že formuluje vztah mezi lexikálními a gramatickými morfémy. Ten může mít podobu jedné z následujících variant:

a) gramatické jednotky jsou vyjádřeny svazky fonémů (strings of phonemes)

b) gramatické jednotky jsou vyjádřeny modifikacemi lexikálního morfému

c) gramatické jednotky jsou vyjádřeny jen pomocí pořadí lexikálních jednotek

(Polysyntetický typ)

Tyto základní možnosti pak ještě dále specifikuje:

aa) gramatické jednotky se podobají lexikálním morfémům (mají slabičnou formu) **(Izolační typ)**

- ab) gramatické jednotky se liší od lexikálních morfémů – jsou jim podřízeny a pojí se k nim jako afixy (**Aglutinační typ**)
- ba) gramatické jednotky se připojují na konci lexikálního morfému (z pravidla jedna koncovka pro každou formu slova) (**Flexivní typ**)
- bb) gramatické jednotky jsou uvnitř lexikálního morfému (**Introflexe**)

Polysyntetický typ, který má jen omezené prostředky pro vyjádření gramatických významů, kompenzuje tento nedostatek buď kombinací s jiným typem (**často flexivním**), nebo je méně příznivý gramatikalizaci.

Typologie umožňuje zkoumat a klasifikovat rysy reálných jazyků, tj. způsob, jakým se určitý typ uplatňuje v jazyce, do jaké míry se uplatňuje, s jakými jinými pomocnými typy se kombinuje. Skalička vycházel z toho, že u reálných jazyků je vždy určitý typ dominantní. U češtiny i ruštiny je dominantní typ flektivní, u němčiny je situace složitější, zde můžeme spolu s Popelou konstatovat, že němčina nemá dominantní typ, uplatňují se v ní všechny typy (Popela, J. (1996), s. 89).

1.3. Charakteristiky jednotlivých typů

1.3.1. Flexivní typ

V pojetí flektivního typu se opírám o definici Skaličkovu (Skalička, V. (1981a), s. 133; Skalička, V. (2004c), s. 497n.). Slovo se v tomto typu skládá z kmene, vyjadřujícího lexikální význam, a jediné koncovky, nesoucí gramatické funkce. Koncovky jsou často neslabičné, jsou polyfunkční a umožňují podrobnější klasifikaci (příslušnosti k určitému paradigmatu). Flexivní tvoření slov se realizuje přenesením slova do jiné slovní třídy. Slovo tvorné afixy se mohou u přirozených jazyků vyskytovat, pak jsou ale jasně odlišeny od koncovek.

Neslabičné polyfunkční koncovky jsou příznivé vyjadřování redundantních funkcí jako je rod u jmen, životnost, na syntaktické rovině kongruence (mezi atributem a jménem, podmětem a přísudkem – v osobě, čísle, někdy shoda s jmenným rodem *šel/šla*). Popela (Popela, J. (2006), s. 17) vyvozuje i souvislost kongruence (těsné vázání jednotek vyššího řádu) s těsným vázáním jednotek nižšího řádu, tj. splývavé připojení koncovky (formému) a sémantému.

S rozvojem koncovek souvisí i volný slovosled. Volný pořádek slov umožňuje tzv. aktuální větné členění.³ Predikativní vztah je vyjádřen kongruencí mezi podmětem a přísudkem. Flexivní typ tíhne k vyjádření predikace pomocí spony, tj. finitního slovesa kongruujícího s podmětem⁴.

V problematice infinitivních slovesných forem nejsou názory jednotné. Ve starších Skaličkových statích je uváděno, že flexivní typ řeší druhé sdělení ve větě vedlejší větou, tj. znovu hlavní predikací. Druhé sdělení má úplnou větnou stavbu (cliché), tj. stejnou jako má věta obyčejně. Tento předpoklad vychází z toho, že flexivní typ s vyhraněným rozlišováním slovních druhů není nakloněn přechodným typům se smíšenými vlastnostmi verbálními a nominálními. To bylo podle Skaličky důvodem, proč se infinitivy, přechodníky a participia ve flexivních jazycích široce neuplatňují (Skalička, V. (2004a), s. 257).

Později byl tento názor přehodnocen (Skalička, V./Sgall, P. (1994), s. 348; Sgall, P. (1995), s. 66). Sgall předpokládá, že ve flexivních jazycích vystupují jako druhá slovesa infinitivy s koncovkou. Tato možnost předpokládá přehodnocení chápání infinitivu jako přechodné formy. Giger/Vykypěl (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 74n) revidují jednoznačné hodnocení infinitivu jako přechodné formy a ukazují, že nelze obecně infinitiv chápat jako verbonominální formu, ale je vždy třeba přihlídnout k jeho konkrétním vlastnostem v daném jazyce. Z morfologického hlediska nelze např. infinitiv v ruštině obecně zařadit mezi přechodné formy.

³ „Jak ukazují flexivní jazyky (např. čeština), je i v nich slovosled – alespoň do značné míry – pevný; pevný slovosled tu však nemá funkci gramatickou, jde o ustálenost zvykovou; různé možnosti slovosledu bývají ovšem ve flexivním jazyce využity stylisticky...“ (Popela, J. (2006), s. 19)

⁴ Užití spony ve flexivních jazycích vysvětluje podrobně Popela (Popela, J. (2006), s. 22).

Infinitiv má sice redukované některé verbální vlastnosti, ale nepřijímá ani žádné morfologické kategorie nominální (má neměnnou formu, nevyjadřuje kongruenci, nepojí se s předložkami). S podstatnými jmény má společné jen některé syntaktické funkce.

1.3.2. Introflexivní typ

Bývá někdy chápán jako podtyp flektivního typu. Skalička (Skalička, V. (1981a), s. 135-136; Skalička, V. (2004c), s. 505n.) chápe introflexi jako samostatný typ s tím, že v reálných jazycích se vždy kombinuje s jinými typy.

Flexe se projevuje v kořeni. Slova introfektivních jazyků mají diskontinuální morfémy. Gramatické významy tedy nejsou vyjádřeny koncovkou, ale změnami uvnitř kmene.

Tento typ se může v reálném jazyce uplatnit jen do určité míry. Některé vlastnosti jsou u tohoto typu shodné s typem flektivním (odlišené slovní druhy, rozdíl mezi formálními a sémantickými jednotkami), jinými se odlišuje (tvoří slova pomocí vnitřní flexe: *trinken, tränken*; fonematically jsou odlišeny formální a sémantické elementy, např. vokály jako nositelé gramatického významu v arabštině). Diferenciace slovních druhů není však tak zřetelná jako u flexivních jazyků.

Introflexivní jazyky mají kongruenci (Popela, J. (2006), s. 18), což umožňuje i gramaticky volný slovosled, nevyužívají ho ale v tak velkém rozsahu jako jazyky flexivní. Introflexivní typ dává přednost participiím; využívá však i vedlejších vět. Důvodem jsou slaběji vyvinuté diference.

1.3.3. Aglutinační typ

Pro aglutinační typ (Skalička, V. (2004c), s. 490-497) je charakteristické připojování formálních elementů ke kmeni. Sufixy nesou jen jeden gramatický význam. Afixy jsou více či méně ekvivalentní funkčním slovům v jiných jazycích (Sgall, P. (1995), s. 54). V typologickém konstruktu se nevyskytují formální slova, také v reálných jazycích je formálních slov jen málo.

Aglutinační jazyky nerozlišují slovních druhy, tj. sufixy jsou připojovány ke všem kmenům. Slova jsou tvořena pomocí odvozovacích afixů. Odvozovací afixy a koncovky nejsou formálně odlišeny.

Na rozdíl od flektivních jazyků jsou v aglutinačních jazycích formální elementy monofunkční, synonymie a homonymie je redukována, sufixy bývají slabičně samostatné. V aglutinačním konstruktu mohou slovní základy ve větě zastávat jakoukoliv syntaktickou roli, která je vyjádřena afixy. Semém může ve větě fungovat jako „slovo-část řeči“ (Stammform). Jako část řeči je charakterizován svým významem a syntakticky (nikoliv morfologicky). Stammform je také základní formou, od které jsou odvozeny ostatní pády (Popela, J. (2006), s. 18).

Na syntaktické rovině se monofunkčnost afixů projevuje nepříznivostí k redundantním funkcím jako je kongruence, rozlišení životnosti atd. (neekonomičnost vyjadřování). Funkce jsou vyjádřeny jen jednou u řídicího členu. Kongruence není ani mezi podmětem⁵ a přísudkem, vyjádření subjektu je možné i pomocí osobního afixu (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 66). Slovesnými afixy mohou být vyjádřeny i modální funkce (Skalička, V. (2004b), s. 650).

Pro tuto práci je důležitá indiferentnost jmenných a slovesných tříd. V reálných jazycích jsou časté tzv. přechodné typy – infinitivy, přechodníky, participia. Infinitivní formy mohou mít osobní koncovky, tím se ještě více stírá hranice mezi jmény a slovesy.

Skalička uvádí mezi rysy aglutinačního typu i bohaté větné typy, tzv. větné cliché a časté nominální věty, kde je predikativní vztah mezi podmětem a nominálním přísudkem (Skalička, V. (2004a), s. 259). Vztah je zde vyjádřen postavením členů ve větě vedle sebe, proto je užití nominálních vět příznivé pro jazyky s pevným slovosledem (predikace: *Город – большой.* x determinace: *большой город*). U vět typu *nomen + nomen* Skalička nerozlišuje mezi nominální větou a nulovou formou slovesa (např. v ruštině *В субботу у меня гости из города.*). Giger a Vykypěl

⁵ „...mimo to u substantiva ve funkci podmětu užívá aglutinační typ Stammform, tj. formu bez sufixu, takže zde není s čím kongruovat“ (Popela, J. (2006), s. 18).

uvádí ve své studii jméno v syntaktické funkci predikátu jako podstatný rys těchto konstrukcí. Jméno tedy přejímá funkci slovesa (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 73).

Aglutinační typ má pevný slovosled. Je to důsledkem nepříznivosti redundantním funkcím, tj. i kongruenci. Podle Skaličky vykazuje aglutinační konstrukt nedostatek vedlejších vět, v reálných jazycích jsou hojné jmenné tvary slovesné (gerundia, participia, infinitivy)⁶. Popela dává nepříznivost vedlejším větám u aglutinačních jazyků do souvislosti se spojkami, tedy izolačními elementy, které z pravidla vedlejší věty uvozují (Popela, J. (1985), s. 62).

1.3.4. Izolační typ

Pro izolační typ (Skalička, V. (2004c), s. 480-490) je charakteristické vyjádření významů samostatnými elementy, proto v tomto typologickém konstruktu nenajdeme afixy; slova jsou krátká, většinou jednomorfemická.

Slovní druhy jsou málo nebo vůbec diferencované. Jeden sémantický element je doprovázen formálně-syntaktickými elementy. Na rozdíl od aglutinačního typu jsou však formální elementy samostatná slova, nikoliv afixy.

Pro tvoření slov se využívá buď konverze, spojení izolovaných slov, přijetí nového významu nebo integrace cizích slov. Formální a sémantické elementy nejsou fonematically odlišeny; mezi těmito elementy existuje synonymie a homonymie.

Gramatické významy jsou často vyjadřovány pomocí formálních slov – předložek, spojek atd. Slovní druhy nemohou být rozlišeny. Stírá se rozdíl jak mezi substantivem a slovesem, tak mezi předložkou a spojkou. Nediferencované tvary z hlediska slovních druhů se opět pojí s konektory, které nemají specifikovanou funkci. Konektor pojící se s podstatným jménem se může pojit i se slovesnými formami a často se pojí s druhým slovesem ve větě.

⁶ K přechodnému charakteru infinitivů viz flexivní typ 1.3.1.

Skalička uvádí ve starších pracích, že v izolačním typu se v důsledku slabé diferenciaci nevyskytují ani infinitivy (Skalička, V. (2004a), s. 260). Později např. Sgall (Sgall, P. (1995), s. 65) uvádí, že druhé sdělení je v izolačních jazycích vyjádřeno buď závislou (vloženou) predikací ve vedlejší větě s finitním slovesem nebo infinitivy s předložkou. Druhé sloveso ve větě se tedy váže formálním slovem, ale může se vyskytovat i bez něj. Často je na místě, kde je v jiných jazycích vedlejší věta, 'sloveso' bez formálního ukazatele: „*I know you love me./ The house I bought is large*“ (Skalička, V. (2004a), s. 260).

Domnívám se, že v důsledku slabé diferenciaci slovních druhů je obtížné mluvit i o "přechodných formách", které mají jak verbální, tak nominální vlastnosti. Spíše se dá mluvit o formách, jejichž funkce vyplývají z jejich konkrétního užití (postavení ve větě, spojení s pomocnými elementy, např. konektory, členem). Příznivostí ke spojení s pomocnými elementy je nejvýraznějším rysem tohoto typu, který jej odlišuje i v oblasti sekundární predikace od ostatních jazykových typů.

Množství funkčních slov a nedostatek kongruence neumožňuje volný pořádek slov. Vztahy mezi slovními druhy jsou vyjádřeny pozicí slova ve větě. Izolační jazyky využívají pevného slovosledu jako hlavního gramatického prostředku (Popela, J. (2006), s. 19) (viz pozn. 2). Pevný pořádek slov nedovoluje přímé vyjádření aktuálního větného členění. Téma a réma jsou vyjadřovány i jinými prostředky – jako například členem určitým a neurčitým (Sgall, P. (1995), s. 65).

Izolační jazyky nejsou příznivé nominálním dvojčlenným větám a to i přesto, že mají pevný slovosled. K vyjádření predikace využívají samostatného elementu (spony).

1.3.5. Polysyntetický

Polysyntetický typ (Skalička, V. (2004c), s. 506-508) nemá žádné vlastní formální elementy. Elementy užívané jako formální (předložky, spojky) jsou nahrazeny synsémantickými elementy – protiklad autosémantických a synsémantických prvků

je tedy slabý. Jak Skalička poznamenává, tento typ může dominovat v jazyce v menší míře než ostatní typy. Popela nazývá tento typ agramatickým. Všechny elementy mají (potenciální) lexikální hodnotu. Koncovkám a formálním slovům jiných typů odpovídají sémantické elementy, které se často v metaforickém užití (např. *řici= že, dát= dativ*) přidružují k sémantému (Popela, J. (2006), s. 29).

Tento typ nemá žádné slovní druhy ani morfologické třídy. Slova se neskloňují ani nečasují. Jak již bylo řečeno, je zde plně rozvinuta kompozice, ta zajišťuje i vyjádření významů, které jsou v jiných typech vyjádřeny celými syntagmaty. Derivace se nevyskytuje – v ideálním typu nejsou ani žádné derivační a flektivní afixy. Částečně se vyskytuje homonymie a synonymie. Části řeči jsou diferencovány sémanticky a syntakticky. Nemohou být odlišeny morfologicky (Popela (2006), s. 30). Nevyvinutost gramatických elementů neumožňuje ani kongruenci.

Syntakticky se tento typ projevuje pevným slovosledem, který je jeho hlavním a (v jeho ideální podobě) vlastně jediným gramatickým prostředkem. Pozice elementu je relevantní pro to, zda má gramatický nebo lexikální význam. Z nerozlišování morfologických kategorií plyne i nerozlišování verbálních a jmenných kategorií, tedy i verbálních a nominálních vět. Přesto se v reálných jazycích objevují struktury podobné dvoučlenným nominálním větám.⁷ Polysyntetický konstrukt nemůže odlišit ani větu jednoduchou a složenou. Složenou větu vyjadřuje „pouhým postavením sloves za sebou“ (Popela (2006), s. 32).

⁷ "Vidíme tedy, že i v polysyntetickém typu je dvojčlenná „nominální“ věta na ústupu a že do něho proniká spona „nominálního“ původu. Zatímco však v izolačním a flexivním typu ustoupila dvojčlenná nominální věta skoro úplně, v aglutinačním a polysyntetickém typu ustupuje velmi pomalu (podle Dr. Paláta je spona i v dnešní čínštině (stále ještě) vzácná)." (Popela, J. (2006), s. 23)

2. Infinitiv

Infinitiv je tvarem, který není vlastní všem jazykům. I v jazycích, ve kterých se vyskytuje, může mít velmi odlišné vlastnosti morfologické a syntaktické. Infinitiv patří z hlediska gramatických vlastností více méně k "přechodným" tvarům. Přestože bývá řazen k slovesným formám, má redukovány některé základní morfologické kategorie slovesa (především osobu a číslo). Naopak může mít některé morfologické (v některých jazycích může být skloňován, může se pojít s předložkami) a syntaktické (bývá předmětem, příslovečným určením, podmětem) vlastnosti jména (Skalička, V. (2004b), s. 648-49). Vlastnosti infinitivu se však mohou v jednotlivých jazycích značně odlišovat. Je potřeba brát v úvahu nejen morfologické a syntaktické vlastnosti infinitivu, ale také jeho postavení v systému jazyka, konkurenci jiných tvarů, popř. synonymii jiných konstrukcí.

Skalička poukazuje na to, že i v jazycích se slovesem jako gramaticky vymezeným slovním druhem může být sémantická hranice mezi slovesem (vyjadřujícím primárně proces) a jménem (primárně vyjadřujícím stav) pohyblivá, tj. některá slovesa jsou sémanticky spíše substantivem nebo adjektivem (*kralovati – býti králem*; Skalička, V. (2004a), s. 256) a naopak jména mohou nést významy slovesa (*skok*).

Protože má infinitiv v jazycích velmi rozdílné vlastnosti a funkce, je často charakterizován z hlediska obsahu. Pérennec (citováno z Marschall, G. R. (2005), s. 22) uvádí, že infinitiv vyjadřuje „den situationell nicht determinierten nicht aktualisierten semantischen Inhalt eines Verbs.“ Tomu odpovídá i to, že je infinitiv využíván jako reprezentativní forma slovesa a také jako jedna z prvních forem v dětské řeči. Infinitiv bývá také mimo kontext využíván k prostému označení slovesného děje. Svoboda uvádí, že infinitiv děj pouze pojmenovává, ale nepřisuzuje (Svoboda, 1962, s. 17). Význam infinitivu je aktualizován až v kontextu, kde může nabít jak temporálních, tak i modálních významů, které ovšem vyplývají ze spojení, jehož je infinitiv členem: Např.: *Zabránili mu odejít.* = , *aby odešel.* (kondicionál); *Rozhodli se odejít zítra.* = , *že odejdou zítra.*

(indikativ).⁸ Skalička uvádí tyto složky významu infinitivu (Skalička, V. (2004b), s. 652-653):

- doplňovací (doplňuje různá slova, především modální, fázová slovesa), infinitiv pak tvoří celek se slovesem řídícím a z toho vyplývá i jeho malé rozvinutí morfologických rysů slovesa;
- nulový tvar – tedy k vyjádření lexikálního slovesného významu;
- neurčitě modální významy (viz 2.1. Modálnost).

Z hlediska funkcí infinitivu je často vznášena otázka, do jaké míry je obhajitelné zařazovat infinitiv k slovesným formám nebo naopak mezi přechodné verbálně-nominální formy. Je důležité nepřistupovat k infinitivu předem jako k slovesné nebo přechodné formě, je třeba prověřit vlastnosti a funkce infinitivu v konkrétním jazyce a teprve na základě toho vyvozovat typologické závěry. Pro nejednoznačné zařazení infinitivu je obtížné srovnat infinitivní konstrukce v různých jazycích. Ve zkoumaných jazycích ulehčuje srovnání jejich areální a v případě češtiny a ruštiny i genetická příbuznost.

2.1. Modálnost

Modálnost infinitivu byla často diskutována. Protože se tato otázka této práce týká jen nepřímo, uvedu jen několik základních přístupů k této problematice. Modalita infinitivu bývá označována jako obecná, nespecifikovaná (Poldauf, I. (1954), s. 23). Kopečný (Kopečný, F. (1952), s. 90) označuje děj vyjádřený infinitivem za neaktualizovaný a Hrabě charakterizuje modus infinitivu jako neskutečností. U polovětné vazby je modalita "dána významem hlavního predikátu, po případě dalších slov, na nichž infinitiv závisí." (Hrabě, 1957, s. 389). Význam infinitivu je aktualizován až v kontextu, kde může mít jak temporální, tak i modální významy, které ovšem vyplývají ze spojení, jehož je infinitiv členem (K tomu Svoboda, K. (1962), s. 18/19; Potebňa, A. A. (1958), s. 346, 390). Může mít významy imperativní, deliberativní.

Modální významy slovesa mohou být vyjádřeny: 1. modálním slovesem

⁸ K tomu Svoboda, 1962, s. 18/19; Potebňa A.A. (1958), s. 346, 390.

s infinitivem (izolační jazyky); 2. slovesem s modální koncovkou (aglutinační jazyky). Flexivní jazyky stojí mezi těmito dvěma póly (Skalička, V. (2004b), s. 650). V některých jazycích navíc konkuruje vyjádření modálních významů pomocí vedlejší věty (např. bulharština).⁹

2.2. Infinitiv z hlediska druhé predikace

Skalička se zabýval funkcí infinitivu z hlediska druhého slovesa ve větě. Jazyky řeší problematiku dvou sloves ve větě buď zachováním finitní formy a využitím vedlejší věty, nebo využitím infinitivních forem s nominálními vlastnostmi. Skalička se zmiňuje ještě o přechodném stavu.

Z hlediska typologie je pak pro flexivní jazyky pravděpodobné řešení pomocí vedlejší věty s finitním tvarem. Vyplývá to z několika rysů flexivních jazyků – koncovky jsou odlišné pro různé slovní druhy, rozlišování slovních druhů není příznivé pro hraniční tvary, vztahy jsou vyjádřeny kongruencí. V pozdějších pracích bylo toto stanovisko přehodnoceno a pro flexivní jazyky je uváděna ještě možnost vyjádření s ohebným infinitivem bez pomocných elementů (Sgall, P. (1995), s. 66).

Aglutinační jazyky se naproti tomu nevyznačují jasným rozlišováním slovních druhů. Umožňují připojování koncovek k různým slovním základům. V těchto jazycích jsou jednak hojné nominální věty, jednak uplatnění infinitivních tvarů.

V izolačních jazycích splývá sloveso a jméno (nepřipojuje se k nim žádná distinktivní koncovka). Proto není v izolačním konstruktu možné ani vytvoření hraničních útvarů, finitní a infinitivní tvary slovesa splývají (*to care, care, I care – starat se, péče, starám se*). Splývá i rozdíl mezi pomocnými slovy – spojkami a předložkami. Sloveso se vyskytuje buď s formálním elementem anebo bez formálního elementu. Vedlejší věta bývá uvozena spojkou nebo zájmenem. Nominální vazba není signalizována žádným formálním slovem (*The house I bought is large.*) (Skalička, V. (2004a), s. 260n).

⁹ Blíže k modalitě u jednotlivých jazyků v části 4.2. Infinitiv s modálními výrazy.

Konkurence infinitivu a vedlejší věty s finitním slovesem je možná díky tomu, že infinitiv implikuje konatele děje, ke kterému se vztahuje stejně jako finitní sloveso k nominativnímu podmětu, tedy predikačním vztahem. Vzniká tak vztah tzv. druhé predikace ve větě. Sekundární predikace je jedním ze způsobů, jakým lze vyjádřit dané sdělení. Hrabě uvádí ve své studii tyto prostředky pro vyjádření druhého sdělení ve větě: věta vedlejší, polovětná vazba, příslovečné určení okolnostní (Hrabě, V. (1964), s. 16).

Podle Svobody (Svoboda, K. (1962), s. 11n.) je polovětná povaha infinitivů dána tím, jak vyjadřují děj s implikovaným nositelem nebo konatelem, který je vyjádřen určitým větným členem. Od věty se liší tím, že vytváří pouze nevětnou predikaci, tedy přisuzuje děj konateli, situaci nepřímou. Přejít mezi jmenným větným členem, polovětnou vazbou a vedlejší větou ukazuje názorně na škále (s. 12): *Leknutí bylo zbytečné // Leknout se bylo zbytečné. // Že ses lekl, bylo zbytečné.* Jako slabší uplatnění polovětné vazby chápe spojení s fázovými slovesy a modálními slovesy, kdy řídicí výraz není rozvinut jinak než infinitivem.

Blížkost větné predikaci vyjadřuje i to, že polopredikativní vztahy nejen pojmenovávají, ale i sdělují (Hrabě 1964, s. 7). Na rozdíl od determinačních vztahů jsou schopny vyjádřit modalitu a čas a implikují konatele. Výslednou jednotkou není modifikace základní jednotky, ale jednotka vyššího řádu (tamtéž.) Hloubková struktura polovětných vazeb odpovídá větě dvojčlenné (Hrabě, V. (1957), s. 383). Vedlejší přísudek se vztahuje k některému členu věty hlavní jako ke svému podmětu.

Susanne Hackmack (Hackmack, S. (2000), s. 8n.) uvádí mezi vlastnostmi sekundární predikce:

- a) není vyjádřena samostatnou větou
- b) je do určité míry závislá na první predikaci
- c) ve větě predikáty často sdílejí jeden argument (logický subjekt druhého predikátu).

2.3. Subjekt infinitivního děje

Skalička uvádí jako podmět infinitivu (Skalička chápe podmětem jen podmět v nominativu):

1. Osobním sufixem (není zastoupeno)
2. Zájmenem/jménem v nominativu: *Já tam být, tak se to nestane.*
3. Podmětem řídicího slovesa: *chci, musím, chystám se, radím mu...*
4. Nevyjádřen – *je čas psát, mluvíti stříbro...*

Konatel infinitivního děje však může být vyjádřen i jinak než podmětem v nominativu. Terminologie však není jednotná. Hrabě navrhuje *určovaný větný člen* (Hrabě, V. (1964), s. 22), tedy člen, který na rozdíl od subjektu věty vedlejší patří zároveň do struktury základní věty, Trávníček jej označuje za „nepřísudkový podmět“ (Trávníček, F. (1951), s. 145, Hrabě, V. (1957), s. 383), v německé tradici se používá termín logický subjekt (Hartung, L. (1983), s. 15), Svoboda používá výraz konatel/nositel infinitivního děje (Svoboda, K. (1962), s. 10n.), ten může být buď vyjádřen explicitně (některým z větných členů), nebo vyplývat z kontextu, situace apod.

3. Infinitiv v sledovaných jazycích

Z hlediska typologie je relevantní jak soustava infinitivů v jazyce, tak jejich využití. Z hlediska morfolgie je podstatné, že infinitivy jsou v němčině, češtině i ruštině reflexivní. Různé funkce, které zastávají, jsou vyjádřeny buď sufixem (např. v němčině genitivní *-s*); anebo samostatným elementem (např. v němčině *um*, v ruštině *бы*), případně jeho význam vyplývá ze sémantiky větných členů a postavení ve větě. Celková soustava infinitivů se v ruštině a češtině neliší. Oba jazyky rozlišují jen aktivní a pasivní formy přítomnosti a formy se navíc liší vidovými významy. V němčině je složitější soustava jak v rámci pasivních tvarů – je rozlišován stavové a průběhové pasivum; tak v rámci temporálních tvarů – tvary přítomnosti a perfekta. V ruštině a češtině, kde je rozlišen vid, nejsou temporální a pasivní formy diferencovány tak jako v němčině, která nemá kategorii vidu; to platí i pro infinitivy. Prostředky pro vyjádření vidu nejsou plně gramatikalizovány, proto je velmi obtížné je charakterizovat typologicky. Jsou to většinou aglutinační prostředky (prefixy, sufixy), popř. tvoří vidové dvojice supletivní tvary, tedy projev flexivního typu. Vidové dvojice mohou být chápány jako dva samostatné tvary nebo také jako varianta jednoho slova (k tomu Skalička, V. (2004c), s. 524). Nejasná hranice mezi novým slovem a tvarem jednoho slova je znakem aglutinačním.

název	tvar	os./ č.	čas	vid	ro d	Subst. kategorie
neurčitý způsob	činný <i>-t, (-ti – knižně, zastarale)</i> ke kmeni minulému <i>-ci/ct – k minulému kmeni končícímu na k, h (péci)</i> <i>-st – kmen končí na d, t, st (vést, plést)</i> <i>-nou – zůstává, i když není v minulém kmeni – minul, tiskl</i> trpný <i>být + přičestí trpné</i>	-/-	-	+	+	syntaktické role substantiv, pojí se s neshodným přívlastkem

неопределенная форма	činný <i>-ть</i> (produktivní) <i>-ти</i> (vzor <i>несёт</i>) <i>-чь</i> (vlastně nulová přípona, k-ч, г-ч, vzor <i>несёт</i>) ¹⁰ trpný: tvary s postfixy <i>-сь</i> , <i>-ся</i> (<i>стояться</i>) <i>быть</i> + краткая форма причастия страдательного залога	-/-	-	+	+	syntaktické role substantiv, pojí se s neshodným přívlastkem
der Infinitiv, die Grundform, Nennform	Inf.I.: <i>-en</i> ke kmeni (popř. <i>-n</i> : u sloves na <i>-el</i> (<i>wechseln</i>), <i>-er</i> (<i>zittern</i>), u <i>tun, sein</i>) Inf.II.: <i>haben/sein</i> + Partizip II. Inf. Passiv: Vorgangspassiv– Inf.I./II. <i>werden</i> (<i>worden</i>) + Partizip II Zustandspassiv– Inf. I/II. <i>sein</i> + Partizip II.	-/-	+	0	+	syntaktické i morfologické = <i>Das Laufen</i> – pád, (číslo), rod

Formálně jsou infinitivní tvary vyjadřovány:

a) aglutinačně, připojením koncovky – (*e*)*n*, *-t*, *-ть* ke kmeni

pasivum v ruštině u sloves nedokonavého vidu připojením postfixu *-ся*, *-сь*

genitiv v němčině sufixem *-s*; *zu-* (viz. 3.3.3. Problematika "zu")

b) izolačně – *sein, werden/býti/быть* + jmenná forma slovesná, pády a rod v

němčině členem

¹⁰ Ďurovič k této problematice poznamenává, že u těchto sloves „neexistuje teda infinitivní kmeň jako gramatická realita.“ Odrůžením *-чь* vznikne forma, která není obsažená v žádném jiném tvaru (Ďurovič, L. (1970), s. 270).

Infinitiv je také využíván v (analytických slovesných tvarech):

1. Ve všech třech jazycích pro vyjádření času budoucího (tvary *быть/werden/budu + Inf.*)¹¹.
2. Vyjádření konjunktivu tzv. *würde*-Form v němčině, částečně i v ruštině spojením *бы* + infinitiv.
3. Jako odlučitelné préverbium v němčině: *kennen lernen*.
4. Forma tzv. Ersatzinfinitivu v němčině.

V obou bodech se jedná o izolační rys, kdy nese jeden element gramatické významy a druhý lexikální.

Vlastnosti infinitivu v němčině, češtině, ruštině:

Infinitiv má některé funkce shodné s funkcemi finitního **slovesa**. Morfologicky může infinitiv vyjadřovat tyto shodné vlastnosti s finitními tvary slovesa:

1. činný a trpný rod
2. reflexivnost, nereflexivnost
3. vidové rozdíly (*dělat – udělat*) (němčina nerozlišuje)
4. přechodnost – nepřechodnost
5. relativní čas (pouze v němčině)

Sémanticky: označuje děj, ovšem v neaktualizované podobě

Syntakticky má infinitiv tyto shodné vlastnosti s finitními tvary:

1. valence, řídí stejný pád jako finitní sloveso
2. je rozvíjen příslovci
3. může být v roli predikátu

Infinitiv má ale i vlastnosti odpovídající **jménům**:

Sémantické vlastnosti infinitivu jsou podobné jako vlastnosti podstatného jména s významem děje. S tím rozdílem, že podstatné jméno označuje děj spíše jako předmět, infinitiv jako proces. Podstatné jméno slovesné nevyjadřuje vztah ke konateli děje.

¹¹ V češtině a ruštině jen u sloves nedokonavého vidu.

Morfologicky má shodné vlastnosti pouze infinitiv v němčině; a to vyjádření pádu pomocí sufixu a členu. Infinitiv v češtině a ruštině nemůže být rozvit přídatným jménem, naproti tomu u německého infinitivu to možné je. V tom případě je infinitiv středního rodu. Také český a ruský infinitiv mohou být ovšem v predikačním vztahu s adjektivem, které pak má také formu středního rodu (*Stále na něho dohlížet bylo mi nepřijemné. Как приятно смотреть ранним утром на четкую округлость солнца.*)

Syntakticky:

1. infinitiv může ve větě zastávat roli podmětu, předmětu, neshodného přívlastku, příslovečného určení
2. může být rozvíjen přídatným jménem (jen v němčině)
3. může se pojit s předložkou (jen v němčině)

3.1. Infinitiv v češtině

Infinitiv v češtině je neměnný – stejného tvaru se užívá pro všechny jeho funkce. Soustava infinitivů zahrnuje pouze tvary činné a trpné, u infinitivů je dále možné rozlišovat formy dokovaného a nedokonavého vidu.¹² Navíc frekvence a možnost užití je u obou forem odlišná. "Pasivního infinitivu opisného se... užívá vcelku málo." (Svoboda, K. (1962), s. 29). Ve srovnání s němčinou jsou možnosti užití pasivního infinitivu omezenější (Štícha, s. 568). Zvratné pasivum se užívá pouze ve spojení s modálními slovesy *míti, moci, museti, směti* a po slovesech fázových (Svoboda, K. (1962), s. 30), tj. nevyskytují se jako vedlejší predikáty. Navíc se může vyskytovat jen v takových případech, kdy podmět nemůže být chápán jako konatel děje (*Škola se začala stavět před měsícem.*).

Ačkoliv tedy má čeština k dispozici tvary aktivní a pasivní, aktivní tvar je bezpříznakový a může být užit i pro vyjádření pasivního významu: *Viděl jsem ho bít.* (aktivní i pasivní význam). Jindy má aktivní tvar pouze pasivní význam: *Ten plot potřebuje natřít.* (*být natřen*). Toto užití je specifické pro češtinu. Podobné

¹² Vidová soustava není zcela gramatikalizovaná, názory na to, zda jsou vidové formy tvary jednoho slova, nejsou jednotné.

využití aktivního tvaru není ani v ruštině ani v němčině.

Řazení infinitivu v češtině mezi slovesné tvary je do určité míry problematické: infinitiv "je sice třeba vyloučit po syntaktické stránce ze slovesa" (Kopečný, F. (1952), s. 132), ale sémanticky a částečně i morfologicky má se slovesy řadu shodných rysů. Proto je infinitiv tradičně v českých gramatikách označován jako neurčitý tvar slovesný (na rozdíl od určitých a jmenných). Z analytických forem se infinitivu využívá pouze při tvoření nedokonavého budoucího času.

Syntakticky může zastupovat některé finitní tvary: rozkaz (*Platit!*), různé modální významy (pochybnosti, odmítnutí, údiv) v typu *Já tančit?* a typu *Koupit to?* a v podmínkových větách (*Já mít peníze, tak to koupím*). Bývá i součástí složeného přísudku s modálními a fázovými slovesy. Vystupuje i ve spojeních se slovesy s modálním významem. Tato spojení tvoří škálu mezi jediným složeným přísudkem a závislým infinitivem. Infinitiv často zastává i syntaktické role subjektu, objektu, přívlastku, příslovečného určení.

Infinitiv konkuruje v některých svých funkcích deverbativům, se kterými má částečně shodnou distribuci. Podstatná jména slovesná jsou více abstraktní. Ve větě se jich užívá i bez udání konatele děje. Jsou neutrální co do slovesného rodu a na rozdíl od infinitivu jimi nelze pojmenovat věc, která infinitivním dějem vznikla (Svoboda, K. (1962), s. 5n). Česká deverbativa také často odpovídají německým substantivizovaným infinitivům (*das Komponieren – komponování; das Beobachten – pozorování; sr. Baden auf eigene Gefahr! – Koupání na vlastní nebezpečí.*). To potvrzuje, že deverbativa v češtině jsou součástí verbálních prostředků v širokém smyslu.

Infinitiv nemůže být rozvíjen adjektivem v platnosti přívlastku, nevyjadřuje jmenný rod. Je-li adjektivum v predikačním vztahu k infinitivu, má formu středního rodu singuláru, tedy kongruující formy s infinitivem vyjadřují stejně jako v němčině a ruštině (*Спорить с ним невозможно.*) nejméně příznakové jmenné kategorie. Infinitiv se v češtině nepojí s předložkami a až na výjimky (viz 4.9.1. Podmínkový

infinitiv v češtině) ani se spojkami.

K izolativním rysům patří:

1. Jeho využití v gramatikalizovaných formách analytického budoucího času nedokonavého vidu.
2. Ve větných strukturách typu: *Já mít peníze....*, ve které je osoba vyjádřena izolačně.

3.2. Infinitiv v ruštině

Ruština má pouze tvary infinitivu činného a trpného, popř. dokonavého a nedokonavého vidu (viz pozn. 12). Na rozdíl od němčiny nemá časové formy. Infinitiv je neměnný – nemá pádové koncovky ani sufixy. Analytickými prostředky (*бы, давай*) může být ale modifikován. Infinitiv nevyjadřuje slovesný modus (viz 2. Infinitiv). Ovšem infinitiv v ruštině se může pojit s částicí *бы*, která je často jediným signálem podmiňovacího způsobu u finitních sloves. Stejně tak je možné infinitivu užít pro vyjádření rozkazu.

Infinitiv je využíván k tvoření analytické formy nedokonavého budoucího času. Kromě toho by se k prostředkům tvořícím analytické formy infinitivu dala přiřadit i forma inkluzivního imperativu s částicí *давай / давайте* s infinitivem (*давайте несть*) (hovorově *айда / айдайте*, s infinitivem: *айда гулять!*).

Infinitiv v ruštině se verbalizoval; jeho řazení mezi slovesné formy je bezesporné. Ve srovnání s češtinou i němčinou vystupuje v řadě větných konstrukcí, ve kterých zastává funkci predikátu. Tyto konstrukce mají různé větné formy (věta oznamovací, otázka: *Куда бы нам спрятаться?*, věta zvolací: *Не ходить туда!*) a lze jimi vyjádřit různé modální významy (objektivní nevyhnutelnost: *Быть дождем.*, nebo neuskutečnitelnost: *Мне не решить этих вопросов.*; přání: *Не простудиться бы вам!*; subjektivní nutnost: *Мне еще дать тебе книгу.*). Při infinitivu může být i vyjádřen logický subjekt ve formě dativu. Jde tedy o jakousi formu nekongruující

predikace, kdy jsou oba členy predikativního vztahu vyjádřeny. Infinitiv v těchto konstrukcích může navíc explicitně vyjadřovat podmínku (*He ходит бы тебе туда.*). Ve srovnání s češtinou se ruský infinitiv užívá i ve více konstrukcích k vyjádření sekundární predikace (konstrukce temporální, substitutivní, nerealizované okolnosti atd.). V těchto konstrukcích se často pojí se spojkou (viz. 3.2.1. Spojení se spojkami, spojovacími výrazy). V ruštině je tedy obtížné mluvit o přechodném charakteru slovesa. Uchovává si mnoho slovesných vlastností (dokonce i kategorie osoby a čísla může být izolačně vyjádřena dativem; nemá však prostředky pro vyjádření časových forem), se jmény má společné jen některé syntaktické funkce, i v nich však vykazuje některé odchylky oproti jménu (zachovává valenční plán slovesa, vid, vztahuje se k logickému subjektu). Naproti tomu český infinitiv nemá tak rozšířenou formu vyjádření logického subjektu, jako je dativ v ruštině, nemůže ani vyjádřit podmínku pomocí elementu *by* (pravděpodobně především proto, že je v češtině na rozdíl od ruštiny ohebný). Český infinitiv nezastupuje verbum finitum ve větě tak často a v tak rozmanitých konstrukcích.

Infinitiv je často užíván jako součást složeného přísudku s modálními a fázovými slovesy. Ruština také hojně využívá modálních predikativů (viz. 4.2. Infinitiv s modálními výrazy), které se v přítomném čase užívají s nulovou sponou, tj. bez vyjádřeného určitého slovesného tvaru. Infinitiv může zastávat syntaktické role subjektu, objektu, přívlastku, příslovečného určení.

Dějová deverbativa nejsou součástí slovesné soustavy jako v češtině (Příruční mluvnice I. (1964), s. 348), netvoří se pravidelně od všech slovesných základů, netvoří pravidelně vidové dvojice (*улучшение* ke slovesům *улучать, улучшить, улучиться*) a neumožňují připojení zvrátneho afixu. Ruština má více koncovek tvořící dějová slovesná substantiva (*браковать – браковка, гнездоваться – гнездование, нумеровать – нумерация, механизировать – механизация*), jejich užití je často stylisticky příznakové (např. *выработка, кладка – professionalism*).

Infinitiv v ruštině může tvořit polovětné konstrukce uvozené spojkami *чем, чтобы, если* a spojovacími výrazy *вместо того, чтобы; прежде чем; раньше чем*.

3.2.1. Spojení se spojkami, spojovacími výrazy

Ruský infinitiv se často objevuje v syntagmatech uvozených spojkou nebo spojovacím výrazem, který je ovšem také běžně využíván ke spojování větných celků (tj. neslouží jako předložka).

K těmto spojkám patří: *чтобы; прежде чем; раньше чем; чем бы; где бы; что бы; нет чтобы, вместо того, чтобы; без того, чтобы; если, ежели, коли бы*.

Fakt, že se ruský infinitiv pojí se spojkou, ukazuje na jeho dva podstatné rysy:

1. Potvrzuje to tendenci ke spojování se samostatnými elementy vyjadřujícími gramatické funkce (srov. *бы*). V tomto případě jde o izolační vyjádření vztahů uvnitř věty.
2. To, že se infinitiv pojí se spojkami, které nemají přechodný charakter (sr. 3.3.4. Status *um, anstatt, ohne + zu-infinitiv*), potvrzuje nepřímou silně verbální status ruského infinitivu.

Z obou těchto bodů vyplývá nesoulad s rysy aglutinačního typu. Popela např. vyvozuje nepříznivost aglutinačního typu vedlejším větám z toho, že vedlejší věty jsou často uvozeny spojkami, tedy samostatnými elementy (Popela, J. (1985), s. 62). Navíc celkově vyhraněné verbální rysy ruského infinitivu odporují nevyhraněnosti infinitivních tvarů v aglutinačních jazycích.

Užití spojky je izolační tendencí, která se ovšem díky poměrně silně verbálnímu charakteru ruského infinitivu neprojevuje tak silně jako např. v němčině, kde jak infinitiv, tak konektory nejsou diferencované z hlediska verbo-nominálního.

K izolačním rysům patří:

1. Pojí se s elementy *бы, ли*.
2. Vyjádření imperativu: *давайте неть*.
3. Pojí se se spojkami *чем, чтобы, если* a spojovacími výrazy *вместо того, чтобы; прежде чем; раньше чем*.

3.3. Infinitiv v němčině

Soustava německých infinitivů je ze všech tří jazyků nejrozmanitější: má formu přítomní a dokonaví, aktivní a pasivní, formu s *zu* a bez *zu*. Formy přítomní a dokonaví vyjadřující relativní čas, tj. ve vztahu k nadřazenému slovesu (*Es ist schön, dich zu sehen. Es ist schön, dich gesehen zu haben.*).

Forma německého infinitivu je shodná s formami slovesa 1. a 3. osoby přítomní i dokonaví aktiva (pouze u sloves s pomocným slovesem *haben*) a také přítomní pasiva. Funkce verba finita těchto tvarů vyplývá pouze z postavení slovesa ve větě a izolovaně vyjádřené osoby. Obojí (jak splývání forem, tak vyjádření osoby) je izolacním rysem.

3.3.1. Infinitiv v nominálních frázích

Každý infinitiv může vystupovat v týchž syntaktických rolích jako substantivum. Pak přijímá formy středního rodu, pojí se se členem a s genitivním sufixem *-s*, popřípadě s atributy (*am täglichen Zusammenbrechen*). Na rozdíl od ostatních substantiv nemůže ale vyjadřovat formy množného čísla (s výjimkou lexikalizovaných substantiv *das Essen, zwei Essen*). Také infinitiv bez formálních substantivních znaků (členu) může vystupovat ve všech pozicích nominální skupiny, dokonce i ve spojení s předložkou: *Wohl alle sind für Steuern senken und gegen Sozialleistungen kürzen.* (hov.) (Marschall, G. R. (2005), s. 24)

I v nominálních frázích ovšem může být vyjádřen konatel infinitivního děje – a to buď genitivem, konstrukcí s *von*, nebo přivlastňovacími zájmeny. (Valentin, P. (2005), s. 19): *Das Singen der Mönche; Was über das Lernen von Tieren bekannt ist...* Těmto formám odpovídá v češtině forma podstatného jména slovesného: *zpěv mnichů; o učení zvířat je známo...* (viz také 3.1.).

Konkurenční formou infinitivu jsou podstatná jména na *-ung*, která ovšem nemohou být utvořena od všech sloves a liší se i sémanticky: infinitiv vyjadřuje sémantický význam v jeho průběhu, ovšem ne situačně vázaný; podstatné jméno na *-ung* vyjadřuje spíše zevšeobecněný pojem (*das Schätzen – die Schätzung*) (Marschall, G. R. (2005), s. 26).

Infinitiv může být také součástí kompozit a spřežek (*dieses Aus-dem-Körper-Herausdrängen*, (Valentin, P. (2005), s. 16). Kromě toho v některých typech vět zastupuje finitní sloveso: vyjadřuje rozkaz (*Zahlen!*), komentář vlastního nebo cizího chování (*So lange zu schlafen!*). Může být i součástí složeného přísudku s modálními a fázovými slovesy. Infinitiv často zastává i syntaktické role subjektu, objektu, přívlastku nebo příslovečného určení.

3.3.2. Otázka tzv. Ersatzform

„Ersatzform“ je v němčině zvláštní užití formy infinitivu na místo formy participia perfekta ve spojeních modálních sloves a většinou i sloves smyslového vnímání s infinitivem. Jde o náhradu participia ve formách perfekta, plusquamperfektu a infinitivu perfekta:

Ich habe nicht antworten können. Tyto formy mají také jiné postavení finitního slovesa v následující větě vedlejší. (*Ich glaube, dass ich nicht so gut hätte antworten können.*)

Tento jev je samozřejmě z hlediska funkcí infinitivu okrajový, přesto jej nepovažuji za zcela bezvýznamný, protože se infinitiv používá místo existujících tvarů. Nejde tedy o kompenzaci. Tvar infinitivu se užívá jen v rozsáhlejších konstrukcích. Domnívám se, že jde o aglutinační tendenci, kdy jsou z důvodu ekonomičnosti redukovány redundantní kategorie. U "Ersatzform" jde o vyjádření gramatických významů pouze na jednom elementu (verbum finitum) a vztah mezi závislým infinitivem a "Ersatzinfinitivem" vyplývá jen z jejich vzájemného postavení (tj. pevný slovosled).

3.3.3. Problematika "zu"

Problematickou se zdá otázka tzv. infinitivů s *zu* a bez *zu*. Na rozdíl od anglického *to* není jediným signálem infinitivu a pravidla jeho použití jsou často nejednoznačná.

Přístupy k podstatě *zu* můžeme shrnout do těchto skupin:

1. *zu* je předložkou (i ve spojení s infinitivem) – proti tomu mluví především to, že *zu* není nahraditelné jinou předložkou a také nevyjadřuje žádný specifický sémantický vztah. *Zu* také nezávisí na konkrétním slovesném lexému (Poitou, s. 34).
2. *zu* je spojkou – ovšem *zu* nestojí před celým syntagmatem, ale přímo před infinitivem.
3. *zu* je afixem – tato teorie je prosazována především Eisenbergem (Eisenberg, P. (1999)) a gramatikou IDS (Zifonun, 1977). Ke stejnému pojetí se kloní i Poitou (Poitou, J. (2005)) a Sabel (Sabel, J. (2005)). *Zu* stojí přímo před infinitivem, a to i v případě, že se jedná o prefigovaný nebo složený infinitiv (*abzufahren, kennen zu lernen*).
4. *zu* je partikulí (Helbig, J./Zoch, I.(1992); Štícha, F. (2003)).

V této práci se přikláním k pojetí *zu* jako afixu. Vycházím z toho, že rozdíl mezi izoláčnými jednotkami a aglutinačními afixy je snadno zjištělný: “Zde užitkem jiného kritéria, že totiž slova (x morfémy) se mohou přemístit a oddělit od sebe.“ (Mathesius, 1911) V němčině je *zu* nepřemístitelné, srov.:

Ich versuche, es ihm zu sagen.

Es ihm zu sagen, versuche ich.

Ich habe es ihm zu sagen versucht.

Ich versuche es ihm nicht zu sagen.

Ich versuche ihm das Geheimnis nicht zu sagen.

**Ich versuche es zu ihm sagen./zu es ihm sagen.*

Jak vidíme *zu* stojí bezprostředně před slovesem (u sloves s odlučitelnou částí za ní). Negace stojí vždy před celým komplexem *zu*-infinitiv. Členy v rámci infinitivní konstrukce můžeme přemístit s výjimkou spojení *zu*-infinitiv. K podobným závěrům dochází i Joachim Sabel ve své stati *Infinitivische Frage- und Relativsätze im*

Deutschen und in anderen europäischen Sprachen (Sabel, J. (2005)), ve které srovnává i užití anglického *to*-infinitiv a německého *zu*-infinitiv. Na základě tohoto srovnání dochází k závěru: "dass *zu* anders als *to* ein Affix (ein gebundenes Morphem) ist, das obligatorisch erscheint." (Sabel, J. (2005), s. 91). Poitou považuje formy infinitivu s *zu* a bez *zu* za alomorfy v komplementární distribuci (Poitou, J. (2005), s.36). Proti tomu ovšem mluví příklady, kde je možné užít obě formy: *Er lernte, die wunderbarsten Gerichte zu kochen und zu gestalten. x Er lernte kochen.;* *Planung hilft Zeit zu sparen. x Eine gute Planung hilft Zeit sparen.*

Za afix považuji *zu* u infinitivu i přesto, že se podle pravidel německého pravopisu píše většinou odděleně od samotného infinitivu. V novém pojetí německého pravopisu to není neobvyklý jev, zde dominuje tendence psát každý samostatně existující lexém odděleně ve všech jeho projevech viz. *kennen lernen, wie viel* atd.

Stručná pravidla užití podle kritérií:

a) Podle **samostatnosti /nesamostatnosti** infinitivní věty: Samostatná věta je s *zu*:

3-Zimmer-Wohnung zu verkaufen. – Jedná se vlastně o elipsu modální konstrukce *se sein*.

b) Podle **řídícího výrazu**:

Obligatorně se *zu*-infinitiv užívá u podstatných jmen, adjektiv, stupňovacích partikulí a po spojovacích výrazech *ohne, anstatt, um*:

Ohne auf dieses Angebot zu antworten, stand K. ein Weilchen lang still. Der Herr Kanzleidirektor also war so freundlich, mich zu besuchen.

Infinitiv závislý na slovesu:

Infinitiv se užívá bez *zu* v případě, že je součástí predikátu, tj. s modálními slovesy, *werden*, slovesy *AcI* (*haben, finden, bleiben*), slovesy smyslového vnímání, kauzativními slovesy *lassen, machen*.

Infinitiv fakultativně s formou s *zu* se může pojit se slovesy: *heißen, lernen, lehren, helfen*

Zu-infinitiv je obligatorně po všech ostatních slovesech.

c) Podle **postavení ve větě**:

Předchází-li infinitivní konstrukci **korelát** vyskytuje se vždy ve formě *zu*-infinitiv.

d) Podle **délky infinitivní konstrukce**, resp. počtu závislých elementů: Čím je konstrukce delší, tím pravděpodobnější je užití infinitivu s *zu*.

Zůstává ale otázka, jakou funkci *zu* plní. Jeho užití závisí na mnoha faktorech. Nejdůležitějším ale zůstává syntaktická funkce, popř. druh řídicího slovesa. Obecně lze říci, že forma infinitivu bez *zu* se užívá tam, kde tvoří sloveso s řídicím výrazem jeden významový celek, tj. u analytických forem, při modální modifikaci atd. Naopak jedná-li se o vyjádření závislosti užívá se forma s *zu*.

Většina možných konstrukcí je s *zu*-infinitivem, přesto je frekvence infinitivu bez *zu* v textech čtyřikrát vyšší než infinitivu s *zu* (Poitou, J. (2005), s. 38). Je to dáno vysokou frekvencí především modálních sloves v textu.

3.3.4. Status *um, anstatt, ohne + zu-infinitiv*

Klasifikace uvedených elementů je velmi problematická. Někteří lingvisté je řadí mezi předložky: např. Sabel chápe *ohne, anstatt, um* jako předložky uvozující infinitivní větu (Sabel, J. (2005, s. 93).

Wöllstein (Wöllstein, A. (2005), s. 48-51) uvádí, že *um, ohne, anstatt* nemají status konektoru¹³, naproti tomu *ohne dass, anstatt dass* mají. Uvádí, že tato spojení jsou syntakticky independentní a sémanticky dependentní na větě hlavní. Jindy jsou chápány jako spojky (Helbig, J./Zoch, I.(1992), s. 60). Domnívám se, že právě potíže s určením, zda se jedná o spojku nebo o předložku, jsou pro tyto elementy charakteristické a souvisí s přechodným charakterem syntagmatu, které k větě připojují, v tomto případě infinitivů. Jde o jev izolační, kdy se splýváním nominální a verbální oblasti mizí i jasné rozlišení spojek a předložek.

Podobně by se dalo interpretovat i *an, bei* ve spojeních typu *Er ist am Lesen/beim Spielen*. V těchto konstrukcích se sice pojí s formou *am/beim*, tedy stažené formy se

¹³ Podle definice od Pasche (Pasch, R. et. kol. (2003)) spojují konektory syntakticky nezávislé pozice a tvoří tím větnou strukturu.

členem, ale ostatní substantivní znaky infinitivu chybí – nemůže být rozvinut přídatným jménem ani zájmenem. A naopak je omezena i slovesná rektce infinitivu, protože nemůže být rozvinut předmětem.

K aglutinačním znakům německého infinitivu můžeme tedy počítat:

1. Pojí se s afixem *zu*
2. Spojení s genitivním sufixem *-s*
3. Užití tzv. Ersatzform – odpovídá svým způsobem monoflexi, kterou známe v jmenných spojeních (ev. izolační rys – gramatické významy nese pomocné sloveso).

K izolačním rysům patří:

1. Jeho využití v gramatikalizovaných formách budoucího času, opisné formy konjunktivu s *würde*
2. Pojí se s konektory, pojíci se i s jmény i s infinitivními konstrukcemi polovětného charakteru.
3. Některé určité slovesné formy jsou odlišeny od infinitivu pouze izolačně – vyjádřeným podmětem a pozicí ve větě.
4. Infinitiv stojí vždy na konci infinitivní konstrukce. Pevný slovosled je rysem izolačním nebo i polysyntetickým.

4. Infinitiv podle syntaktických funkcí

Bez konektorů

Funkce	němčina	čeština	ruština
objektu	+	+	+
subjektu	+	+	+
přívlastku	+	+	
adverbiální	podmínky	(+)	+
	účelu	-	+
	účinku	(+)	-

S konektory

Funkce	němčina	čeština	ruština
přívlastková:	-	-	<i>чтобы</i>
předmětová	-	-	<i>чтобы</i>
restriktivní	<i>aufßer</i>	-	-
adverbiální:			
temporální	-	-	<i>прежде чем, раньше чем</i>
srovnávací	<i>als</i>	<i>než, jako</i>	<i>чем бы; где бы; что бы; нет бы; нет чтобы</i>
substitutivní	<i>statt, anstatt</i>	-	<i>вместо того, чтобы</i>
nerealizované okolnosti	<i>ohne</i>	-	<i>без того, чтобы</i>
podmínky	-	<i>(když)</i>	<i>если, ежели, коли бы</i>
účelu	<i>um</i>	-	<i>чтобы (dok. sloveso)</i>
důsledku	<i>um, ohne</i>	-	-

4.1. Infinitiv závislý na slovesu

Formálně k této skupině patří i infinitiv ve spojení s modálními a fázovými slovesy, kde je většinou infinitiv chápán jako součást složeného predikátu. Přístupy jsou ale různé. Převládá sice názor, že se jedná o „pomocná slovesa“. Rozdílné názory ale panují při posuzování predikátu. Spojení modálního slovesa s infinitivem je někdy

považováno za nerozvitý větný člen (Dokulil, M. (1952), Havránek, B./Jedlička, A. (1963)); jindy za složený přísudek (Šmitlauer, V. (1966), Příruční mluvnice II. (1960), Štícha, F. (2003)). Hranice mezi tímto případem (kdy sloveso a infinitiv tvoří jediné sdělení) a predikátem se závislou predikací vyjádřenou infinitivem (dvě sdělení) je velmi těžko oddělitelná. Hansen (Hansen, B. (2001), s. 2) nazývá modálními auxiliáry jednotky, které se pohybují na hranici mezi gramatickou a lexikální jednotkou. V daných jazycích jde o škálu prostředků mezi pomocnými slovesy a slovesy plnovýznamovými. Vyjadřování modality věnuji pozornost, protože i to přispívá k celkovému typovému obrazu jazyka. Už fakt, že všechny tři sledované jazyky vyjadřují modální významy (mimo jiné) spojením určitého tvaru slovesa s modálním nebo fázovým významem a infinitivem plnovýznamového slovesa, lze klasifikovat jako jednoznačně neaglutinační. V aglutinačních jazycích mohou být modální modifikace slovesného významu vyjadřovány pomocí sufixů, např. v maďarštině *-het/-hat-* vyjadřují možnost, dovolení: *tehet – může udělat, mehetek – může jít*.

4.2. Infinitiv s modálními výrazy

Modální slovesa se spojují výhradně s infinitivy. Infinitiv není možné nahradit jinými prostředky.

4.2.1. V češtině bývají mezi modální slovesa řazena: *muset, mít, smět, chtít, moci*. Lze jich také užít ve zvrtné podobě: *Musí se počkat*. V ruštině to možné není. V němčině se často užívá neurčitého osobního *man*. V češtině je možnost vyjádřit modální významy koncovkou slovesného tvaru omezena na imperativ. Ostatní významy jsou vyjadřovány samostatným elementem. To lze chápat jako odklon od flexivního typu k **izolačnímu**. Pro vyjádření modálního významu se užívá i zájmen, příslovcí a částic: *je nutno, třeba, škoda*. Tyto konstrukce bývají chápány buď jako jednočlenné věty se složeným přísudkem, nebo jako dvojčlenné s infinitivním podmíněním. A jak uvádí Svoboda (Svoboda, K. (1962), s. 77): "Je třeba přihlédnout i k menšímu počtu nepochybných typů jednočlenných vět, než jaký má např. ruština, takže dochází spíše k ponětí dvojčlennosti než jednočlennosti." Tendence k dvojčlennosti, která s sebou nese kongruenci mezi podmíněním a predikátem,

obecně podporuje flexivní tendenci.

Okrajově se i v češtině vyskytují větná cliché s infinitivem, která mají modální význam: *Koupit to?* (Mám to koupit?); *Kde je brát?* (Kde je máme brát?); *Já tančit?* (já že umím/budu/bych měl/bych chtěl tančit? popř. jsem tančil?) (příklady z Kopečný, F. (1958), s. 137).

4.2.2. V **ruštině** bývají mezi modální slovesa řazena např.: *мочь, хотеть, сметь, уметь, уснеть*. Modální slovesa tvoří jen část prostředků pro vyjádření modality. Ruština má širokou paletu modálních predikativů (*должен, обязан, намерен; можно, надо*) a neosobních sloves (*следует*), které jsou frekventovaným způsobem vyjádření modality. Ruština má mnoho prostředků k vyjádření modálních významů pomocí větných konstrukcí s nekongruujícím predikátem, např. *Мишка и расскажи обо всем родителям. Он - смеяться*. (blíže Парамонов, Д.А. (1999)). Jde jak o konstrukce s modálními predikativy s nulovou sponou v přítomnosti, tj. fakticky věta bez formálně vyjádřené kongruence; tak o některé typy vět (*Мне (была) пора идти.*), v nichž vyplývá modální význam z jejich struktury. Tyto věty mají blízko tzv. infinitivním větám typu "*Мне выступать через полчаса.*", kterým je také vlastní modální význam (možnosti, nutnosti, rozkazu, přání, nevyhnutelnosti). Konkrétní modální význam vyplývá z několika faktorů: intonace, částic, slovesného vidu (Gabka, K., Kol. (1976), 98n.).

Vyjádřením, ve kterém je nositelem modálních významů specifická větná konstrukce, odpovídá v němčině a češtině obvykle spojení modálního slovesa s infinitivem: Př.: *Мне ещё письмо писать. – Musím ještě napsat dopis. – Ich muss noch einen Brief schreiben.*

V ruštině je také hovorová vazba: *не сказать чтоб*, která vyjadřuje nejistotu, pochybnosti: *характер не сказать чтоб ангельский (не сказать чтоб характер у нее был ангельский)*.

Typologicky zajímavou je i konstrukce se sponou *было/было бы/будет*, které se

v živém jazyce užívají jen v doplňovacích otázkách: *Куда было идти?* Užití spony je obecně flexivním rysem. Vzhledem k omezené možnosti užití, je jeho platnost okrajová.

Infinitiv se může pojit i s elementy *ли* (s negací vyjadřuje pochybnosti, nerozhodnost: *Сказать ли о своих возникших подозрениях?*), *бы* (může vyjadřovat přání: *Сказать бы ему об этом!* nebo obavu: *Не простудиться бы!*).

V ruštině "konstrukce jednočlenné mají v úhrnu převahu nad dvojčlennými" (Příruční mluvnice ruštiny II, s. 54). Kromě toho, že v ruštině při vyjadřování modálních významů většinou není vyjádřena kongruence mezi podmětem a přísudkem, se často užívá neurčitých jmenných forem v přítomném čase, navíc s nulovou formou sponového slovesa, tedy jako formálně jmenná věta jednočlenná: *Нам надо вставать пораньше.*

Vyjadřování modalita v ruštině nese mnoho **neflexivních rysů**: nekongruující predikace, modalita vyjádřená pomocí určitých větných struktur (tedy ani koncovkou, ani samostatným elementem). Tyto rysy by mohly být považovány za izolační nebo i za polysyntetické – gramatické významy jsou nesené jen lexikálními elementy a to při určitým způsobem vázaném slovosledu.

4.2.3. Němčina má tato modální slovesa: *dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen*. Kromě toho má velký počet sloves podobných modálním, která se ovšem na rozdíl od modálních pojí s infinitivem s *zu* a mají omezenější distribuci, protože na rozdíl od modálních sloves mají specifikovanější význam (*scheinen, bekommen, wissen*): *Er weiß sich stets zu benehmen. – Vždy se umí chovat. – Он всегда знает, как себя вести.*

Er scheint mich nicht zu verstehen. – Он, кажется, меня не понимает. – Zdá se, že mi nerozumí.

Er scheint mich nicht verstanden zu haben. – Он, кажется, меня не понял. – Zdá se, že mi nerozuměl.

I v češtině se užívá slovesa *zdát se* s infinitivem (*Zdá se být nemocen.*), ale pouze při současných dějích a pouze v 3. osobě. Daneš (Daneš, F. (1955)) chápal tyto vazby jako nečeské. Kopečný klasifikuje *zdát se* jako sponu (stejně jako: *otec nesměl být nemocný, začal, zdál se...*) (blíže Svoboda, K. (1962), s. 107n.).

Modální význam má i spojení *haben* s *zu*-infinitivem¹⁴, které vyjadřuje nutnostní nebo možnostní modalitu. Němčina má tedy nejbohatší možnosti k vyjádření modálních výrazů spojením sloves s modálním významem + infinitiv. To odpovídá **izolační** tendenci. Navíc má němčina rozvinuté možnosti pro vyjádření tzv. **epistémické** modalita modálními slovesy a slovesem *werden*. Epistémická modalita vyjadřuje míru jistoty, kterou vyjadřuje mluvčí o výpovědi. To se týká především užití minulého infinitivu, hovoří-li se o minulosti: *Er konnte/musste zu Hause sein.* (objektivně daná možnost, nutnost) *x Er kann/muss zu Hause gewesen sein.* (různé stupně subjektivního přesvědčení). Ruština a čeština užívají zpravidla jiné prostředky; v češtině a ruštině jsou souhrnně nazývány modálními specifikátory, jde většinou o modálními částice a adverbia (*возможно; может быть; пожалуй; утверждает, что; говорят, что; asi, snad, nejspíš možná, asi snad, pravděpodobně, je možné, třeba*).

V ruštině lze subjektivní nutnost vyjádřit i pomocí větných konstrukcí typu: *Мне не ехать туда. Прийти бы вам вчера.*

Příklady:

Die Experimente sollen erfolgreich verlaufen. – Говорят, что опыты протекают успешно. – Experimenty prý probíhají úspěšně/říká se, že...

Herr Strauß will von dieser Erfindung bereits gehört haben. – Господин Штраус утверждает, что уже слышал об этом изобретении. – Pan Strauß tvrdí, že už o tom vynálezu slyšel.(prý)

Der Professor muß schon fortgegangen sein. – Профессор, наверное, уже ушел. – Profesor už určitě odešel.

¹⁴ K větám typu "*Má prádlo sušit na půdě*" v češtině viz. 4.8.1.

4.3. Pasivní parafráze s využitím infinitivu

Formálně lze tyto vazby považovat buď za složený predikát nebo konstrukci s infinitivem v pozici objektu. V němčině se tzv. fráze parafrázující pasivum vyznačují tím, že podmětem je (stejně jako u pasivních konstrukcí) *patiens*, ale na rozdíl od pasivních tvarů mají navíc vedlejší modální význam nutnosti nebo možnosti. Agens nemůže být, na rozdíl od pasivních konstrukcí, doplněn. Jde o konstrukce typu: *sein + zu-Inf.*, *bleiben + zu-Inf.*, *gehen + zu-Inf.*, *lassen + Inf.*

V češtině je podobné spojení slovesa *dát (se)* nebo *jít* s infinitivem: *Dá se to opravit?/Jde to opravit?*¹⁵ *Patiens* je zde podmětem, vazba má možnostní modalitu. Možná je i modifikace s agens v podmětu typu *nechám se/dám se obehráť*. Kopečný uvádí i konstrukce s *přijít*: *Ten dům přijde zbořit.* (Kopečný, F. (1952), s. 120n.)¹⁶.

Další vazbou, která má podobný charakter, je spojení *být* se slovesy smyslového vnímání. Tato konstrukce je hodnocena různě, především co se týká povahy slovesa *být*.¹⁷ Jde o spojení typu: *Je vidět Sněžku*. Tato konstrukce má některé rysy společné s pasivní vazbou (podmět je cílem slovesného děje, *patiens*), nemůže ale vyjádřit původce děje (agens). Tato vazba má i více méně modální nádech možnosti nebo nutnosti: *Není kam jít*. Všechny tři rysy ji přibližují pasivním parafrázím v němčině. Konkurenční formou je spojení s deverbativy: *Nebylo vyhnutí. Sněžka je k vidění*.

V ruštině jsou nejbližší neosobní konstrukce typu *Некуда идти*. V ostatních případech se užívá se jiných prostředků a jiných větných struktur k vyjádření daného významu: Například *sein + zu* se překládá pomocí slovesa *долженствовать* nebo *мочь*; *lassen* pomocí *можно*; *scheinen* pomocí *кажется, по-видимому* apod.

Příklady:

*Die Anträge sind im Rathaus abzuholen. – Žádosti jsou k vyzvednutí na radnici. –
Бланк заявления можно получить в Институте.*

¹⁵ Hovorově i *nechá se*: *nechá se to v pohodě opravit; nechá se to poškodit docela snadno* (příklady z internetu). Tato konstrukce koresponduje s německou: *Es läßt sich reparieren*.

¹⁶ K užívání aktivního tvaru infinitivu viz. Infinitiv v češtině 3.1.

¹⁷ Tj. zda má sloveso *být* povahu spony nebo existenciálního slovesa. Blíže Svoboda, K. (1962), s. 60n.

Dal/nechal jsem se ostříhat. – Ich ließ mir die Haare schneiden. – Я постригся.

4.4. Spojení s fázovými slovesy bývá také chápáno jako složený přísudek. Svoboda (Svoboda, K. (1962), s. 78n.) ale poukazuje i na možnost vyjádření podobných významů pomocí slovesného vidu (*rozbíhá se – začíná běžet*). Soustava fázových sloves je ve všech třech jazycích velmi podobná. Úzce souvisí i se způsoby slovesného děje. Čeština a ruština však mají na rozdíl od němčiny k dispozici prostředky částečně gramatikalizované vidové soustavy, a to především čeština formami *spává, chodívá*, které v ruštině nejsou. V němčině se částečně s významy české formy kryje užití slovesa *pflügen* a infinitivu: *Er pflügt mittags eine Stunde zu schlafen. – V poledne hodinu spává. – Дядька имеет обыкновение ложиться спать около 21:00.*

4.5. S plnovýznamovými slovesy ve funkci objektu se pojí infinitiv ve všech třech jazycích a to jak při totožnosti logického podmětu infinitivu s větným podmětem nebo předmětem řídicího slovesa. Řídící výraz je samostatný jak lexikálně, tak i gramaticky (nevyžaduje doplnění infinitivem). K odchylkám mezi češtinou, ruštinou (a polštinou) Řeháček shrnuje, "že tu nejde o rozdílnost zásadní, kvalitativní, ale spíše o odchylky druhořadé, jež bychom mohli označit za kvantitativní." (Řeháček, L. (1958), s. 56)

V němčině se infinitiv může ve své substantivizované podobě pojit se všemi slovesy vázícími objekt. Řeháček vyděluje mezi těmito slovesy slovesa modální v širokém smyslu, slovesa s vidovými významy (fázová slovesa), pohybová slovesa (s. 55). Němčina má možnost pojit infinitiv ve valenční pozici předložkového pádu, a to díky zastoupení infinitivu v řídicí větě prostřednictvím korelátu (není ovšem vždy nutný): *Er gewöhnte sich (daran), früh schlaffen zu gehen*. V češtině a ruštině je u některých sloves možné jak spojení s předložkovým pádem tak s infinitivem: *Zvykl si chodit brzo spát/ na hluk. Я привык всегда и перед всеми говорить правду./к работе*. S korelátem se užívá věta vedlejší: *Zvykl si na to, že... Я привык к тому, что...*

S plnovýznamovými slovesy se pojí obvykle *zu*-infinitiv. Zatímco nominální objekt stojí obvykle za určitým slovesným tvarem, infinitivní objekt je obvykle mimo větný rámec napravo za částmi predikátu. Někdy je možné i postavení na začátku věty před určitým slovesným tvarem nebo i uvnitř vět (*Zwischensatz*), obligatorně u sloves pojících se s infinitivem bez *zu*: *Er hat den Besucher lange warten lassen*.

Možnost užití infinitivu závisí na konkrétním slovese. Je sice možné vydělit sémantické skupiny, které se pojí nebo nepojí s infinitivem, ale je velmi obtížné tyto sémantické skupiny srovnat, protože se mohou v jednotlivých jazycích lišit. Navíc se mohou v rámci jedné sémantické skupiny vyskytovat slovesa s odlišnou vazbou (např. slovesa sdělování, které se obecně nepojí s infinitivem, ale v němčině je u některých sloves možné vyjádřit nepřímou řeč infinitivní konstrukcí). Proto je následující srovnání jen orientační. Vydělila jsem skupiny sloves, které se pojí pouze s infinitivním objektem a nepřipouští substituci vedlejší větou; skupiny sloves, které se pojí i s infinitivním objektem i s vedlejší větou; skupiny sloves nepřipouštějící infinitivní objekt. Poslední část je věnována jiným prostředkům vyjádření.

4.5.1. Užití třídy plnovýznamových sloves

- A) slovesa vyjadřující záměr, snaha, stačit vykonat děj
- B) slovesa vyjadřující radu, prosbu, přesvědčování
- C) slovesa vyjadřující kladný/záporný vztah k ději
- D) naučit se, přivyknout/odvyknout, opomenout vykonat nějaký děj
- E) slovesa *vzít, dát, podat* s infinitivem
- F) slovesa vyjadřující souhlas s něčím, domluvit se na něčem, rozhodnutí konat děj, slib
- G) slovesa vyjadřující domnění, naděje, formy myšlení
- H) slovesa vyjadřující donucení, rozkaz
- I) slovesa vyjadřující svolení
- J) slovesa bránění konání infinitivního děje
- K) slovesa smyslového vnímání

- L) slovesa vyjadřující schopnost konat děj
- M) slovesa sdělování, myšlení, záměrného vnímání
- N) slovesa vyjadřující nepřímou řeč

4.5.2. Nelze substituovat vedlejší větou

V němčině se slovesy s modálním komponentem "*chtít*" nebo "*moci*":

Němčina má nejširší paletu sloves pojících se jen s infinitivem, nikoliv s vedlejší větou.

Na rozdíl od ruštiny a češtiny sem patří slovesa vyjadřující:

B) radu, prosbu, přesvědčování (*raten, bitten*): V němčině sem patří jak slovesa s modálním významem v širším smyslu (*ermahnen, auffordern*), která se pojí jen s infinitivem, tak slovesa, která vyjadřují ovlivnění a zapříčinění infinitivního děje (*fordern, erlauben*). Tato skupina podle Buschi a Zochové tvoří přechodnou skupinu významově blízkou skupině H a I. U těchto sloves převažuje tendence pojit se s infinitivem, ale možné je i spojení s vedlejší větou (Buscha, J./Zoch, I.(1992), s.57). *Ich habe nie jemanden ermahnt, zu lügen.*

Shodně s ruštinou se v němčině pojí s infinitivem slovesa vyjadřující:

A) záměr (*beabsichtigen*), snaha (*sich beeilen*), stačit vykonat děj

E) u sloves *vzít, dát, podat* s infinitivem: V němčině se slovesa *nehmen, geben* běžně pojí se substantivizovaným infinitivem: *Er gab mir etwas zum Essen/Trinken/Schreiben*; ale může se pojit i s infinitivem nesubstantivizovaným, ačkoliv i zde kolísá pravopis: *Nehme etwas zu lesen und gehe mit den Augen einen Fingerbreit vor den Text./ Eine Christin gab mir ein Buch zu lesen.*

Ich nehme etwas zu essen mit, weil ich ohne Mittagessen nicht wirklich arbeiten kann.

ale: *Ich nehme etwas zu Essen mit, damit wir nicht verhungern.*

Tato vazba má spíše funkci účelovou.

Shodně s češtinou a ruštinou se v němčině pojí s infinitivem slovesa vyjadřující:

D) naučit se (*lernen, lehren*), přivyknout/odvyknout (*weigern, verlernen*), opomenout (*vergessen*) vykonat nějaký děj. *Lernen, lehren* se pojí fakultativně s infinitivem bez *zu*.

V ruštině je oblast sloves pojících se s infinitivem, který nelze substituovat vedlejší větou, širší než v češtině, ale omezenější než v němčině. Ruština má navíc specifické vazby se slovesy *vzít, dát* (viz. E).

A) záměr realizovat děj, snaha, stačit vykonat děj (*стараться, стремиться*): V ruštině z pravidla nelze nahradit vedlejší větou. Užívá se i neosobního vyjádření s agens v dativu: *меня подталкивает, тянет*.

E) u sloves *vzít, dát, podat* s infinitivem jídla, pití, kouření: *Подали ужинать. - Подали večeri. Возьми почитать. - Хочешь si to přečíst?* (Příruční mluvnice ruštiny II, s. 178/9)

D) naučit se, přivyknout/odvyknout, opomenout vykonat děj (*научиться, приспособиться*).

V češtině je okruh sloves, u nichž není infinitiv nahraditelný vedlejší větou, velmi omezený. Svoboda sem vedle modálních sloves řadí *hodlat, opovážit se, osmělit se, zdráhat se, stydět se, ostýchat se* (Svoboda, K. (1962), s. 92), tedy část sloves odpovídající A) záměr realizovat děj.

Dále sem patří slovesa:

D) naučit se, přivyknout/odvyknout, opomenout vykonat děj (Příruční mluvnice II. (1960), s. 175n.)

4.5.3. Lze nahradit vedlejší větou

V němčině větou s *dass*:

Patří sem okruh sloves, pojících se s infinitivem i vedlejší větou běžně i v ruštině, vyjadřujících:

C) kladný/záporný vztah k ději (*lieben, hassen, fürchten*)

G) domnění, naděje, formy myšlení – (*hoffen, bedauern, glauben, vermuten*): *Das Volk glaubt zu wissen, wer die Schuld an allem Leid trägt*.

H) donucení, rozkaz (*befehlen, fordern*): V němčině také slovesa ovlivňování, např.

vorwerfen, která se v češtině a ruštině pojí výhradně s vedlejší větou.

F) souhlasit s něčím, domluvit se na něčem, rozhodnutí konat děj, slib (*versprechen, entscheiden, drohen, geloben*).

I) svolení (*erlauben, gestatten*)

J) slovesa bránění konání infinitivního děje (*verbieten, vermeiden, ablehnen*).

K) po slovesech smyslového vnímání (*hören, spüren, sehen, fühlen*). Tato slovesa se pojí s infinitivem bez *zu*.

N) nepřímá řeč (*behaupten, sagen*): Možné jen při identitě subjektů. *Der Angeklagte behauptet, die Tat nicht begangen zu haben*.

V ruštině s vedlejší větou s *что, чтобы*:

V ruštině je mnoho sloves, které se mohou pojit jak s vedlejší větou, tak s infinitivem. Tendenci k nefinitivnímu vyjádření potvrzuje i to, že u řady sloves převládá spojení s infinitivem. K těmto slovesům patří slovesa vyjadřující:

B) radu, prosbu (*просить, советовать, предложить*): možná je věta s *чтобы*.

F) souhlasit s něčím, domluvit se na něčem, rozhodnutí konat děj, slib (*срозить, обещать, уговориться*): Možná je vedlejší věta s *что*.

I) svolení: (*разрешить, позволить, дать "dovolit, nechat"*), vedlejší věta s *чтобы* je také možná. Např.: *Позвольте мне с вами прощаться. – А teď доволте, абыч se s váми rozloučil*.

Běžně se s vedlejší větou pojí slovesa vyjadřující:

C) kladný/záporný citový vztah k ději: Užívá se v ruštině i ve spojení s infinitivem (*любить, предпочитать, жалеть*). Sloveso *бояться* (a synonyma) se v některých spojeních mohou pojit i s vedlejší větou.

Они уговорились встретиться на завтра. (že se setkají zítra). В этом году обещали дать 177 миллионов.

G) formy myšlení – domnění, naděje (*думать, верить*) – *Юриев думает постричься в монахи*. V ruštině se také hojně užívá spojení neosobních sloves s infinitivem a často dativním podmětem: *Ему вздумалось спорить со мной*.

H) donucení, rozkaz, zabránění (*велеть*): Substituce vedlejší větou je řídká. *Он велел заложить лошадь...*

Čeština

Infinitivu konkurují vedlejší věty uvozené spojkou *že* nebo *aby*.

K) po slovesech smyslového vnímání (*slyšet, vidět, cítit*): *Slyšel jsem zpívat slavíka – Я слышал, как поет соловей./ление соловья. Viděl jsem ho pracovat. – Я видел, как работает/что он работает/работал.*

V češtině se se slovesy smyslového vnímání pojí i neosobní slovesa *hřmít, blýskat se, sněžit*.

L) u sloves vyjadřujících schopnost konat děj (*být s to, snést, vydržet*)

J) u slovesa bránění konání infinitivního děje (*bránit, zakázat*): lze nahradit větou s *aby*.

Také v češtině jsou podobně jako v ruštině okruhy sloves, u nichž je infinitivní konstrukce běžnější, než vedlejší věta. Patří sem okruhy sloves, u kterých v němčině a ruštině nemůže být infinitiv substituován vedlejší větou. Jsou to slovesa vyjadřující:

A) snahu, záměr realizovat děj, stačit vykonat děj: Infinitivní vazba je pravidlem i v češtině (Příruční mluvnice ruštiny II, s. 172). Možná je i substituce vedlejší větou u sloves vyjadřujících snahu konat děj: *Snažím se vyhnout alespoň největším kalužím/ abych se vyhnul* (Svoboda, s. 91). V češtině je možné i neosobní vyjádření: *chce se* .

Např.: *Они уговорились встретиться на завтра. – Domluvili se, že se setkají zítra – Sie haben verabredet sich morgen zu treffen.*

I) svolení: S těmito slovesy se pojí především infinitiv. Vedlejší věta s *aby* je také možná, jen u sloves s významem "dovolit" je vedlejší věta s *aby* obvyklejší.: *Zákrsky umožňují dosahovat levnější produkce.*

V češtině je tedy pouze malý okruh sloves, které umožňují pouze spojení s infinitivem a neumožňují substituci vedlejší větou; navíc je zde mnoho sloves, která infinitivní vazbu sice připouštějí, ale není u nich běžná. K těmto slovesům patří slovesa vyjadřující:

F) souhlas s něčím, domluvit se na něčem, rozhodnutí konat děj, slib (*slíbit,*

domluvit se, hrozit) V češtině je obvyklá vedlejší věta s *že*.

H) donucení, rozkaz: Infinitiv je možný, vedlejší věta je častá, především je-li infinitiv rozvit nebo je-li vyjádřen adresát rozkazu.

B) radu, prosbu (*radit, prosit*): V češtině se používá převážně věta s *aby*, infinitiv jen velmi zřídka.

Она предложила Ленке переселиться и жить с ней. – Navrhla Lence, aby se přestěhovala a žila s ní.

Он стал просить князя разрешить ему жениться. – Začal knížete prosit, aby mu dovolil se oženit/o dovolení, aby se mohl oženit.

4.5.4. Nelze vyjádřit infinitivem

Ve všech jazycích se užívá vedlejší věty, jestliže není podmět infinitivního děje shodný s podmětem nebo předmětem nebo není všeobecný. Další rozdíly jsou opět založeny na konkrétních vazbách sloves, je proto velmi obtížné je porovnat.

Obecně sem patří slovesa:

M) slovesa sdělování (*vyprávět, odpovídat; рассказать, ответить; erzählen, antworten*), myšlení (*pochopit; сообразить; begreifen*), záměrného vnímání (*розорovat; наблюдать; beobachten*).

N) Nepřímá řeč: V češtině a v ruštině se nepřímá řeč vyjadřuje vedlejší větou.

V češtině je obecně upřednostňována vedlejší věta s určitým slovesným tvarem po slovesech vyjadřujících:

C) kladný citový vztah, odmítnutí, nechuť konat děj – v češtině se nepojí s infinitivem. S výjimkou *bát se* ve významu *neodvážit se*, kdy se sloveso pojí s infinitivem.

G) domnění, naději, formy myšlení: (*věřit, domnívat se, doufat*) Tato slovesa se v češtině nepojí s infinitivem. U sloves domnění a naděje jen řídce.

За это время она надеялась получить весточку из Праги. – Doufala, že do té doby zprávu z Prahy obdrží./zdržet ho. – Er hoffte es zu schaffen.

V ruštině

K) po slovesech smyslového vnímání: V ruštině je možná jen vedlejší věta s *как*, *что*, po záporu *чтобы*.

V němčině

L) slovesa vyjadřující schopnost konat děj: V němčině jsou to slovesa typu *vertragen*, *erdulden*.

4.5.5. Jinými prostředky

S některými slovesy je místo infinitivního objektu užito jiného prostředku.

I) u sloves *vzít*, *dát*, *podat* s infinitivem: V češtině tato vazba není možná. Podobné významy se vyjadřují spojením se substantivem nebo modálním slovesem s infinitivem apod.: *Dal mi něco k jídlu. Podávali jídlo.*

L) slovesa vyjadřující schopnost konat děj – v ruštině (*стерпеть*, *вытерпеть*, *выдержать*) se pojí se jménem. Výjimkou je sloveso *смочь*, které se může pojit i s infinitivem.

4.5.6. S konektorem

V **ruštině** je možné vyjádřit závislý rozkaz nebo přání vedlejší větou, infinitivními vazbami nebo konstrukcí *чтобы* + infinitiv: *Ты приказ, чтобы ну на шаг отступал, читал?* (Příruční mluvnice II. (1960), s. 372).

Spojení *чтобы* s infinitivem odpovídá i českým přacíím větám s *ať*: *Попроси его зайти к нам. /Popros ho, ať k nám přijde./ Bitte ihn, zu uns zu kommen.*

Ať má v češtině rozmanité funkce, zde má blízko funkci účelové (*Popros ho, aby k nám zašel.*), může vyjadřovat i podmínkově-přípustkový vztah (*Ať děláš cokoli, mne nepřesvědčíš.*). *Ať* ale může vystupovat i jako částice přací (*Ať žije první máj!*) nebo imperativní částice (*Ať přijde zítra.*). Rozmanité funkce *ať* pak odpovídají široké škále jazykových prostředků v jiných jazycích (*Что бы ты ни делал, меня не убедить./ Mache was du willst, du überzeugst mich nicht.*).

4.5.7. Infinitiv závislý na adjektivu, příděstí, adverbiu

Zpravidla jsou ve všech třech jazycích formálně vyjádřeny slovesné kategorie sponovým slovesem. Výjimkou je ruština, která má nulovou formu sponového slovesa *быть* v přítomnosti. Ve všech třech jazycích se pojí infinitiv s adjektivy a příděstími vyjadřujícími činnost nebo připravenost k činnosti (*schopen, ochoten; oprávněn, určen*) a advربي (*třeba, líto; жаль, лень, охота*). V němčině se navíc pojí i s adjektivy vyjadřujícími náladu, stav mysli (*stolz, begierig, froh*). V ruštině a češtině je činitel infinitivního děje shodný nositelem stavu vyjádřeného adjektivem. V němčině je shodný s větným podmětem (Příruční mluvnice ruštiny II, s. 176; Buscha, J./Zoch, I.(1992), s. 58). V němčině lze některé infinitivní konstrukce nahradit vedlejší větou s *dass*; infinitiv může mít (obligatorně nebo fakultativně) korelát. Naopak některé věty vedlejší nelze nahradit infinitivní konstrukcí: *Ich bin froh (darüber), ihn zu sehen./dass ich ihn sehe./Er ist (dazu) fähig, diese Aufgabe zu erfüllen./Er ist daran gewöhnt, sehr früh aufzustehen.*

Podobný stav je v češtině, některé infinitivy lze nahradit větou s *aby*. Ruština užívá adjektiv s infinitivem v daleko širším rozsahu než v češtině. Infinitiv navíc nelze nahradit vedlejší větou, někdy je možné nahradit ho jiným jmenným výrazem (*готовый работать/ к работе*).

Příklady:

Es ist leicht leicht (schwer, nicht möglich) diese Arbeit zu machen. – Эту работу легко (трудно, невозможно) сделать. – Je lehké (těžké, není možné) udělat tu práci.

4.5.8. Závislý na substantivech

V němčině je možné i spojení s deverbativy (v genitivu nebo s předložkou). Počet spojení je poměrně omezený a vždy je možné je nahradit vedlejší větou: *Er war in Gefahr, das Spiel zu verlieren. Er ist der Meinung, alles Notwendige getan zu haben.*

4.6. Infinitiv ve funkci přívlastku

V ruštině a češtině i němčině nemusí být činitel infinitivního děje stejný jako činitel děje substantivního. V němčině se k substantivu pojí jen infinitiv s *zu*.

V němčině se pojí infinitiv k deverbativům, jejichž základem je sloveso pojící se s infinitivem. Kromě toho se infinitiv pojí v určitých případech i k jinému substantivu než deverbativu: *Die Idee des Schriftstellers, einen Roman zu schreiben*. Okruh možných spojení je tak nejširší. V němčině je pouze omezený počet substantiv, u kterých nemůže být infinitiv nahrazen vedlejší větou (*Angewohnheit, Versuch, Weigerung*). Širší je okruh substantiv, u nichž konkuruje spojení s infinitivem a předložkovým pádem (*Berechtigung (zu), Einladung (zu/in), Hunger (nach), Pflicht (zu)*) (Buscha, J./Zoch, I.(1992), s. 69). Štícha k rozsahu užití uvádí jen nejasně, že se "užívá patrně i atributivního infinitivu v němčině častěji než v češtině." (Štícha, F. (2003), s. 395).

V ruštině se infinitiv pojí k substantivům s modálním významem v širokém smyslu (vyjadřují vůli, rozhodnutí, nutnost, právo, zvyk, schopnost). S podobným okruhem jmen se pojí infinitiv i v češtině; s výjimkou substantiv vyjadřujících slib nebo obavu, které se v češtině na rozdíl od ruštiny pojí jen s vedlejší větou. V ruštině se atributivní infinitivy užívají i v těchto spojeních častěji než konkurující vedlejší věta s *чтобы, что, как бы* (Příruční mluvnice II (1960), s. 170). V češtině se častěji užívá vedlejší věta. Dalším okruhem jsou podstatná jména s významem podnětu nebo bránění infinitivnímu ději. V češtině je infinitiv možný jen u některých z těchto substantiv, běžná je věta s *aby*: *Он обратился к ним с призывом вспомнить историю города. Obrátil se na ně s výzvou, aby si připomenuli historii města. Und diese Haltung der Sorge, eine fast therapeutische Aufforderung, zu sagen, was man leidet...*

V obou jazycích se pojí infinitivy i se substantivy vyjadřujícími příčinu činnosti (*причина, основание, příčina, příležitost*). V češtině se zpravidla nepojí se substantivy vyjadřujícími hodnocení děje (*честь, радость, счастье*)¹⁸ a

¹⁸ Svoboda uvádí například: *V dětech je zrovna ďábelství, zkazit vám každou jasnou chvíli* (Svoboda, K. (1962), s. 102).

prostředek, způsob (*средство, способ*) konání děje. V češtině se užívá vedlejších vět (*prostředek, jak...; radost, že...*).

Všechny jazyky mají možnost pojit infinitivy s výrazy *čas, chvíle, Zeit, время, nowa*. Ruština může pojit infinitiv také s podstatnými jmény označujícími osoby a jejich schopnost konat děj (*мастер, любитель*). Čeština, ruština i němčina mají možnost pojit infinitiv se substantivy vyjadřujícími přímo předpoklad k ději (*dar, talent*); v němčině se často pojí se substantivizovaným infinitivem (*Talent zum Schreiben*). Ruština také pojí infinitiv s některými podstatnými jmény s významem konkrétního vnitřního stavu (Gabka, K., Kol. (1976), s. 169): *умение декламировать, манера смеяться*.

Čeština využívá nejvíce vedlejších vět. Infinitivu konkuruje vedlejší věta s *aby* (po substantivech vyjadřujících způsob podnětu/bránění konání děje a vůli, snahu) a *že* (po substantivech vyjadřujících rozhodnutí konat děj, očekávání konání děje: *dohoda, hrozba, naděje*). Infinitiv nelze nahradit vedlejší větou u substantiv vyjadřující vnitřní potenciálnost (*talent, schopnost, vlastnost*); u ostatních pouze, jsou-li větným podmětem. Stejně tak není substituce možná u substantiv typu *čas, možnost, plán, snaha, zákaz* pojících se kromě infinitivu s deverbativy, tedy jiným jmenným výrazem a vyjadřující vnitřní potenciálnost (Svoboda, K. (1962), s. 104).

4.7. Adverbiální infinitiv

U infinitivů ve funkci příslovečného určení bývá rozlišován adverbiální infinitiv a infinitivní věty (účelové, časové apod.). V některých případech je ovšem těžké rozlišit hranici mezi infinitivní větou a infinitivem jako větným členem. Také přístup k těmto konstrukcím je různý. Holk (Holk, A. (1953) je nazývá „subordinate infinitive clauses“, v Dudengrammatik jsou řazeny k vedlejším větám, Engel mluví o "satzartige Glieder" (Engel, U. (1994), s. 207), Helbig a Zochová (Buscha, J./Zoch, I.(1992)) rozlišují závislý a nezávislý infinitiv, popř. mluví obecně o infinitivních konstrukcích, Bricyn rozlišuje infinitivní věty (věty hlavní s infinitivem v roli predikátu) a věty s infinitivními konstrukcemi (Брицын, Б. М. (1990)), Mitrofaněnková je nazývá "сложноподчиненные предложения со

специфическими предикативными единицами" (Митрофананкова, А. В. (1973). Protože se v obou případech jedná o případy sekundární predikace, nepokládám zde za nutné obě formy striktně rozlišovat. Pro lepší možnost porovnání se omezím na rozdělení skupiny nezávislých infinitivů podle jejich sémantické funkce (účelový, časový apod.) a podle formy jejich spojení bez konektoru a s konektorem.

Infinitivní konstrukce mohou mít některé rysy vedlejších vět: mají větnou strukturu, jsou syntakticky závislé na větě hlavní, nemohou být užity samostatně. V ruštině mohou být uvozeny spojkou, v němčině konektorem, který je homonymní s předložkou, ale funkcí podobný spojce (váže na sebe větné celky, viz 3.2.1.). Na rozdíl od vedlejší věty nemůže být v ruštině a němčině v rámci infinitivní konstrukce vyjádřen podmět. V češtině naproti tomu existuje zvláštní forma infinitivní konstrukce, ve které je možné vyjádření podmětu přímo v rámci infinitivního syntagmatu (viz. Podmínkový infinitiv 4.9.). Infinitivní konstrukce jsou často intonačně i ortograficky vyděleny.

Němčina: V němčině je vždy možné adverbialní infinitivní konstrukci transformovat do vedlejší věty. Adverbialní infinitiv má vždy formu *zu*-infinitiv. Infinitivní konstrukce se může pojit jak bez konektoru, tak s konektorem. Užití adverbialního infinitivu je možné při shodě infinitivního podmětu s větným, s všeobecným podmětem nebo výjimečně s objektem.

V češtině se infinitivní konstrukce pojí většinou asyndeticky, výjimkou je spojení s *když* (viz Podmínkový infinitiv 4.9.1.1.) a *jako, než* (viz 4.13.1. Srovnávací infinitiv). Většinou je podmět infinitivní konstrukce vyjádřen v rámci hlavní věty, u podmínkových infinitivů je možné vyjádření podmětu i v rámci infinitivní konstrukce (viz Podmínkový infinitiv 4.9.1.1.). Podobná infinitivní konstrukce s podmětem může být použita i ve větě hlavní s infinitivem v roli predikátu.

V ruštině se infinitivní konstrukce pojí buď asyndeticky, nebo se spojkou či spojkovým výrazem. Mají většinou všeobecný osobní podmět nebo všeobecnou platnost. Součástí infinitivní konstrukce (někdy i spojky uvozující infinitivní

konstrukci) může být částice *бы*, která je v ruštině elementem vyjadřujícím podmiňovací způsob. Infinitiv se vyskytuje jak v závislé pozici, tak ve větách hlavních, které řídí adverbialní věty vedlejší. V těchto větách má funkci určitého slovesného tvaru. Užití infinitivu je většinou fakultativní, v účelových větách při stejných podmínkách se užívá závazně infinitivní konstrukce (*Мы сели у окна, чтобы видеть демонстрацию*).

4.8. Účelový infinitiv

Je možný ve všech jazycích při identitě subjektů; v češtině a ruštině (výjimečně i v němčině) při shodě s předmětem řídicího slovesa.

4.8.1. V češtině se užívá jen v asyndetických spojeních, a to jak se shodným podmětem, tak s předmětovým konatelem. Řídícím slovesem jsou slovesa vyjadřující změnu místa a slovesa *být*, *zůstat*.

4.8.1.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa (*odebrat se, hnát se, jet*)

Řídícím slovesem bývá sloveso vyjadřující společný pohyb předmětu či podmětu nebo působení podmětu, vyvolávající pohyb předmětu. V češtině se dokonavá slovesa běžně pojí s infinitivem, často i místo ruského nedokonavého: *Přišli se rozloučit*. Okruh sloves pojících se s infinitivem je užší než v ruštině (Příruční mluvnice II (1960), s. 181).

Infinitiv s předmětovým konatelem (*nechat, nosit, vozit, zahnat*) se užívá méně než v ruštině (Příruční mluvnice II. (1960), s. 182): *Strčil mě spát na půdu*. Na rozdíl od ruštiny a němčiny jsou v češtině spojení typu: *Mám prádlo sušit na půdě*. (Svoboda, K. (1962), s. 95), které mají také účelový význam.

4.8.1.2. Se slovesy *být*, *zůstat*

V češtině vyjadřuje ukončený děj: *Byl jsem se koupat*. Často se používá v mluveném jazyce: *Nebyla jsem se učit vařit...* (Svoboda, K. (1962), s. 93). Konstrukce se slovesem *být* nevyjadřuje pohyb, srov. *Byl jsem se koupat. Koupal jsem se*. Trávníček uvádí, že v konstrukcích tohoto typu je sloveso *být* pouze

sponové sloveso a má jen mluvnický význam (Trávníček (1950), s. 51). Pak by se jednalo o izolační rys. Z vět tohoto typu nevyplývá nic o tom, zda byl děj realizován. Tyto konstrukce nelze substituovat vedlejší větou.

4.8.1.3. Spojení s konektorem

V češtině takováto forma není.

4.8.2. V němčině se pojí především s konektorem *um*, jen po slovesech pohybu bez konektoru. Je možný jak při shodných podmínkách, tak i s předmětovým konatelem (vždy s *um*). Pojí se nejen se slovesy pohybu, slovesy *být*, *zůstat*.

4.8.2.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa

V němčině se pojí se slovesy pohybu bez *um*¹⁹ a fakultativně bez *zu*: *Ich komme dich ab(zu)holen*. Se slovesy polohy má němčina konstrukce s infinitivem bez *zu*: *Er hat das Auto draußen stehen*. Podobnou konstrukci známe i v češtině: *Má auto stát na slunci*.

4.8.2.2. Se slovesy *být*, *zůstat*

V němčině jsou možné podobné konstrukce u perfektivního děje: *Ich war baden.*; v hovorové němčině: *Er ist Brot holen*.

4.8.2.3. Připojení s konektorem

V němčině se účelový infinitiv pojí k větě konektorem *um*, vždy ve formě *zu-infinitiv*. Infinitivní konstrukce jsou možné jen při identitě subjektů a jsou transformovatelné do účelové věty se spojkou *damit*. V hlavní větě může stát korelát *darum*, *dazu*, *deshalb*, *deswegen*, *zu dem Zweck*. Např. *Ich schreibe alles auf, um es nicht zu vergessen*.

4.8.3. V ruštině se pojí účelové infinitivy buď s konektorem, nebo bez konektoru. Druh spojení souvisí s videm infinitivního slovesa. Infinitivy nedokonavých sloves se pojí bez konektoru, infinitivy dokonavých sloves s konektorem *чтобы*. Řídícími

¹⁹ Především v případě, že je děj nahlížen jako jednotný (Helbig, J./Zoch, I.(1992), s. 62).

slovesy jsou slovesa vyjadřující změnu místa. Na rozdíl od němčiny a češtiny i slovesa označující začátek a konec pohybu a také konkrétní substantiva. S konektorem *чтобы* se pojí infinitiv jak při shodě podmětů, tak při všeobecné platnosti věty.

4.8.3.1. Se slovesy vyjadřujícími změnu místa

V ruštině je běžný infinitiv nedokonavých sloves, jen výjimečně jej lze nahradit konstrukcí *чтобы* + infinitiv. Naproti tomu infinitiv dokonavých sloves je běžný v konstrukci uvozené *чтобы*, zřídka bez konektoru. Po imperativu sloves typu *идти* je možný infinitiv, ale častěji se užívá imperativ (tedy spojení dvou určitých tvarů): *Иди се выкупат.* *Иди выкупаться!* *Иди выкупайся!*

4.8.3.1.1. Se slovesy označujícími začátek a konec pohybu

V ruštině se pojí i se slovesem označujícími začátek a konec pohybu v citově zabarvených projevech: *Она вдруг кинулась бежать вниз с холма. Он бросил курить.* V češtině a němčině takováto konstrukce není. V ruštině je infinitiv možný zřídka i se slovesy jinými než pohybovými: *Спроси чего-нибудь завести это окошко.*

4.8.3.2. Se slovesy *быть*, *зůstat*

Ruština tuto vazbu nemá. Nahrazuje ji spojením se slovesy pohybu *ходить*, *ездить* nebo prostým minulým časem.

4.8.3.3. Se substantivy

V ruštině může mít význam účelového infinitivu i infinitiv závislý na konkrétních substantivech: *Есть даже машинка сапоги стягивать.*

4.8.3.4. Připojení s konektorem

Чтобы + infinitiv se užívá, je-li shodný činitel (i neosobní), nebo při všeobecné platnosti výpovědi (Příruční mluvnice II. (1960), s. 396). V řídicí větě mohou být odkazovací výrazy: *для того, чтобы/ с тем/ затем.* Např. *Чтобы изобразить эту схему, ему не понадобилось даже встать со стула.*

Konkurenčními prostředky jsou jednak konstrukce s určitými slovesnými tvary (vedlejší věta s *чтобы*), jednak jmenné formy participiální (*Спасая свою шкуру, он пожертвовал товарищами.*); dějová jména (*с целью, в целях, для изучения*); infinitivní vazby bez spojky.

4.8.4. Konkurence

Konkurenční formy jsou buď s **finitním** slovesem:

1. vedlejší věta s kondicionálem: Vždy pokud nejsou splněny podmínky stejnosti podmětů nebo obecné platnosti, resp. všeobecného podmětu.
2. imperativ: v ruštině – *Иди выкупайся! Я пойду осежусь.*

nebo se **jmennými formami**:

3. Spojením předložky a podstatného jména: *Tři učitelé přijeli na léčení./se léčit. Drei Lehrer kamen zur Kur/ sich zu kurieren* (Svoboda, K. (1962), s. 98).
4. Kompozita v němčině: *Die Ärztin gab ihm eine Spritze, um ihn zu beruhigen./eine Beruhigungsspritze.* (Buscha, J./Zoch, I.(1992), s. 60)

4.9. Podmínkový infinitiv

4.9.1. V češtině se užívá podmínkových infinitivních konstrukcí, které nemají všeobecný význam. Ve větě hlavní může být buď kondicionál nebo indikativ. Podmínka nevyplývá ani z postavení vět vůči sobě (volné), ani ze spojky, ani z slovesného modu (možný je i indikativ). "Jde tu o zvláštní způsob využití infinitivu, poměrně nový, jehož vznik bude nutno vyložit historicky." (Svoboda, K. (1962), s. 48) Věty jsou spojené buď asyndeticky, nebo spojkou *a* (*Všechny tyto budovy vyházet do povětří a bylo by po válce.*).

Pokud se infinitivní konstrukce pojí s větou s kondicionálem, může být podmět buď vyjádřen přímo v rámci infinitivní konstrukce (*Nebýt matka doma, bylo by zle.*), nebo v rámci řídicí věty (*Být vámi, šel bych dělat na Erzberg.*), nebo není podmět vyjádřen (s neosobními slovesy a výrazy: *Zapršet trochu, všechno by se zelenalo.*).

Vyjádření podmětu v češtině mívá i formu nominativu: *Já být vámi, sedl bych vždycky na neděli někam do vlaku a jel hodně daleko...* (Svoboda, K. (1962), s. 49). Často se používá konstrukce se slovesem *být*. Jedná se o zvláštní užití, kdy má infinitivní konstrukce kompletní sestavu věty (na rozdíl od ostatních infinitivních konstrukcí, ve kterých není vyjádřen podmět v rámci infinitivní konstrukce), ale sloveso je v neurčitě tvaru. Predikační vztah není vyjádřen kongruencí: *Já být vámi... x Nebýt doktor pohotový...*, vyplývá ze sémantiky jednotlivých členů a ze sémantiky řídicí věty. Kladení pouze sémantických jednotek je prostředkem polysyntetického typu, ten ovšem má pevný slovosled. Svoboda klade užití infinitivu ve větě vedlejší do souvislosti s obecnou vlastností infinitivu: infinitiv i vedlejší věta podmínková uvádí jen určitou okolnost, nevyjadřuje zda okolnost existuje nebo ne (Svoboda, K. (1962), s. 48). Podmět může být vyjádřen jen, je-li v hlavní větě sloveso v kondicionálu. Infinitivní konstrukce vyjadřuje nejen reálnou, ale i **ireálnou** podmínku: *Vědět to otec, pomohl by mu.*

Konkurenční vazby jsou vedlejší věta podmínková se spojkou *jestli*; nominální fráze (*Při náležitě opatrnosti, podle možnosti*); příčestí nebo přechodník (*...tato představa, ponechána bez odporu,...*).

4.9.1.1. S konektorem

V češtině existují i infinitivní konstrukce s významem přací se spojkou *když*: *Když už nést, tak tedy důkladně a mít hodně medu.* Konkurenčními formami je věta uvozená *když, kdyby* s určitým slovesným tvarem, indikativem nebo kondicionálem.

4.9.1.2. Konstrukce bez určitého slovesného tvaru

Tyto konstrukce mají podobnou stavbu jako podmínková souvětí s tím rozdílem, že slovesa jsou ve tvaru infinitivu. V této podobě se vyskytují i v **češtině**: *Když jet, tak jet.*

4.9.2. V němčině mají podmínkový význam infinitivní konstrukce, které lze substituovat vedlejší větou s *wenn*: *Es würde mich freuen, euch dort zu treffen/wenn ich euch dort treffen würde.*

4.9.3. V **ruštině** se jedná o asyndeticky spojené věty typu: *Пожить бы тебе со мной годов пяток, заворотили бы мы дела.* (Holk, A. (1953), s. 59). Konkurenčními formami je podmínková věta vedlejší. Tato forma je produktivní zejména v narativních textech a přímé řeči (Holk, A. (1953), s. 59).

4.9.3.1. S konektorem

Dále jsou to věty se spojkou *если, ежели, коли*, které se mohou pojit i s infinitivem při obecně platném významu nebo všeobecném podmětu. Syntaktický význam infinitivní konstrukce zde vyplývá z významu spojky. Pro závislé infinitivní konstrukce je charakteristická časová neurčenost; modální význam vyplývá především z kontextu. Pro vyjádření ireálné podmínky se (fakultativně) užívá částice *бы*, tj. izolačně. Při reálné podmínce se *бы* nevyskytuje: *Если бы закрыть окно, не было бы душно.* V negativních větách s *как бы не, чтобы не* mohou vyjadřovat i obavu – *Боюсь, как бы так не заболеть.*

Často se užívá ustálených spojení s infinitivem: *если учесть, если не считать.*

Podle Bricyna se infinitivní podmínkové konstrukce liší tím, že "...не имеет предикативного значения в том понимании, что инфинитивная пропозиция не связана с передачей некоторого "положения дел", которое было, есть или будет в действительности." (Брицын, Б. М. (1990), s. 286), v tomto bodu se shoduje se Svobodou (Svoboda, 1962, s. 17, zde viz 2. Infinitiv).

4.9.3.2. Konstrukce bez určitého slovesného tvaru

Tyto konstrukce mají podobnou stavbu jako podmínková souvětí s tím rozdílem, že slovesa jsou ve tvaru infinitivu.

V **ruštině** se mohou k sobě pojit bez konektoru nebo s konektorem; mají všeobecný význam: *Биться в одиночку, жизнь не перевернуть. – Když se budeme bít jednotlivě, život nepředěláme.* Mohou vyjadřovat i odhodlání vykonat děj. Možné bez spojky i se spojkou: *Идти, так идите. Играть, так играть. Ехать – так ехать.*

Konkurenční formou je opět jmenná forma – deverbativum: *Отдых, так отдых. Работа, так работа.*

V určitých případech může mít i implicitní modální význam: *Если идти, так идти! Коли смотреть, так смотрите.* Nebo vyjadřuje potencionální podmínku ve větách typu: *Говорить, так говори (говорил бы).* Vždy s částicí *так* ve funkci spojky. V některých případech nevyjadřují podmínku, ale spíše nutnost: *Если надо ехать, так надо ехать.* Tyto konstrukce jsou blízké indikativním větám s všeobecným významem a větám orientovaným do budoucnosti.

4.9.3.3. Ve funkci verba finita

V **ruštině** může být infinitiv v podmínkovém souvětí i ve funkci verba finita v řídicí větě. *Если бы вам не помогли, вам бы этой работы не окончить.* Tyto věty jsou hovorovým protějškem vět podmínkových s určitým slovesným tvarem (Příruční mluvnice II. (1960), s. 403). Mají obecnou platnost nebo obecného konatele. Často se tato forma užívá v příslovích. Podmět bývá vyjádřen dativem.

4.10. Účinkový infinitiv

V daných jazycích se pojí jen s konektory (až na výjimky v němčině, sr. 4.10.1.1.; 4.10.1.2.). V češtině se nevyskytuje ani konsekutivní, ani negativně-konsekutivní infinitiv; dané významy se vyjadřují vedlejší větou s kondicionálem.

4.10.1. V němčině může mít ireálně-konsekutivní, konsekutivní i negativně-konsekutivní význam.

4.10.1.1. Konsekutivní infinitiv

Někdy má infinitiv v němčině jen konsekutivní význam: *Er war so klug, (um) seinen Fehler einzusehen. Er war nicht zu dumm, (um) seinen Fehler einzusehen.*

Tato konstrukce se fakultativně pojí i bez konektoru.

4.10.1.2. Ireálně-konsekutivní význam

Infinitivní konstrukce je uvozená *um*. Je možná při identitě subjektů nebo všeobecném, osobním podmětu *man*. Konkurencí je vedlejší věta s *als dass* *Er ist zu jung, als dass er das verstehen konnte/um das verstehen zu können./zu verstehen*. Někdy je konstrukce možná i bez *um*: *Er ist zu jung, alles zu verstehen*.

4.10.1.3. Negativně-konsekutivní infinitiv

Bývá uvozen konektorem *ohne*. Vyjadřuje nerealizaci očekávaného konsekutivního děje. Je možný jen při identitě subjektů: *Er hat kalt gebadet, ohne sich zu erkälten*.

4.10.2. V ruštině je možná konstrukce konsekutivní i ireálně-konsekutivní.

4.10.2.1. Konsekutivní infinitiv

V ruštině je tato infinitivní konstrukce možná, je-li stejný činitel i neosobní a při všeobecné platnosti. Užívá se spojovacího výrazu *так что*: *Удобно то, что в мастерских масса всяких материй, так что очень легко подобрать все, что угодно*. V ostatních případech se užívá kondicionál.

4.10.2.2. Ireálně-konsekutivní význam

Tato konstrukce se pojí se spojkou *чтобы*. *Он слишком был счастлив, чтобы хранить в сердце чувство неприязненное*.

4.10.2.3. Negativně-konsekutivní infinitiv

V ruštině tato vazba není. Možnostmi vyjádření je vedlejší věta nebo předložka se jménem.

4.11. Substitutivní infinitiv

4.11.1. V němčině s konektory *anstatt, statt*. Označují okolnost, která nastane namísto děje uvedeného ve větě hlavní. Tato konstrukce je možná jen při identitě subjektů. Konkurence není podmíněna gramaticky (obě formy jsou možné jen při

identitě subjektů), ale stylisticky. Např. *Anstatt seine Hausaufgaben zu machen, sieht er fern*. Konkurenční formou je vedlejší věta s *anstatt dass*.

4.11.2. V **ruštině** se pojí se spojovacím výrazem *вместо того, чтобы*. Např. *Вместо того, чтобы идти спать, люди всю ночь сидят в интернете*.

4.11.3. V **češtině** takováto vazba není, užívá se vedlejší věty.

4.12. Negativní modální infinitiv (nenastal očekávaný doprovodný děj)

4.12.1. V **němčině** je infinitiv možný jen při identitě subjektů; pojí se s konektorem *ohne*: *Er betrat das Zimmer, ohne zu grüßen*. Konkurenční formou je věta s *ohne dass*.

4.12.2. V **ruštině** se obvykle užívá přechodníková vazba: *Он ушёл, (даже) не простившись*. Tedy jiná infinitní forma slovesa. Možné je i spojení s konstrukcí *без того, чтобы*: *...никто воды не даст напиться без того, чтобы не согнуть спины*. (Holk, A. (1953), s. 72)

4.12.3. V **češtině**: Nelze vyjádřit infinitivem. Možnostmi vyjádření je jmenný výraz nebo vedlejší věta se spojkou *aniž*: *Vešel do pokoje bez pozdravu/aniž pozdravil*.

4.13. Srovnávací infinitiv

4.13.1. V **češtině** se infinitiv užívá po hodnotících výrazech (komparativ, pozitiv) a spojkami přirovnávacími *než, jako*. Sem patří i konstrukce typu: *nic + komparativ adj. + než + infinitiv; totéž+ jako + infinitiv*. Tyto konstrukce je možné substituovat vedlejší větou *než když, jako když, než kdyby, jako kdyby, než aby*. Je-li řídicím výrazem slovo, které se nepojí s infinitivem, následuje věta s *než, že/ než, aby*: *Nezbývá, než abychom se těšili naději*.

4.13.2. V **němčině** konstrukce s *als* a komparativem: *Nichts ist schöner, als zu reisen. Freie Tage sind stressiger als zu arbeiten.* Možné je i srovnání dvou infinitivních konstrukcí: *Lieber zu viel essen, als zu viel wissen.*

4.13.3. V **ruštině** se pojí s konektorem *чем* a užívají se infinitivní konstrukce při srovnání rozdílných hodnot: *Чем обижаться, ты лучше объяснил бы всё похорошему.* Vedlejší věta bývá uvozena se spojkou *чем* (*вместо того чтобы, вместо чтобы*, je-li v hlavní větě infinitiv s komparativem).

Konkurenční formy jsou konstrukce s určitými slovesnými tvary: imperativem, kondicionálem, budoucím časem: *Задача оказалась труднее, чем это можно было ожидать. ...в основном проекты принимаются позже, чем следовало бы. Чем свет иди на страду, на работу, гни спину до ночи.*

Je-li v hlavní větě oznamovací způsob, pojí se s infinitivní konstrukcí se spojkou *чем бы, где бы, что бы, нет бы, нет чтобы.*

V ruštině se užívá také spojovacího výrazu *вместо того чтобы* (resp. *вместо того чтоб*): *Вместо того чтобы сидеть на скучном уроке по арифметике, нам выпала удача копать картошку на школьном участке. Вместо того чтобы* je ale neutrální z hlediska toho, zda děj je nebo není žádoucí.

Infinitiv lze někdy nahradit podstatným jménem: *Чем эти самые слова, пошли бы лучше по саду погуляли...*)

4.14. Temporální infinitiv

4.14.1. V **ruštině** vyjadřuje předčasnost. Pojí se s konektory *прежде чем, раньше чем, перед тем как.* Infinitiv se užívá, jsou-li stejní konatelé, nebo za předpokladu neúplné reálnosti: *Прежде чем начать такую работу, я хочу хорошо подготовиться.* Fakultativně lze infinitiv použít i při reálnosti situace: *Прежде чем уйдешь/уйти, выключи свет.*

4.14.2. V češtině je v této funkci používán ustálený obrat *co nevidět*: *Tatínek přijede co nevidět z kanceláře.*

4.14.3. V němčině se infinitiv v temporálním významu neužívá.

4.15. Restriktivní

4.15.1. V němčině je možný pouze při identitě subjektů, pojí se s konektorem *außer*, konkurenční formou je vedlejší věta s *außer dass*. *Ich habe am Sonntag nichts getan, außer den ganzen Tag zu lesen.*

4.15.2. V ruštině a češtině podobná vazba není.

4.16. Zvláštní forma užití

Na užití forem *am* + infinitiv; *beim* + infinitiv; *dabei sein* + *zu*-infinitiv upozorňuje Baudot (Baudot, D. (2005), s. 147- 162)). Tyto formy připomínají anglický průběhový čas (a formy: *he is just about*), ale na rozdíl od angličtiny nejsou tyto formy v němčině obligatorní a nelze jich užít pro vyjádření pasiva. Tato spojení většinou nepřipouští předmět závislý na infinitivu. Výjimkou jsou kompozita: **Er ist ihm am Helfen.* (s. 157) x *Er ist am/beim Zeitunglesen.* (s. 158). Tato konstrukce je z hlediska způsobu slovesného děje imperfektivní, ve slovanských jazycích jí odpovídá nedokonavý vid plnovýznamového slovesa, event. v kombinaci s jinými lexikálními prostředky (*Zrovna čte noviny.*)

Tato konstrukce se dá interpretovat jako izolační: jde o spojení neurčité slovesné formy s pomocným elementem; není jasně rozlišená hranice mezi slovesnou a jmennou formou.

5. Závěr

V závěru této práce bych se chtěla blíže věnovat:

- otázce přechodného charakteru infinitivů v daných jazycích
- otázce kongruence a nominálním větám.
- shrnutí funkcí infinitivu jako sekundárního predikátu a ilustrace jeho funkcí na základě rozboru textu A.C. Doylea Šest Napoleonů.

5.1. Přechodný charakter infinitivu

Infinitiv je obecně posuzován jako přechodná forma verbo-nominální, která má více či méně vlastnosti a funkce obou složek jazyka. Přechodnost, tj. definovanost verbálních a nominálních vlastností i funkcí a možnost jejich projevu u jedné jazykové jednotky, je projevem aglutinačního typu. U reálných jazyků to znamená, že u infinitivu můžeme rozlišit jmenné i verbální vlastnosti, resp. funkce (kauzativní sufixy, sufixy vyjadřující osobu). Tím se aglutinační jazyky odlišují od izolačních, které nemohou mít v rámci slova vyjádřeny verbální nebo nominální vlastnosti. Ty vyplývají až z jejich užití ve větě, a to především z jejich pozice (pevný slovosled) a spojení s formálními slovy. Z nerozlišenosti verbálních a nominálních vlastností v rámci slova vyplývá i nerozlišenost konektorů, se kterými se pojí (předložek a spojek). Flexivní jazyky naproti tomu mají vyvinuté možnosti pro klasifikaci slov. Z toho plyne i vyjádření verbálních nebo nominálních kategorií v rámci slova. Jak již bylo řečeno výše (1.3.1. Flexivní typ) infinitivy byly nejprve považovány za neslučitelné s flexivním typem. Později Sgall uvádí ohebný infinitiv jako vlastní flexivnímu typu (Sgall, P. (1995), s. 66). Polysyntetický typ pracuje jen s plnovýznamovými slovy, tj. nemůže rozlišovat ani slovní druhy, ani gramatické formy.

Na předchozích stranách jsem se pokusila analyzovat infinitivy v němčině, češtině a ruštině z hlediska jejich vlastností a funkcí. Z uvedeného přehledu vyplývá několik závěrů pro postulát infinitivu jako „přechodného“ tvaru:

1. Rozdíly už na tak malém vzorku jazyků ukazují, že infinitivy v jazycích

mohou mít a mají rozdílné vlastnosti i funkce. Prostý pojem *infinitiv* tedy vyjadřuje pouze to, že se jedná o slovesnou formu, která se liší od ostatních určitých slovesných tvarů. V daných jazycích však může vykonávat i funkce verba finita, tj. hlavní predikace. V ruštině může dokonce izolačně vyjádřit i osobu a modus, v němčině má temporální formy.

2. Infinitiv nelze bez dalšího označit za „přechodnou formu“ (viz také Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 74n.). Je třeba vždy posoudit stav v konkrétním jazyce.

Němčina má jednoznačně nejbohatší systém infinitivních tvarů. Jejich frekvence v textu ale ukazuje jednoznačnou převahu tzv. infinitivu I., tedy infinitivu prézentu. S infinitivem perfekta se pojí jen některá slovesa. V textu také převažuje frekvence infinitivu bez *zu* – to souvisí s četností užití infinitivu jako složeného predikátu (s modálními nebo fázovými modifikátory). Jak již bylo řečeno výše (3.3.3. Problematika "*zu*"), hlavní funkcí afixu *zu* je pravděpodobně vyjádření syntaktické závislosti. Užití infinitivu s pomocnými slovesy je izolační rys. Naopak vyjádření závislosti afixem *zu* je aglutinační rys. Výrazným aglutinačním rysem je i lehká transponovatelnost infinitivu do substantiva a možnost připojení genitivního sufixu, infinitiv se může pojít jak s atributem, tak i příslovečným určením. Ovšem způsob vyjádření substantivních forem je často neaglutinační. Často se spojují různé typologické prostředky: izolační je užití členu, který je ovšem flektivní. I přesto je substantivizovaný infinitiv přechodnou formou, tedy projevem aglutinačního typu: ponechává si řadu slovesných vlastností, které vyplývají především ve srovnání s deverbativy (viz. 3.3.1. Infinitiv v nominálních frázích), a zároveň má řadu vlastností jmenných (vyjádření pádů, pojí se s předložkami, může být rozvit adjektivy apod.).

Naopak odklon od aglutinačního typu k izolačnímu můžeme pozorovat u adverbiálního infinitivu, tj. ve spojení s konektory *ohne*, *anstatt*, *um*, které vykazují silně izolační charakter, ovšem pojí se jen ve formě *zu*-infinitiv, tedy aglutinačně utvořené formě. Tato a v předchozím odstavci uvedená tendence kombinovat prvky různých jazykových typů je v souladu s celkovou typologickou

charakteristikou němčiny (viz. Popela, J. (1996), s. 89). Izolační charakter má i spojení s *am*, *beim* (viz 17. Zvláštní forma užití). Izolační je také tvoření analytických temporálních a způsobových tvarů, ve kterých se infinitiv užívá.

Ruský infinitiv má mnoho verbálních vlastností. V mnoha konstrukcích zastává infinitiv funkci verba finita, tj. hlavní predikace. V těchto konstrukcích může mít i vyjádřený logický subjekt (byť není nominativní). Má i určité prostředky pro vyjádření modu. Obojí vyjadřuje izolačně tedy samostatnými elementy, popř. modální význam vyplývá z větné konstrukce a suprasegmentálních prvků (intonace: *Молчать!*). Logický subjekt může vyplývat z kontextu. Stejný způsob vyjádření logického subjektu (dativem) je možný i u infinitivu v roli hlavního predikátu i u infinitivu v roli sekundárního predikátu (Např. *Прожить бы тебе со мной годов пяток, заворотили бы мы дела.*). V některých konstrukcích může vyjádřit i čas sponou (*Куда было идти.*). Tím je ovšem u infinitivu ve funkci hlavního predikátu možné, byť omezenými prostředky, vyjádřit základní predikační kategorie (modu, času, izolačně subjektu).

U infinitivu v roli sekundárního predikátu jsou tyto funkce sice omezeny, ne však tak výrazně jako např. u infinitivu v češtině. Především je omezeným způsobem zachována možnost vyjádření modu (*бы*). Logický subjekt je buď shodný se subjektem nebo jiným členem řídicí věty nebo je všeobecný. Tempus není možné vyjádřit vůbec. Verbálnímu charakteru odpovídá i to, že se infinitiv pojí se spojkami, nikoliv předložkami (viz 3.2.1. Spojení se spojkami, spojovací výrazy), může být rozvíjen adverbii, nikoliv adjektivy. Ruský infinitiv má tedy silně verbální charakter a je tak problematické ho chápat jako projev aglutinačního typu. Mezi nominální charakteristiky infinitivu jsou řazeny jeho funkce subjektu, objektu a příslovečného určení. Tyto syntaktické role má sice shodné se substantivem. Ovšem přihlédneme-li k jinak verbálnímu charakteru infinitivu a tomu, že konkurenční formou těchto konstrukcí je často vedlejší věta podmětná, předmětná, resp. odpovídající věta adverbialní, daly by se tyto konstrukce chápat nikoliv jako syntaktická jmenná funkce vyjádřená slovesnou formou, ale spíše jako redukovaná větná konstrukce, jejímž centrálním výrazem je slovesná forma s redukovanými

verbálními vlastnostmi. To by znamenalo, že nejde v první řadě o přijetí jmenných vlastností, ale o redukci slovesných.

Čeština je silně flexivní jazyk. Dalo by se proto předpokládat, že se zde budou přechodné formy vyskytovat omezeně. Při analýze užití infinitivů v češtině je zřejmé, že převažují infinitivy v rámci složeného predikátu – s modálními výrazy v širokém slova smyslu a fázovými výrazy. Jde tu o izolační tendenci, tj. spojení modifikátoru nesoucího modální, resp. fázové a gramatické významy s formou plnovýznamového slovesa. Infinitiv zde vystupuje jako verbální forma. Omezeně se vyskytuje také ve funkci hlavního predikátu (*Mlčet!*). Na rozdíl od ruštiny ale nemůže v těchto konstrukcích vyjádřit ani modus, ani tempus nemá ani ustálený způsob vyjádření subjektu. Omezeně se pojí se spojkami. Slovesné vlastnosti infinitivu jsou v češtině redukovány. Ani jmenné vlastnosti se u infinitivu ve větší šíři neprojevují – nemůže být rozvit adjektivem, ponechává si svou valenci, nemůže být skloňován, nemůže se spojit s předložkou. S jménem má shodné syntaktické funkce: subjektu, objektu i adverbialního určení.

Český infinitiv tedy redukuje verbální vlastnosti a zastává některé nominální funkce – většinou jako konkurující formu k vedlejší větě. Otázkou je, zda tyto vlastnosti jsou ve shodě s „přechodným charakterem“. Ve srovnání s infinitivy v aglutinačních jazycích se přechodnost projevuje jen velmi omezeně. Infinitivní konstrukce v češtině jsou odklonem od flexivního typu především proto, že čeština má i jiné prostředky k vyjádření daných významů, které jsou ve shodě s převládajícím flexivním typem (např. vedlejší věty).

5.2. Kongruence, nominální věty

Kongruence jako taková je znakem flexivního typu. Povahou svých prostředků by kongruenci teoreticky umožňoval i aglutinační typ, ale z důvodu neekonomičnosti jsou gramatické kategorie vyjádřeny jen na řídicím členu syntagmatu. V případě spojení dvou jmen predikačním vztahem je tento vztah u flexivních jazyků vyjádřen sponovým slovesem. Samotný výskyt spony by mohl být interpretován také jako

projev izolačního typu (samostatný element), odpovídá ovšem také diferencovanosti verbální a nominální sféry ve flexivním typu. V rámci flexivního typu by nebylo možné připojit k jménu sufix vyjadřující verbální funkce. Je třeba, aby tyto funkce nesl slovesný tvar. Flexivnímu typu by samozřejmě odpovídalo užití plnovýznamového slovesa. Spojení sponového slovesa a jména je určitým odklonem od tohoto typu: srov. *Červená se. x Er wird rot.*

Neužití sponového slovesa ve větné konstrukci nomen + nomen je považováno za projev aglutinačního typu, kdy jméno zastává funkci slovesa, tj. slovesné a jmenné třídy jsou slabě rozlišeny (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 73). Problémem je interpretace ruské nulové formy sponového slovesa. Skalička (Skalička, V. (2004f), s. 773) zahrnuje ruské věty s nulovou formou spony k větné konstrukci nomen + nomen, tedy k projevům aglutinačního typu. Nulová forma spony není sice nulovou sponou (v jiném než přítomném čase se spona vyskytuje), ovšem i užití nulové formy spony je příznakové oproti sponě vyjádřené (*Např. Он дома. Вы счастливы. - Je doma. Jste šťastní. - Er ist zu Hause. Sie sind/Ihr seid glücklich.*) Také v aglutinačních jazycích jak upozorňuje Popela (Popela, J. (2006), s. 23 n.) se při vyjadřování jiných časů a způsobů užívá predikativního slova nebo morfému. Nulová spona nemůže explicitně vyjádřit predikační kategorie, ani kongruenci mezi subjektem a predikátem a lze ji proto zahrnout mezi aglutinační rysy (nemá ani flexivní, ani izolační vlastnosti).

5.3. Funkce infinitivu jako sekundárního predikátu, shrnutí na základě rozboru textu

Z hlediska infinitivů jako sekundárních predikátů je třeba rozlišit dvě oblasti: potencialitu a skutečnou četnost realizace. První problematiku jsem se pokusila shrnout v této práci. Jsou to možnosti, které mají dané jazyky k dispozici. Možnosti užití a skutečná četnost užití se mohou ovšem značně lišit. U některých vazeb jsem uvedla konkurenční formy, které jsou pro daný jazyk významné, popř. omezení, která pro tu kterou vazbu existují. Skutečná četnost užití v textech by potřebovala hlubší studii. Při srovnání různojazyčných textů vyplynou rozdíly užití různých

typologických prostředků v jazycích.

Pro tuto práci jsem vybrala překlady anglického textu Sherlock Holmes: The Adventure of the Six Napoleons od Arthura Conana Doylea. Tento rozbor samozřejmě nemá váhu průkazné studie, slouží jen k ilustraci předchozího teoretického rozboru.

K vybraným textům:

Všechny texty jsou překlady z anglického originálu. Překladové texty jsem vybrala záměrně, aby mohly být srovnány ekvivalenty v různých jazycích, ale zároveň aby jeden z jazyků nebyl originálním. Ruský text byl bohužel na několika místech zkrácen (chyběly části odstavce). Texty jsou uvedeny v příloze II.

V textu jsem izolovala veškeré formy infinitivů. Z nich jsem vydělila infinitivy, které byly součástí analytických tvarů: v češtině to bylo 12 tvarů, v ruštině 5, nejvíce se infinitiv vyskytoval v němčině (54 tvarů), kde má také nejširší možnosti užití v rámci analytických tvarů (nejen budoucí čas, ale i *würde*-Form a Ersatzinfinitiv).

Ve všech jazycích převažovaly infinitivy v rámci složeného predikátu (do této skupiny jsem zařadila nejen spojení s modálními a fázovými slovesy, ale i s výrazy v širším smyslu modálními, např. *scheinen*). Celý výčet je uveden za tabulkou (I. Příloha). V němčině bylo těchto spojení 112 (z celkového počtu 242), v češtině 75 (122), v ruštině 79 (140). Tato čísla dokládají široké užití infinitivu v němčině – četnost užití infinitivů v tomto textu převyšuje téměř dvojnásobně jejich užití v češtině a ruštině. Ale poměr mezi infinitivy závislými a infinitivy v rámci složeného predikátu je téměř stejný, tj. asi polovina. Ruština užívá různé, nejen slovesné modální prostředky, a to jak v rámci složeného predikátu, tak v rámci základního členu věty jednočlenné. Kromě modálních sloves osobních a neosobních využívá ruština hojně i modální adjektiva a adverbia. Spojení osobního modálního slovesa s infinitivem tvořilo asi polovinu všech složených predikátů (40), spojení s modálními adjektivy byla jen dvě, vždy bez vyjádřené spony. V rámci jednočlenné věty se infinitivy pojily většinou s modálními adjektivy (17), z toho tři spojení byla

se sponovým slovesem *было*. Méně bylo spojení s neosobními slovesy (10). Infinitivním větám v ruštině odpovídalo v ostatních jazycích spojení s modálním slovesem (*Больше ему ничего нам рассказать – Das war alles, was er uns sagen konnte. - To bylo všechno, co nám mohl povědět.; что нам делать – was sollen wir anfangen*), v jednom případě částice (*Что же делать - nun ja – nu*).

Z celkového počtu infinitivů jen malá část tvořila sekundární predikáty. V ruštině to byly dva infinitivy atributivní (*получил приказание подождать* - v češtině odpovídá vedlejší věta s *aby* a v němčině spojení infinitivu s modálním slovesem *sollen*, druhému odpovídají atributivní infinitivy i v ostatních jazycích), dále několik účelových a předmětových infinitivů a dva podmínkové (jimž odpovídaly v obou jazycích podmínkové věty). V češtině byly dva atributivní infinitivy, řada předmětových a tři účelové. Přičemž se účelový infinitiv pojil jen s pohybovými slovesy. Jako objekt se vyskytoval především se slovesy smyslového vnímání a se slovesy, která jsou v širokém smyslu modální (*помoci, troufnout, dovolit, stačit, pokusit, navrhnout, hodlat, potřebovat, předpokládat, toužit, umanout, odvážit, snažit*).

Zajímavé byly ekvivalenty u substantivizovaných infinitivů v němčině. Byly mezi nimi lexikalizované formy (*Menschenleben, Tun*), kterým také odpovídala podstatná jména v ruštině a češtině (*человеческая жизнь, lidský život; занятие, ročníání*). Naopak nelexikalizovaným formám odpovídaly často slovesné formy: buď predikát věty hlavní, nebo byla vyčleněna vedlejší věta: *Nicht einmal Schütteln würde ihm etwas verraten - Kdyby zatřásl bystou, nic by nezjistil*. V jednom případě odpovídala v ruštině konstrukce s účelovým infinitivem: *Wenn das Zerschlagen seine einzige Absicht war - ...цель преступника заключалась в том, чтобы разбить бюст; zatímco v češtině odpovídalo užití deverbativa (*pokud ovšem pachateli záleželo pouze na zničení bysty*).*

Formě pojednávané v 4.16. (Zvláštní forma užití) odpovídaly určité slovesné formy: *ich war beim Anziehen - jsem se oblékal - я одевался*. V němčině má tato konstrukce progresivní význam, ve slovanských jazycích jim odpovídá nedokonavý

vid.

Určité slovesné tvary odpovídají i infinitivům užívaných v rámci jmenně slovesných vazeb (tzv. Funktionsverbgefüge): *in Schweigen verfallen war – se odmlčel, вдыз умолк; Nichts Geringeres bringt einen Londoner Botenjungen zum Stehenbleiben. - Nic menšího pozornost londýnského poslíčka neupoutá.*). Zde se jedná o zvláštní spojení, ve kterém verbum finitum nese gramatické významy a většinou i určitý oslabený slovesný význam (určuje děj především z hlediska způsobu slovesného děje). Tyto formy potvrzují, že si infinitiv i v roli substantiva ponechává slovesné vlastnosti.

Účelovým infinitivům v němčině až na výjimky odpovídá účelová věta v češtině a infinitivní konstrukce s *чтобы* v ruštině. Shodně se účelové infinitivy vyskytují po slovesech pohybu (např. *jdu se podívat - gehe, um sie mir anzusehen - направляюсь..., чтобы осмотреть*). V některých případech odpovídá účelové větě kopulativně připojená věta hlavní.

Účelovým infinitivům v ruštině odpovídalo kopulativní spojení dvou vět (*перелистал ее, чтобы освежить свою память - und frischte sein Gedächtnis auf - a osvěžoval si paměť*), účelový infinitiv (v češtině u spojení se slovesy pohybu, v němčině bylo shodně v 5 případech užito také účelového infinitivu), nebo vedlejší věta s *aby* v češtině.

Ruskému podmínkovému infinitivu odpovídá vedlejší věta podmínková v němčině i češtině (*Если принять во внимание - Wenn man bedenkt - Když uvážíte; если уметь ею пользоваться - když víte, jak ho využít - wenn man sie zu gebrauchen weiß*).

Atributivní infinitiv se v češtině a ruštině vyskytuje v textu okrajově. V němčině bylo 7 výskytů. Německým atributivním infinitivům často odpovídá objektový nebo subjektový infinitiv v češtině a ruštině: *mit einem Versuch rechnet, heranzukommen - předpokládá, že se pokusí zmocnit - попытается*

уничтожить; Gelegenheit hatten, Mittagessen einzunehmen - se podařilo se - удалось наспех позавтракать) nebo vedlejší věta (*soll genug sein für die Mühe zu erzählen - odměnil byste mě za námahu, že vyrovím - я буду вознагражден снова излагать*).

Uvedený rozbor má omezenou platnost na to, aby mohly být vyvozovány širší závěry. Můžeme však konstatovat, že výskyt infinitivů ilustruje, že se infinitiv ve všech jazycích vyskytuje převážně ve spojení se slovesy v širokém smyslu modálními. V roli sekundárního predikátu se objevuje především jako objekt. Ale i u sloves pojících se s předmětovým infinitivem je často přítomen určitý modální význam, který posunuje tato spojení na hranici mezi složeným predikátem a sekundárním predikátem. Také lze konstatovat, že jazyky využily jen několik málo z potenciálně možných adverbálních konstrukcí, ve větší míře byl zastoupen jen účelový infinitiv.

Shrneme-li funkce infinitivu jako sekundárního predikátu, má ruština a němčina široké možnosti užití. Němčina nemá možnost vyjádřit explicitně modus jako ruština, naopak může vyjádřit tempus. Německý infinitiv se může pojit s mnoha sémantickými skupinami sloves i podstatných jmen jako objekt nebo atribut. Široké možnosti má i jako adverbální infinitiv. V němčině nelze řadu spojení s předmětovým infinitivem nahradit vedlejší větou (Např. *Ich bat sie uns zu helfen./Poprosila jsem je, aby nám pomohli/o pomoc./Я попрошу, чтобы они нам помогли./Я вас попросил нам помочь*). Infinitiv je v tomto případě jedinou možností pro vyjádření druhé predikace. Podobně široké možnosti má i ruština, naopak čeština má z daných jazyků nejomezenější možnosti pro vyjádření sekundární predikace infinitivem jak v roli předmětu, tak příslovečného určení. Jen velmi málo spojení s předmětovým infinitivem nelze nahradit vedlejší větou. A také ty skupiny, které se v ruštině pojí jen s infinitivem, se v češtině pojí i s vedlejší větou, byť je infinitiv upřednostňován (slovesa snahy konat děj, svolení konat děj). V češtině se také řada sémantických slovesných tříd pojí jen s vedlejší větou (slovesa vyjadřující kladný vztah k ději, odmítnutí děje a formy myšlení, nadějí, slovesa sdělování a vyjádření nepřímé řeči). V němčině se s vedlejší větou pojí jen

slovesa sdělování a schopnosti konat děj. V ruštině jsou to kromě sloves sdělování a nepřímé řeči i slovesa vyjadřující smyslové vnímání. Zatímco tedy ruština volí ve vazbách se slovesy smyslového vnímání vedlejší větu, tedy velmi volnou vazbu, němčina pojí se slovesy smyslového vnímání infinitiv bez afixu *zu*, tedy formu, která se vyskytuje u složených predikátů. Infinitiv bez *zu* se vyskytuje ve vazbách, kde je vazba mezi určitým tvarem a infinitivem je pocíťována jako velmi úzká. Čeština široce využívá vedlejších vět, které konkurují i většině infinitivních konstrukcí. Ruština má širší možnosti pro užití předmětového infinitivu. Vedlejší věta konkuruje menšímu počtu infinitivních konstrukcí. Předmětový infinitiv se v ruštině může pojit k řídicí větě i se spojku, čímž je zdůrazněna samostatnost infinitivní konstrukce a její větný charakter. Infinitiv se i v tomto spojení blíží funkci verba finita.

Němčina má také široké možnosti užití infinitivu závislém na neslovesném tvaru. Infinitiv se pojí i se skupinou adjektiv vyjadřujících náladu, stav mysli. Platnost předmětu má infinitiv navíc i po některých substantivech. Němčina i čeština užívají u jmenných predikátů obvykle sponová slovesa, výjimkou je ruština, kde má spona v přítomnosti nulovou formu. V ruštině jsou také infinitivní konstrukce jedinou možností; na rozdíl od češtiny a němčiny je nelze substituovat vedlejší větou.

Konkurují jen jmenné a neurčité slovesné formy (*готовый работать к работе*). To podtrhuje aglutinační ráz těchto konstrukcí v ruštině.

Podobná je situace i u atributivních infinitivů. Ruština a němčina mají široké možnosti spojení substantiv s infinitivem. Ruština má navíc možnost pojit i konkrétní jména osob a jejich schopnost konat děj s infinitivem.

Ruština má široké možnosti využití infinitivu v adverbálních konstrukcích; na rozdíl od němčiny nemá možnost vyjádřit restriktivní a důsledkový význam pomocí infinitivní konstrukce. Němčina naproti tomu nemá infinitiv temporální a podmínkový. Velmi omezené možnosti má čeština, která má jen infinitiv podmínkový, účelový a srovnávací.

Možnost infinitivu pojit se s konektory určuje i možnosti jeho využití v roli příslovečného určení. Tím, že se infinitiv v daných jazycích nepojí se sufixy (s výjimkou německého afixu *zu* a *-s*), ani koncovkami, jsou možnosti vyjádřit různost vztahů s řídicí větou omezené na a) lexikální prostředky b) izolované pomocné elementy (konektory) c) vnitřní flexi. Z těchto možností využívají jazyky první dvě. Vyjádření gramatických významů (v tomto případě syntaktických) pouze lexikálními prostředky je projevem polysyntetického typu (Např. *Vědět to otec, pomohl by mu.*), vyjádření samostatnými elementy je projevem izolačního typu. Jazyk, který se nepojí s konektory, v našem případě čeština, může infinitivem vyjádřit jen omezené množství významů v roli sekundární predikace. Naproti tomu jazyky jako němčina a především ruština, ve kterých se infinitivy pojí s různými konektory, mohou vyjádřit rozdílné funkce infinitivu jako sekundárních predikátu a infinitiv má široké možnosti užití. K těmto možnostem patří i spojení s předložkami *an*, *bei* v němčině.

6. Resumé

Cílem této práce bylo zmapovat oblast infinitivních konstrukcí a jejich užití jako sekundárního predikátu v ruštině, češtině a němčině a typologicky klasifikovat infinitivy z hlediska jejich soustavy v jazyce a jejich funkcí. V první části jsem shrnula základní koncepci Pražské typologie na pozadí jiných jazykových typologií. Dále jsem uvedla charakteristické rysy jednotlivých jazykových typů podle Pražské typologie s důrazem na projevy těchto typů na syntaktické úrovni. Pražská typologie se v oblasti syntaxe soustředila na následující témata: možnosti vyjádření vztahů ve větě, především predikace; s tím související otázka kongruence; problematika jmenných vět (Nomen + Nomen); užití spony; problematika „druhého slovesa“ ve větě a s tím související role neurčitých a jmenných forem slovesných a jejich konkurence s jinými prostředky; souvislost kongruence a pevného slovosledu.

V oblasti sekundární predikace došlo v rámci pražské typologie k názorovému vývoji. Skalička původně považoval užití infinitivu jako druhého slovesa ve větě za projev aglutinačního typu a to pro „přechodný charakter“ infinitivu, tj. nediferencovanost verbálních a nominálních funkcí (Skalička, V. (2004a), s. 259). Aglutinační jazyky užívají infinitivy např. s osobními, kauzativními sufíxy. Izolační jazyky nemají diferencovány slovní druhy, tedy ani verbální a nominální složku. Z toho vyplývá nejen neuplatnění „přechodných forem“ (lexém má gramatickou funkci v závislosti na konkrétních pomocných slovech, se kterými se pojí), ale i nediferencovanost funkčních slov předložek a spojek. U flexivních jazyků Skalička předpokládal malé možnosti uplatnění infinitivů a jmenných forem slovesných právě pro jejich „přechodný charakter“, který je neslučitelný s diferencovaností slovních druhů tohoto typu. Později najdeme u Skaličky (Skalička, V./Sgall, P. (1994), s. 348) a především u Sgalla (Sgall, P. (1995), s. 66) tezi, že se ve flexivním typu mohou uplatnit infinitivy, které jsou skloňovatelné a nepojí se s předložkami (tj. analytickými elementy). Giger a Vykypěl (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), s. 74) pak v této souvislosti vznášejí otázku, zda lze charakter infinitivu označit obecně jako „přechodný“ a tím jej klasifikovat jako projev aglutinačního typu. Tuto otázku jsem si položila i při klasifikaci infinitivů v ruštině, češtině a němčině.

O „přechodném charakteru“ infinitivu můžeme mluvit především v němčině. Pro tuto interpretaci svědčí především jeho lehká transponovatelnost do substantiva (pojí se se členem, s předložkami, může být rozvit adjektivy apod.; ovšem ponechává si i verbální vlastnosti jako je reflexivnost, valence, způsob slovesného děje apod.). Aglutinačnímu typu odpovídá i spojení s afixem *zu*. (Důvody proč *zu* chápat jako afix jsem v této práci blíže uvedla, mluví pro to především substituční a poziční test.) Hlavní funkcí afixu *zu* je pravděpodobně vyjádření syntaktické závislosti. Německý infinitiv však má i řadu izolačních vlastností: především se široce uplatňuje jako forma plnovýznamového slovesa v temporálních (Futur, Ersatzform), modálních (*würde*-Form) konstrukcích a pojí se s auxiliáry v širokém smyslu (s modálními a fázovými slovesy, parafráze pasiva). Jako projev izolačního typu interpretuji i spojení s *um*, *anstatt*, *ohne*. Tyto elementy bývají interpretovány buď jako předložky, nebo jako spojky. Domnívám se, že tato „neurčitost“ je významnou charakteristikou těchto konektorů a vyplývá z neurčitosti konstrukce, kterou připojují. Jde o projev izolačního typu, který nemůže mít odlišeny předložky a spojky, protože nemá rozlišeny verbální a nominální slovní druhy. Možnosti užití infinitivu v roli sekundárního predikátu jsou v němčině poměrně široké. Široká je i oblast sloves, se kterými se může pojit jako objekt. Stejně tak může zastávat různé funkce v roli příslovečného určení a to především díky konektorům, které charakterizují druh infinitivní konstrukce (srov. *Er ging, um/ohne/anstatt zu verhandeln*). Mezi izolační infinitivní konstrukce patří i konstrukce typu: *Er ist am Lesen/beim Lesen*.

Méně přechodný charakter vykazuje infinitiv v češtině: nelze jej transponovat, nepojí se k němu žádné sufixy, nemůže být rozvit adjektivy apod. Infinitiv v češtině má redukovány některé verbální funkce, ale nepřijímá morfologické znaky nominální, nominální je jen svými syntaktickými funkcemi. Jeho užití je ve srovnání s ostatními sledovanými jazyky omezené. Převládá užití v rámci složeného predikátu, tj. v analytických tvarech budoucího času a ve spojení s auxiliáry. V roli předmětu se infinitiv pojí s okruhem sémantických tříd sloves a adjektiv, který je užší než u obou dalších sledovaných jazyků. V adverbialních konstrukcích jsou

možnosti užití infinitivu omezeny na infinitiv účelový, podmínkový a srovnávací. Je to dáno především tím, že se infinitivní konstrukce pojí jen velmi omezeně s konektory (*jako/než*, omezeně *když*), které mohou vztah k řídicí větě dále specifikovat. Infinitiv jako sekundární predikát ztrácí některé verbální vlastnosti (především schopnost vyjádřit čas; nemůže vyjádřit ani osobu a číslo, ale může se vztahovat k jinému slovu jako ke svému logickému podmětu). Nepřijímá však ani zásadně nominální vlastnosti (nepojí se s předložkou, nemůže být rozvit adjektivem).

Můžeme tedy shrnout, že infinitiv je v češtině užíván především izolačně v analytických tvarech a ve spojení s modálními nebo fázovými slovesnými specifikátory. V roli subjektu, objektu a v adverbiálních konstrukcích ztrácí infinitiv některé ze svých verbálních charakteristik, ovšem jeho jmenné vlastnosti se projevují jen v tím, že zastává stejné syntaktické funkce jako substantiva. Neuzítí určitého slovesného tvaru, resp. nevyjádření funkcí a vztahů koncovkou (např. sklonný infinitiv), je odklon od flexivního typu. Infinitiv nemá výrazně přechodný charakter, přesto ale můžeme mluvit o slabě aglutinační tendenci, především pro ztrátu některých verbálních vlastností a užití v syntaktických rolích substantiva.

Infinitiv v ruštině si uchoval silně verbální charakter, proto o něm nelze mluvit jako o přechodné formě. V řadě konstrukcí zastává funkci verba finita a může také izolačními prostředky vyjadřovat verbální kategorie: modus, logický subjekt (často v dativu). Infinitiv se v ruštině užívá i ve větách s modálním významem možnosti nebo nutnosti (*Мне уже идти.*), jejichž modální význam vyplývá z větné konstrukce, tedy pouze ze způsobu užití autosémantických elementů. Tento jev je možné chápat jako polysyntetický. V závěru práce jsem se věnovala také problematice nominálních vět a nulové formě spony v ruštině. Ruština má v přítomnosti, tedy nejméně příznakové formě, nulovou formu spony. Tento jev je možné chápat jako aglutinační i přesto, že v příznakovějších formách (futurum, préteritum) je spona vyjádřena.

Také jako sekundární predikát může infinitiv izolačně vyjádřit řadu verbálních

vlastností (modus). Pojí se se spojkami (elementy, které nemají přechodný charakter) a tím může vystupovat i v různých druzích adverbálních konstrukcích (konstrukce temporální, srovnávací, substitutivní, nerealizované okolnosti, podmínky, účelu). Od obou ostatních jazyků se ruský infinitiv odlišuje především množstvím spojek, se kterými se pojí. Například i atributivní a předmětový infinitiv se mohou pojit k řídicí větě i spojkou *чтобы*, tím je zdůrazněn samostatný charakter infinitivní konstrukce.

Summary

The aims of this thesis were to map the area of infinitives and the way they are used as secondary predicates in Russian, Czech and German, and to make a typological classification of infinitives based on the way these exist and operate in language. Part One gives an overview of the basic conception of the Praguian typology with other language typologies in the background. The overview is followed by a list of characteristic features of particular language types (according to the Praguian typology) with the emphasis put on syntactic realizations of these types. At the level of syntax, the Praguian typology has focused on the following topics: possible ways of expressing sentence relations (esp. that of predication), the issue of congruence, which is closely connected to the previous topic, the questions of noun clauses (noun + noun), the use of copula, the questions related to “a second verb” in the sentence and to the role of infinite and nominal forms of verbs and how they compete with other forms (since there is a link between these two topics), and the connection between congruence and fixed word order.

In the Praguian typology the way of looking at secondary predication has changed. In the beginning, Skalička was convinced that using an infinitive as a second verb in a sentence is a manifestation of the agglutinative type because of the “transitional character” of the infinitive, i.e. because of no differentiation of verbal and nominal functions (Skalička, Vladimír (2004a), p259). Agglutinative languages use infinitives with personal, causative and other suffixes. Isolating languages do not have differentiated parts of speech; therefore, there is no verbal or nominal component either. This does not only imply that “transitional forms” are not used (the grammatical function of a lexeme depends on the particular grammar words it is used with), but that there is no differentiation of prepositions and conjunctions either. It was exactly because of their “transitional character” why Skalička assumed that in inflectional languages the possibility of using infinitives and nominal forms of verbs is very limited: in this language type something like that is incompatible with the differentiation of parts of speech. Later on, Skalička (Skalička, Vladimír — Sgall, Petr (1994), p348) and particularly Sgall (Sgall, Petr (1995), p66) proposed

that in inflectional types also declinable infinitives which do not take prepositions (i.e. analytic elements) can be used. In connection with this Giger and Vykypěl (Giger, M., Vykypěl, B. (2001), p74) have raised the question whether it is possible to describe the character of infinitive as “transitional” in general, and thus label it as a feature of the agglutinative type. During the classification of Russian, Czech and German infinitives in this thesis the same question is being discussed.

The infinitive has “transitional character” especially in German – this interpretation is corroborated by the fact that it is easy to change the infinitive into a noun (it can take articles and prepositions, it can be further described by adjectives and so forth; however, it retains some of its verbal features too, e.g. reflexivity, valence, mood and the like). The fact that it is used with the *zu* affix also signifies the agglutinative type. (Why *zu* should be considered an affix is being thoroughly discussed in the thesis: the most important evidence has come out of the substitution and position test.) The main function of *zu* affix seems to be expressing dependence. Nevertheless, German infinitive also has a number of isolating features. To name just the crucial ones: it is widely used as a form of full verb in temporal (Futur, Ersatzform) and modal (*würde*-Form) phrases, and it can be combined with auxiliaries in broad sense (with modal and phase verbs, paraphrase of passive). And the phrases with *um*, *anstatt* and *ohne* are also interpreted as isolating features in the thesis. Usually these are interpreted either as prepositions or conjunctions. I assume that this “indeterminateness” is a significant feature of these connectors, and it is a result of the indeterminateness of the phrase they attach. It is a feature of the isolating type, which cannot differentiate prepositions and conjunctions because there is no differentiation of verbal and nominal parts of speech. The number of ways in which German infinitive can be used as a secondary predicate is quite high. Also the area of transitive verbs the object of which the infinitive can be is quite large. It can also function in various ways as an adverbial, especially due to the connectors that specify what kind of infinitive it is (cf. *Er ging, ohne/anstatt zu verhandeln*). The phrases such as *Er ist am Lesen/beim Lesen* are interpreted as isolating feature too.

The character of Czech infinitive is less transitional; it is not possible to change (transpose) it; it does not take any suffixes, it cannot be further described by adjectives and so on. Morphologically speaking, Czech infinitive is verbal, yet it is nominal in its syntactic functions. When compared with the other two languages, its usage is rather limited. The most common way of using is in compound predicates, i.e. in analytic future forms, and with auxiliaries. The area of verbal and adjective semantic classes the infinitive can be combined with as an object is smaller than in the other two languages that have been analyzed in the thesis. The ways in which it is used in adverbial phrases are restricted to the infinitive of purpose, condition and comparison. This is mainly because infinitive phrases can only rarely be combined with connectors (*jako/než*, also *když* to some extent) that can specify the relation to the governing clause. Infinitive as a secondary predicate loses some of its verbal features (particularly the ability to express tense; it can neither express person or number, but it can be related to another word as to its logical subject). Yet it never takes nominal features either (it does not take prepositions and it cannot be further described by an adjective).

To sum it up, Czech infinitive is mostly used in analytical forms in an isolating way, and in combination with modal or phase-verb specifiers. When becoming the subject, object or adverbial, Czech infinitive loses some of its verbal features, but its nominal features can only be seen in the fact that it has the same syntactic functions as nouns. Not using a finite verb or, to be more precise, not expressing the functions and relations with a word-ending (e.g. a declinable infinitive) – that is a step away from the inflectional type. The infinitive does not have a distinct transitional character, yet one may speak about a weak agglutinative tendency, particularly because it loses some of its verbal features and it is used syntactically as a noun.

Russian infinitive has preserved strong verbal features; therefore, it is not appropriate to talk about a transitional form here. In a lot of phrases it has the function of *verbum finitum*, and it can also express verbal categories – mood and logical subject (which is often in the dative case) – by isolating means. Russian infinitive is also used in sentences with the meaning of possibility and necessity

(*Мне уже идти.*), the modality of which arises out of the phrase structure, i.e. just from the way in which autosemantic elements are used. This phenomenon can be considered polysynthetic. The last part of the thesis deals with the questions of noun clauses and zero copula in Russian. Zero copula is marked here whereas the expressed copula is not, and in spite of the fact it is not exactly the same phenomenon as zero copula, one might regard it as a feature of the agglutinative type. Also as a secondary predicate, Russian infinitive can express a number of verbal features (mood). It is used with prepositions (elements of non-transitional character) and that is why it can appear in various adverbial phrases too (e.g. temporal, comparative and substitutive phrases, phrases of non-realized circumstance, condition or purpose). What makes Russian infinitive particularly different from the German and Czech one is the number of conjunctions it can be used with. For example, even the infinitives that work as attributes and objects in the sentence can be attached to the governing clause with the conjunction *чтобы*.

Použitá literatura:

- Altmann, G./Lehfeld, W. (1973): Allgemeine Sprachtypologie, Fink, München 1973
- Baudot, D. (2005): *Der Infinitiv als Marker der Progressivität im Deutschen: die so genannten Verlaufsformen*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 147- 162
- Брицын, Б. М. (1990): Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке, Академия наук УССР, Киев 1990
- Митрофананкова, А. В. (1973): *Предикативные единицы инфинитивного типа в составе сложного предложения*, in: Синтаксис простого и сложного предложения, Москва 1973, с. 17 - 29
- Парамонов, Д.А. (1999) : *Модальные значения несогласованных предикатов в современном русском языке* , in: Вестник Омского университета, Вып. 1., Омский государственный университет, s. 80-83 nebo <http://www.omskreg.ru/vestnik/articles/y1999-i1/a080/article.html>
- Buscha, J./Zoch, I.(1992): Der Infinitiv, Langenscheidt, Berlin, München 1992
- Daneš, F. (1955): *Zdáti se*. Jazykový koutek Československého rozhlasu, 2. výběr, Praha 1955, s. 294 - 296
- Dokulil, M. (1952): Vyjadřování modálnosti v současné češtině, se zvl. zřetelem k systému slovesných způsobů. Rukopis disertační práce. Praha 1952.
- Đurovič, L. (1970): Paradigmatika spisovnej ruštiny, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1970
- Eisenberg, P. (1999): Grundriß der deutschen Grammatik. Stuttgart, Weimar: Metzler 1999
- Engel, U. (1994): Syntax der deutschen Gegenwartssprache, Erich Schmidt Verlag, Berlin 1994
- Gabka, K., Kol. (1976): Syntax, Verlag Enzyklopädie Leipzig, Leipzig 1976
- Giger, M. (1999): *Prechodné miesto slovenčiny medzi západoslvanskými jazykmi z typologického hľadiska: syntax*, in: Varia VIII, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Bratislava 1999, s. 203-214
- Giger, M., Vykypěl, B. (2001): *Die Typologie des Litauischen und des Lettischen (mit einem allgemeinen Ausblick zu den Perspektiven der Prager Typologie)*. in: Sborník prací filosofické fakulty brněnské university, 2001, s. 45-86.
- HANSEN, B. (2001) „Das slavische Modalauxiliar“, Semantik und Grammatikalisierung im Russischen, Polnischen, Serbischen/Kroatischen und Altkirchenslavischen, München 2001.
- Hackmack, S. (2000): *Prädikation und sekundäre Prädikation*, in: www.cms.fb10.uni-bremen.de/iaas/workshop/praedi/hackmack.pdf
- Hartung, L. (1983): Deutsche und finnische Infinitive im Vergleich, Akademie der Wissenschaften der DDR, Berlin 1983
- Havránek, B./Jedlička, A.(1963): Česká mluvnice. Praha 1963
- Holk, A. (1953): The Semantic Spectrum of the Russian Infinitiv, Leiden 1953

- Hrabě, V. (1964): Polovětné vazby a kondenzace „druhého sdělení“ v ruštině a v češtině, Praha 1964, Nakl. Čs. akademie věd
- Hrabě, V. (1957): *O polovětné vazbě a vedlejší predikaci*, in: Čs. rusistika, roč. II, 1957, Nakl. Čs. akademie věd, Praha, s. 381-396
- Kopečný, F. (1952): *Základy české skladby*, Praha 1952
- Lotko, E.(1977): *Typologie slovanských jazyků, zejména češtiny a polštiny*, in: Slavica Lublinensia et Olomucensia, Lublin 1977, S. 133 – 147
- Marschall, G. R. (2005): *Die nominale Seite des Infinitivs: Bemerkungen zu einer hybriden Form*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 21-30
- Mathesius, V. (1911): *O potenciálnosti jevů jazykových*. in: Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, č. 2. [Reprint in: V. Mathesius: Jazyk, kultura a slovesnost. Ed. J. Vachek & E. Macek. Praha 1982, 9–28.]
- Pasch, R. et. kol. (2003): *Handbuch der deutschen Konnektoren*, de Gruyter, Berlin 2003
- Poitou, J. (2005): *Zum Status des Infinitivs (reiner Infinitiv und zu-Infinitiv)*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 31-46
- I. Poldauf (1954): *Infinitiv v angličtině*, in: Časopis pro moderní filologii 36, 1954, s.9-23
- Popela, J. (1985): *„K otázce kombinace typologických vlastností v jazycích“*, in: Bulletin ruského jazyka a literatury XXVI, Universita Karlova 1985, 37 – 67
- Popela, J. (1996): *Ein Beitrag zur allgemeinen Sprachtypologie und zur Typologie des Deutschen*. in: Germanistica Pragensia 13, 1996 [1998], s. 75-91. (Acta Universitatis Carolinae 1996. Philologica. 5.)
- Popela, J. (2006): *Skaličkova jazyková typologie*, <http://zoul.davi.cz/typologie.pdf>, ed. Vykypěl, Bouček
- Potebňa, A.A. (1958): *Из записок по русской грамматике*, Москва 1958
- Řeháček, L. (1958): *Syntaktické funkce polského infinitivu ve srovnání s češtinou*, in: Sborník slavistických prací, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1958, s. 52-64
- Sabel, J. (2005): *Infinitivische Frage- und Relativsätze im Deutschen und in anderen europäischen Sprachen*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 83-102
- Sgall, P. (1979): *Die Sprachtypologie V. Skaličkas (úvodní stať)*, in: Typologische Studien, Skalička, Braunschweig- Wiesbaden 1979, s. 8f
- Sgall, P. (1995): *Prague School Typology*, in: Approaches to Language Typology, ed. Shibatani/Bynon, Oxford University Press, New York 1995, s. 49-84
- Sgall, P. (1971): *On the Notion „Type of Language“*, in: Travaux linguistiques de

- Prague 4, 1971, s. 75-87
- Skalička, V. (1981a): *Typologický konstrukt*, in: Lingvistické čítanky III, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1981, s. 131- 137
- Skalička, V. (1981b): *Odpověď na otázku: Jaké jsou základní úkoly a problémy typologie*, in: Lingvistické čítanky III, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1981, s. 123-127
- Skalička, V. (2004a): *Problém druhého slovesa*, in: Souborné dílo I, Karolinum, Praha 2004, s. 256 – 261
- Skalička, V. (2004b): *Infinitiv*, in: Souborné dílo I, Karolinum, Praha 2004, s. 247-257
- Skalička, V. (2004e): *Vývoj české deklinace*, in: Souborné dílo I, Karolinum, Praha 2004, s. 209 - 247
- Skalička, V. (2004c): *Typ češtiny*, in: Souborné dílo II, Karolinum, Praha 2004, s. 475-536
- Skalička, V. (2004d): *O polysyntetických jazycích*, in: Souborné dílo II, Karolinum, Praha 2004, s. 584-602
- Skalička, V. (2004e): *Jaké jsou základní problémy a úkoly typologie slovanských jazyků?*, in: Souborné dílo II, Karolinum, Praha 2004, s. 657-658
- Skalička, V. (2004f): *Typologie slovanských jazyků, zvláště ruštiny*, in: Souborné dílo II, Karolinum, Praha 2004, s. 759-774
- Skalička, V. (2006a): *Pražská lingvistická typologie*, in: Souborné dílo III, Karolinum, Praha 2006, S. 1265 - 1281
- Skalička, V./Sgall, P. (1994): *Praguian Typology of Languages*. in: The Prague School of Structural and Functional Linguistic. Amsterdam, Philadelphia 1994, s. 333- 357
- Svoboda, K. (1962): *Infinitiv v současné spisovné češtině*, Nakladatelství Československé akademie věd, roč. 72, Praha 1962
- Štícha, F. (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*, Argo, Praha 2003
- Šmitlauer, V. (1966): *Novočeská skladba*. Praha 1966
- Trávníček, F. (1950): *K vazbám 'byl jsem se koupal'*, in: Naše řeč 34, 1950, s. 49-57
- Trávníček, F. (1951): *Mluvnice spisovné češtiny*, Slovanské nakladatelství, Praha 1951
- Valentin, P. (2005): *Wieviel Infinitiv braucht das Deutsche?*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 9-20
- Wöllstein, A. (2005): *Nicht-Referenzialität - Die kongruierende semantische Eigenschaft bei um und zu*, in: Der Infinitiv im Deutschen, vyd. J. F. Marillier/C. Rozier, Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen 2005, s. 47 – 64
- Weiss, D. (1983): *Zur typologischen Stellung des Polnischen*, in: Schweizerische Beiträge zum IX. Internationalen Slavistenkongress in Kiev, Peter Lang, Bern, Frankfurt a.M., New York 1983, 219-245
- Zifonun, G. a kol (1997): *Grammatik der deutschen Sprache*, de Gruyter, Berlin 1997
- Příruční mluvnice I (1961): *Státní ped. nakladatelství*, Praha 1961
- Příruční mluvnice II. (1960): *Státní ped. nakladatelství*, Praha 1960
- Mluvnice češtiny (Kol. 1986): *Academia*. Praha 1986

Příloha I.

Tabulka:

Legenda:

<u>xxxxxx</u>	analytické tvary
xxxxxx	složený přísudek (modální, fázové výrazy v širokém smyslu)
xxxxxx	konstrukce, která neobsahuje infinitiv, ale odpovídá konstrukci s infinitivem v jiném jazyce
0	konstrukce není v daném textu zastoupena
xxx 0 xx	nulová forma spony v ruštině

Infinitiv součástí složeného přísudku nebo základního členu věty jednočlenné:

1. Součástí analytických tvarů:

- a) v němčině: analytický tvar budoucího času, *würde*-Form, Ersatzinfinitiv
 b) v češtině: analytický tvar budoucího času
 c) v ruštině: analytický tvar budoucího času

2. S modálními výrazy:

- a) v němčině: *dürfen, können, mögen, müssen, sollen, wollen* a slovesa *sein a haben* ve spojení s zu-infinitivem, *scheinen, gedenken, wissen, sich lassen*
 b) v češtině: *mušet, moci, smět, mít, umět, dovést, dokázat, umožnit, hodlat*
 V jednočlenné větě: *Ize, dá se, jde (to zařídit); vydržet (plavat pod vodou); zdráhat se, odmítat, bránit se (promluvit), dokázat*
 c) v ruštině: *могу, смею, успею, умею, хочу, попытаться, намереваться, собирать, пытаться, стараться; должен, способен, готов, намерен*
 V jednočlenné větě: *приходится, хочется, стоит; можно, невозможно, нужно, надо, нельзя, необходимо, должно, жаль*

3. S fázovými slovesy:

- a) v němčině: *aufhören*
 b) v češtině: *začínat/začít, přestávat/přestat; jal*
 c) v ruštině: *начинать, стать, приняться*

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>vyslechl ochotně</i>	war bereit, anzuhören ^{objekt}	<i>в благодарность за это выслушивал</i>
<i>občas mu mohl pomoci nějakou radou či návrhem</i>	war er in der Lage, einen Hinweis zu geben ^{objekt} oder einen Vorschlag zu machen ^{objekt} .	<i>и как бы невзначай давал ему советы</i>
<i>se odmlčel</i>	in Schweigen ^{substantiv} verfallen war	<i>вдруг умолк</i>
<i>pokuřoval</i>	<i>paffte</i>	стал ^{fázové} сдувать
<i>proč bych to zapíral</i>	hat keinen Sinn zu leugnen ^{subjekt}	<i>От вас ничего не скроешь</i>
nechtěl obtěžovat	gezögert habe, Sie damit zu behelligen ^{objekt}	не хотел утруждать
<i>podle mého názoru</i>	<i>meiner Meinung nach</i>	по правде сказать ^{frazeologismus}
<i>je to případ pro</i>	<i>fällt in Gebiet</i>	должно 0 бы занимать ^{základní člen}
<i>sotva by napadlo</i>	<u>würde nicht glauben</u>	Трудно 0 представить ^{subjekt}
může žít	<i>es jemanden gibt</i>	<i>живя</i>
<i>aby rozbíjel</i>	begeht, um zu zerschlagen ^{účelový}	<i>изображения Наполеона, которые он истребляет</i>
přestává ^{fázové} to být jen věci	<i>kein Fall für den Arzt mehr</i>	<i>из рук доктора</i>
<i>Povězte mi podrobnosti</i>	Lassen Sie mich die Einzelheiten hören ^{objekt} !	<i>Расскажите же</i>
<i>a osvěžoval si paměť</i>	<i>und frischte sein Gedächtnis auf</i>	перелистал ее, чтобы освежить ^{účelový} свою память
nepodařilo se mu zjistit ^{subjekt}	konnte er sehen und nichts finden	не удалось догнать ^{subjekt} его
<i>vypadala příliš dětinsky</i>	schien zu kindisch zu sein	<i>дело представлялось таким мелким</i>

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>aby stála za vyšetřování</i>	<i>für eine besondere Untersuchung</i>	не стоило заводить ^{základní člen}
<i>kdo byl ten darebák</i>	nichts finden, um zu identifizieren ^{účelový}	<i>Казалось, это один из тех случаев хулиганства</i>
	Es schien zu sein	<i>Казалось, это один из тех случаев хулиганства</i>
<u>bude zamlouvat</u>	<u>gefallen würde.</u>	<i>понравится</i>
dokážete si představit	können sich vorstellen	<i>представите себе его удивление</i>
<i>poskytly vodítko, kde hledat zločince</i>	einen Hinweis auf den Verbrecher oder Verrückten hätten geben können ^{Ersatzinfinitiv}	но нам не удалось выяснить ^{subjekt}
<i>neřkuli groteskní</i>	sind eigentümlich, um nicht zu sagen ^{účelový} grotesk	<i>и даже причудливы</i>
smím se otázat	darf ich fragen	Мне хотелось бы знать ^{základní člen}
<i>odporuje teorii</i>	<i>spricht gegen die Theorie</i>	нельзя 0 утверждать
<i>Když uvážíme</i>	<i>Wenn man bedenkt</i>	Если принять ^{podmínkový} во внимание
<i>až příliš nápadnou shodou okolností</i>	<i>ginge es zu weit</i>	трудно 0 предположить ^{subjekt}
<i>existuje</i>	existieren müssen	<i>находится</i>
<i>bylo by shodou</i>	als Zufall <u>anschen würde</u>	<i>случайно</i>
může být nevinná	sein kann	может быть пустячной
může být provázena	<i>begleitet wird</i>	может быть здоров
může se vyvinout	könnte sich entwickeln	<i>У него сложилась</i>
může dopustit	könnte fähig sein	<i>он оказался способным</i>
by nepomohla zjistit ^{objekt}	<u>würde ermöglichen</u> herauszufinden ^{objekt}	не могла бы подсказать
<i>se o to nepokouším</i>	<i>Das versuche ich nicht</i>	Я и не пытаюсь объяснить ^{objekt}
Chci poznamenat	<u>würde anmerken</u>	<i>Я только вижу</i>
by mohl probudit	hätte <u>aufwecken können</u> ^{Ersatzinfinitiv}	0
netroufám si tvrdit ^{objekt}	wage nicht, zu nennen ^{objekt}	0
<i>Vzpomínáte si</i>	<u>werden sich erinnern</u>	0
si nemohu dovolit vysmívat ^{objekt}	kann nicht leisten zu belächeln ^{objekt}	0
<i>oznámíte</i>	<u>mitteilen würden</u>	0
dokázal představit	hätte <u>vorstellen können</u> ^{Ersatzinfinitiv}	<i>чем мы предполагали</i>
<i>jsem se oblékal</i>	ich war beim Anziehen ^{substantiv}	<i>я одевался</i>
může to být	könnte sein	может значить
<i>pozornost neupoutá</i>	nichts zum Stehenbleiben ^{substantiv}	0
<i>jsem měl dojem, že vás to zajímá</i>	sie schienen sich dafür zu interessieren	<i>она заинтересовала вас</i>
<u>budete přítomen</u>	<u>würden dabei sein</u>	будет приятно принять ^{subjekt} участие
<i>vypravujte laskavě</i>	<u>würden erzählen</u>	<i>расскажите, пожалуйста</i>
nedokážu dát	zusammensetzen kann	могу написать
nedokážu zpracovat	<i>habe gar nichts davon</i>	0
dokázal vysvětlit	<i>wenn Sie aufklären</i>	если вам удастся разъяснить ^{subjekt}

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
odměnil byste mě za námahu, že vypovím	soll genug sein für die Mühe zu erzählen ^{attribut}	я буду вознагражден снова излагать ^{objekt}
naslouchal	und hörte zu	принялся слушать ^{fázové}
se zřejmě točí	scheint sich zu drehen	связано
jakžživ neslyšel	daß ich je gehört habe	никогда не приходилось мне слышать
bude znít	wird klingen	будет звучать
kradl	so etwas mitnehmen sollte	прельстился
Nedovedu pochopit	geht über mein Verständnis	не могу понять
sám uvidíte	können selbst sehen	Как вы сами видите
se chce dostat	hinaussteig	вздумает прыгнуть ^{objekt}
stačí udělat krok	mit einem Schritt erreichen könnte	попадет на ступеньки парадного хода.
pro svítlnu	Ich lief zurück, um ... zu holen ^{účelový}	и принес
jsem šel otevřít ^{účelový}	ging und öffnete	и открыл
bude zdávat	wird verfolgen	Он будет мне сниться
Stačil jsem hvíznout ^{objekt}	konnte blasen	Я засвистел
Nic nám neprozrazuje, kdo to byl	Es gibt nichts, was uns sagt, wer er war	Этого определить ^{subjekt} не удалось
uvidíte	können sich ansehen	Можете сами осмотреть
nebylo žádné jméno	war kein Name...	можно было бы догадаться, как его зовут
Obdrželi jsme o ní hlášení	Wir haben Nachricht davon bekommen	удалось обнаружить ^{subjekt}
Jdu se podívat ^{účelový}	gehe, um sie mir anzusehen ^{účelový}	направляюсь..., чтобы осмотреть ^{účelový} его
porozhlédnu	muß umsehen	0
to nebyla maličkost dosáhnout ^{subjekt} a otevřít ^{subjekt}	war keine leichte Aufgabe, zu erreichen ^{subjekt} und zu öffnen ^{subjekt}	0
Půjdete se podívat ^{účelový}	kommen, um zu sehen ^{účelový}	0
musím se pokusit sesmolit ^{objekt}	muß versuchen daraus etwas zu machen ^{objekt}	0
než abych mohl napsat	zu verstört war, um ihn zu schreiben ^{irreálné-konsekutivní}	0
slyšeli jsme, jak zadrhává	hörten kratzen	0
zrak spočinul	ruhten unsere Augen	нам удалось увидеть ^{subjekt}
zřejmě vbuzoval	zu erzeugen schien	вызавшее
Jsme teprv na začátku	haben einen langen Weg	придется повозиться
se můžeme opřít	handeln können	у нас уже есть кое-что для начала
lidský život	ein Menschenleben ^{substantiv}	человеческой жизни
že ji nerozbil v domě nebo v jeho těsném sousedství – pokud ovšem pachateli záleželo pouze na zničení bysty	Tatsache, daß er sie nicht im Haus zerschlagen hat oder gleich draußen vor dem Haus, wenn das Zerschlagen ^{substantiv} seine einzige Absicht war	цель преступника заключалась в том, чтобы разбить ^{účelový} бюст
0	0	которого ему пришлось убить

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
chci upozornit	möchte Ihre Aufmerksamkeit lenken	Однако я хочу обратить ваше внимание
musel projít	vorbeigegangen sein muß	нужно было пройти ^{základní člen}
viděl	konnte er sehen	мог видеть
počneme	sollen anfangen	что нам делать ^{infinitivní věta}
Zapamatujeme si jej – zapišeme do paměti	Sie uns merken -- sie registrieren ^{samostatný infinitiv}	Запомните его
můžeme přijít na něco	stoßen wir ... auf etwas	мы можем наткнуться
co bude souviset	sie von Bedeutung ist	которые заставят вас вернуться ^{objekt}
navrhujete podniknout ^{objekt}	Welche Schritte gedenken Sie zu unternehmen	собираетесь предпринять ^{objekt}
bude zjistit totožnost toho mrtvého	wird sein zu identifizieren ^{subjekt}	полезнее всего заняться ^{subjekt} выяснением личности.
nemělo působit	sollte keine Schwierigkeiten machen	не слишком трудное
vypátráme	wir wissen	мы будем знать
máme dobrý začátek	dürften wir einen guten Ausgangspunkt haben,	0
postupně přijdeme na to	Ausgangspunkt haben, um herauszufinden ^{účelový}	удастся выяснить ^{subjekt}
nedejte se ovlivňovat	Sie dürfen sich beeinflussen ^{objekt} lassen	я не хочу влиять
abyste postupoval..., a já podle své	Sie verfolgen Ihren Weg, und ich den meinen	(Вы поступайте по-своему), а я буду поступать по-своему
můžeme porovnat a doplnit	können wir vergleichen und ergänzen	мы сравним ...поможем друг другу
mohl byste se zastavit	könnten Sie besuchen	увидите
Nu – snad ne	vielleicht nicht	Может быть
bude zajímat	interessieren wird	покажется очень любопытной
očekává	haben werden	нам сегодня предстоит
byl bych rád	würde mich freuen	буду счастлив
mohl sejít	einrichten könnten, zu treffen ^{účinkový}	зайдете к нам
bych si ponechal	würde behalten	я оставляю
požádám	werde bitten müssen	0
vydáme	unternommen werden muß	0
se ukáže	erweisen sollten	0
přijde	außer Haus sein würde	явится
nemůže poskytnout	geben könne	может дать
nu	nun ja	Что же делать ^{infinitivní věta}
nemůžeme čekat	können nicht erwarten	невозможно 0 рассчитывать
musíme se zastavit	müssen wir wiederkommen	Придется зайти
snažím se vypátrat ^{objekt}	versuche zurückzuverfolgen ^{objekt}	собираюсь проследить ^{objekt}
abych zjistil	um herauszufinden ^{účelový}	чтобы выяснить ^{účelový}
by vysvětlilo	erklären kann	предопределивших

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>nevyjasní</i>	Licht bringen kann	<i>не прольет ли он хоть немного света</i>
může přijít a rozbítet	reinkommen und zerschlagen kann	может ворваться к нам и перепортить
0	<u>würde rumlaufen</u>	0
Rozbítet může	<u>würde zerschlagen</u>	способен разбить статую
<i>souvisí</i>	zu tun haben soll	может иметь отношение
potřebujete vědět ^{objekt}	wissen wollen	нужно 0 знать ^{základní člen}
<i>vyznal v modelování, pozlacování rámu a drobných opravách 00</i>	konnte schnitzen und vergolden und einrahmen	Может резать по дереву, золотить рамы...
<i>níc jsem proti němu neměl</i>	hatte ihm nichts vorzuwerfen	<i>ничего против него не имею</i>
se dalo čekat	erwarten durften	могли ожидать
<i>se nám ta deset mil dlouhá jízda vyplatila</i>	<i>hat sich unsere Zehn-Meilen-Fahrt gelohnt</i>	не жаль проехаться
<i>překvapilo by</i>	<u>würde überraschen</u>	<i>Не сомневаюсь</i>
se mělo lišit	unterscheiden sollten	<i>не отличались</i>
nemohl uvést	konnte nennen	<i>он не знает</i>
umanul zničit ^{objekt}	(Anlass) haben könnte , sie zu zerstören ^{objekt}	может прийти в голову уничтожить ^{subjekt}
<i>vysmál</i>	mußte sogar lachen	<i>кажется смешной</i>
mohl dostat	<u>würden bekommen</u>	можно 0 за них взять
<i>vznikla</i>	um herzustellen ^{úcel}	0
mohl povědět	sagen konnte	Больше ему нечего нам рассказать ^{základní člen infinitivní věty}
Patřilo mi to, neměl jsem přijímat	Geschah mir ganz recht dafür, einen Mann einzustellen ^{objekt}	<i>что взял на работу человека, у которого такое лицо</i>
neodvážil se ukázat ^{objekt}	nicht gewagt, seine Nase hier zu zeigen ^{objekt}	не посмеет и носа показать
mohl povědět	könnte sagen	может сообщить
<i>se mi zdá závažnější</i>	scheint sie zu werden	<i>оно кажется</i>
<i>nevíte náhodou, kdy</i>	könnten Sie mir das Datum nennen	можете ли вы мне сообщить
mohu říci	könnte sagen	Я могу установить
<u>nebudu okrádat a zneužívat</u>	in Anspruch nehmen muß 0	<u>буду больше отнимать</u> у вас время и <u>злоупотреблять</u>
<i>aby se nezmiňoval</i>	sagen sollte	Попросив его на прощание никому не рассказывать ^{úcel}
se podařilo se naobědvat ^{subjekt}	Gelegenheit hatten, Mittagessen einzunehmen ^{attribut}	удалось наспех позавтракать ^{subjekt}
<i>uplatnil svůj článek 0</i>	geschafft hatte, seinen Bericht in Druck zu geben ^{objekt}	удалось-таки напечатать ^{subjekt}
<i>uspokojuje vědomí</i>	es ist befriedigend zu wissen ^{subjekt}	Приятно сознавать ^{subjekt}
<u>se nebudou rozcházet</u>	keine Meinungsverschiedenheit geben kann	не может быть разных точек зрения
může poskytnout vysvětlení	zurückzuführen ist	могут быть объяснены ничем

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>když víte, jak ho využít</i>	wenn man zu gebrauchen weiß	если уметь ^{podmínkový} ею пользоваться
<i>vrátíme a uvidíme</i>	<u>werden aufnehmen und uns anhören</u>	<i>мы вернемся и послушаем,</i>
<i>poví</i>	zu sagen hat	<i>что нам расскажет</i>
<i>zjistíme</i>	können wir sagen	<i>отвечу</i>
mohl nepamatovat	<u>würde man wohl kaum vergessen</u>	0
mohli nahlédnout	könnten einen Blick werfen	0
<i>nemáme důvod, proč bychom je tajili</i>	gibt ja keinen Grund, aufzupassen ^{attribut}	0
dáte vědět	Sie es mich wissen ^{objekt} <u>lassen werden</u>	0
<i>viděl jsem</i>	konnte ihm ansehen	<i>Вид у него был чрезвычайно довольный</i>
musíme pospíšit	beeilen müßten	нужно торопиться ^{základní člen}
<i>abychom nepřišli pozdě</i>	um nicht zu spät zu kommen ^{účelový}	<i>потому что нас ждет</i>
<i>Tvářil se důležitě, takže jsme poznali</i>	<i>Gesichtsausdruck verriet</i>	нетрудно было догадаться ^{subjekt}
<i>Měli jsme velmi rušný den</i>	<i>Wir hatten einen arbeitsreichen Tag</i>	пришлось как следует поработать
mohu sledovat	kann nachvollziehen	<i>Я проследил</i>
<i>nepřisluší mi, abych je kritizoval</i>	es steht mir nicht zu, ein Wort gegen sie zu sagen ^{subjekt}	я не собираюсь спорить ^{objekt}
<i>pochází</i>	aus dem Süden sein könnte	<i>что он уроженец юга</i>
začíná ^{fazové} vyjasňovat	<i>sich langsam aufklärt</i>	начинает ^{fazové} проясняться
<i>aby neprobodl</i>	<i>damit nicht absticht</i>	чтобы не зарезать ^{účelový}
<i>vidí vcházet</i> ^{objekt}	sieht einsteigen ^{objekt}	<i>видел, как вошел</i>
<i>Jen jsem dobře nepochopil</i>	ich konnte nicht Ihrer Erklärung folgen	<i>Но я не вполне понимаю, как вы объясните уничтожение бюстов</i>
<i>vám nejdou z hlavy</i>	<i>sie kriegen nicht aus dem Kopf</i>	не можете выкинуть
0	0	можно 0 присудить
<i>sbíhají nitky</i>	ich bin dabei, ...in die Hand zu bekommen ^{objekt}	<i>я уже держу в своих руках</i>
<i>Další krok?</i>	<i>Und der nächste Schritt?</i>	Как же вы собираетесь поступить ^{objekt}
<i>půjdu</i>	<u>werde gehen</u>	<i>Я отправлюсь</i>
<i>naleznu</i>	<u>werde den Mann aufspüren</u>	<i>мы разыщем</i>
<i>zatknou</i>	<u>werde verhaften</u>	<i>я арестую</i>
<i>půjdete</i>	<i>kommen Sie</i>	Хотите пойти
<i>se dostaneme</i>	können gelangen	<i>мы добьемся</i>
nemohu říci	kann nicht sagen	Не могу ручаться
<i>pomohu</i>	<u>werde helfen können</u>	0
<i>pomohu dopadnout</i> ^{objekt}	(helfen...) ihn zur Strecke zu bringen ^{objekt}	<i>если вы пойдете со мною сегодня ночью, мы арестуем его</i>
<i>zastihneme</i>	dürften ihn wohl eher in Chiswick antreffen.	гораздо вернее 0 искать ^{subjekt}
<i>doprovodím</i>	<u>gehen werde</u>	я обещаю отправиться ^{objekt}

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>z toho odkladu nevznikne</i>	<u>wird verursachen</u>	<i>вреда не будет</i>
<i>by prospělo</i>	gut <u>tun würden</u>	нужно 0 немного поспать ^{základní člen}
nehodlám vyrazit	habe nicht die Absicht, aufzubrechen ^{attribut}	потому что выходить ^{subjekt} раньше одиннадцати часов нет смысла
<i>se vrátíme</i>	zurück <u>sein werden</u>	а вернуться ^{subjekt} нам удастся
<i>pověčíte</i>	<u>werden zu Abend essen</u>	<i>Победайте</i>
můžeme nabídnout pohovku až do odchodu	steht Ihnen das Sofa zur Verfügung, bis es Zeit ist loszufahren ^{subjekt}	<i>ложитесь</i>
<i>kdybyste zazvonil</i>	wenn <u>klingseln würden</u>	<i>позвоните и вызовите</i>
chci odeslat	muß abschicken	Мне необходимо 0 отправить
<i>strávil hledáním</i>	verbrachte damit, in den archivierten alten Tageszeitungen herumzuwühlen ^{objekt}	<i>провел вечер, роясь</i>
umožnily zdolávat	<i>Wendungen verfolgt hatte</i>	каким образом он рассчитывает захватить ^{objekt} преступника
předpokládá, že se pokusí zmocnit ^{objekt}	mit einem Versuch rechnete, heranzukommen ^{attribut}	попытается уничтожить
bylo záměrem dopadnout ^{subjekt}	es war Zweck, zu ertappen ^{subjekt}	цель нашего ночного похода - захватить ^{subjekt} его
nemohl jsem neobdivovat	konnte nur bewundern	не мог не восхищаться
<i>aby tak v zločinci vzbudil dojem</i>	um dem Burschen weiszumachen ^{účelový}	чтобы убедить ^{účel}
může pokračovat	fortsetzen könne	может действовать
<i>abych vzal</i>	mitnehmen sollte	посоветовал мне захватить ^{objekt}
<i>dostal drožkář pokyn, aby čekal.</i>	sollte warten	получил приказание подождать ^{attribut}
<u>budete čekat</u>	<u>werden</u> eine lange Wache vor sich <u>haben</u>	0
můžeme děkovat	können danken	0
si nesmíme 00000 vykouřit	dürfen es nicht einmal wagen zu rauchen ^{objekt}	0
<i>aby utíkal čas</i>	um die Zeit zu vertreiben ^{účelový}	0
<u>bude odměněna</u>	Belohnung <u>erhalten werden</u>	0
neměla trvat	sein sollte	<i>оказалось недолгим</i>
<i>obával se</i>	uns hatte fürchten ^{objekt} <u>lassen</u> ^{Ersatzinfinitiv}	0
<i>viděli, jak se mihla...zmizela</i>	sahen vorbeihuschen ^{objekt} ... verschwinden ^{objekt}	<i>мелькнула... и исчезла</i>
mohli hnout	in Bewegung setzen konnten	чем мы успели двинуться
<i>byl zaujat počínáním</i>	war auf sein Tun ^{substantiv} konzentriert	<i>погрузился в свое занятие</i>
<i>pečlivě prohlížel</i>	war beschäftigt zu untersuchen	<i>исследовал</i>
<i>Právě skončil</i>	<i>hatte beendet</i>	он успел закончить
<i>velmi rád vidím</i>	ich freue mich zu sehen ^{objekt}	Рад видеть ^{objekt}
<i>půjdete</i>	hereinkommen <u>werden</u>	<i>вытййте на дорогу</i>
toužil mít ^{objekt}	wollte hinter Schloß und Riegel bringen	хотелось поскорее доставить ^{základní člen} пленника в надежное убежище

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>zdálo, že je na dosah</i>	in seiner Reichweite zu sein schien	0
bude vědět	<u>wird</u> einen Namen <u>geben</u>	<i>установит его личность</i>
<i>uvidíte</i>	<u>werden</u> <u>feststellen</u>	<i>Увидите</i>
<i>na vysvětlování je trochu pozdní hodina</i>	<i>ist spät für Erklärungen</i>	не стоит заниматься ^{základní člen}
zbývá osvětlit ^{subjekt}	<i>gibt, die nicht erledigt sind</i>	<i>подробности не установлены</i>
<i>stojí za to, aby se propracovaly až k samému konci</i>	es lohnt sich, aufzuklären ^{subjekt}	необходимо 0 доводить
<i>přijdete</i>	kommen wollen	<i>вы заглянете</i>
<i>nepochybně vás přesvědčím</i>	<u>werde</u> in der Lage <u>sein</u> , Ihnen zu zeigen ^{objekt}	<i>что даже сейчас мы не вполне понимаем значение</i>
dovolím zaznamenat ^{objekt}	<i>eine weitere Chronik gestatte</i>	0
<i>oživíte</i>	<u>bereichern</u> <u>werden</u>	0
<i>přinesl informací</i>	<i>brachte Lestrade viele Neuigkeiten</i>	что удалось установить ^{subjekt}
odmítal odpovídat ^{objekt}	weigerte sich zu beantworten ^{objekt}	отказывается отвечать ^{objekt}
<i>vypátrala</i>	<i>hatte herausgefunden</i>	удалось установить ^{subjekt}
mohl vyrobit	angefertigt haben könnte	умеет изготавливать
<i>viděl</i>	konnte sehen	<i>заметил</i>
(masku) si dovedl nasadit	(Maske) zu zeigen ^{objekt} gewohnt war.	<i>которую он надел на себя</i>
<i>je tu</i>	<i>ist hier</i>	можно 0 видеть мистера Шерлока Холмса
Toužím mít ^{objekt}	wünsche, zu besitzen ^{objekt}	Желая приобрести ^{objekt}
jsem ochoten zaplatit ^{objekt}	bereit, zu zahlen ^{objekt}	я готов заплатить ^{objekt}
jsem si nedovedl představit	kann vorstellen	я не мог догадаться
<i>Ovšemže vás to překvapilo</i>	müssen Sie überrascht gewesen sein	<i>объясняется очень просто</i>
měl vědět	sollten wissen	я хочу поставить вас об этом в известность
hodlám na ní trvat	gedenke ich, dabei zu bleiben	не намерен отказываться
<i>spatřili</i>	sahen stehen ^{objekt}	удавалось видеть ^{subjekt}
<i>laskavě podepište</i>	Wären Sie so freundlich, zu unterzeichnen ^{objekt}	будьте любезны подпишите ^{objekt}
se může stát	welche Wendung die Dinge <u>nehmen</u> <u>werden</u>	нельзя знать
<i>dovolte, abych vám ukázal</i>	darf ich vorstellen	Разрешите представить ^{objekt}
začali ^{fazové} tleskat	<i>brachen wir in einen spontanen Applaus aus</i>	начали ^{fazové} аплодировать
přestával ^{fazové} být	hörte ^{fazové} er auf, zu sein	0
se dovedla dojmout	vermochte bewegt zu sein ^{objekt}	0
<i>já měl to štěstí, že jsem sledoval</i>	hatte das Glück, ihren Weg rekonstruieren zu können ^{attribut}	удалось проследить ^{subjekt}
<i>vzpomínáte</i>	<u>werden sich erinnern</u>	<i>помните</i>
pokusy najít ^{attribut}	die Bemühungen, es wiederzufinden ^{attribut}	безуспешные попытки найти ^{attribut}
0	konnte kein Licht ins Dunkel bringen	я был бессилен помочь ^{objekt}
nepodařilo se prokázat ^{subjekt}	konnten nicht in Verbindung bringen	установить ^{subjekt} не удалось

ČEŠTINA	NĚMČINA	RUŠTINA
<i>chápete sled</i>	können die Abfolge erkennen	<i>вам ясна последовательность</i>
<i>Snad ji ukradl, snad byl, snad byl</i>	könnte gestohlen haben, könnte gewesen sein, könnte gewesen sein	<i>возможно, он украл, возможно, он был сам соучастником, возможно, он был посредником</i>
<i>aby ukryl</i>	um zu verstecken ^{účelový}	чтобы спрятать добычу ^{účelový}
<i>by byla nalezena při prohlídce</i>	<i>durchsuchte</i>	станут^{fázové} его обыскивать
<i>vložil</i>	liess hineinfallen ^{objekt}	<i>сунул</i>
nemohl přijít	niemand entdecken könnte	найти невозможно
<i>Nevěděl</i>	<i>wußte nicht</i>	не мог знать
mohl poznat	konnte herausfinden	он мог найти
<i>Kdyby zatřásl bystou, nic by nezjistil</i>	Nicht einmal Schütteln ^{substantiv} <u>würde ihm</u> etwas verraten	0
<i>pravděpodobně přilepila</i>	wahrscheinlich <u>haften würde</u>	0
<i>nezoufal</i>	ließ sich nicht entmutigen	<i>не отчаивался</i>
jal^{fázový výraz} se pátrat	<i>machte sich auf die Suche</i>	<i>принялся за поиски</i>
Podářilo se najít ^{subjekt}	er schaffte es zu finden ^{objekt}	Ему посчастливилось получить ^{subjekt}
se podařilo vypátrat ^{subjekt}	<i>brachte heraus</i>	<i>С помощью он разведал</i>
mohl vypátrat , kdyby se na něho potřeboval zeptat ^{objekt}	<i>bei der Suche nach ihm</i> , wenn er irgendwelche dritten Personen nach ihm fragen wollte .	Чтобы можно было расспрашивать о нем у посторонних
<i>spíše urychlí</i>	<u>beeilen würde</u>	<i>ускорит</i>
<i>než zpomalí</i>	(eher beeilen würde), als sie aufzuschieben ^{irrealně-konzekutivní}	<i>только не отложит</i>
<i>obával se</i>	<u>würde fürchten</u>	<i>боясь</i>
<i>odhalí</i>	<u>durchschauen würde</u>	<i>бы она не разнюхала</i>
<i>aby nebyl předstižen</i>	<i>damit sie ihm nicht zuvorkämen</i>	постарается опередить ^{objekt} полицию
Nemohl jsem vědět	konnte ich nicht sagen	мог утверждать
aby mohl rozbít	um sie in dem Garten zu zerbrechen ^{účelový}	<i>так как он разбивал</i>
<i>abych zabránil</i>	Ich warnte, um zu vermeiden ^{účelový}	Я предупредил обитателей, чтобы избежать ^{účelový}
musela být	mußte sein	могла быть
viděl jsem pracovat ^{objekt}	habe bearbeiten ^{objekt} <u>sehen</u> ^{Ersatzinfinitiv}	<i>много раз убеждался</i>
<i>ale myslím</i>	kann erinnern	0
<i>jsem ještě nepoznal</i>	gesehen zu haben	мне встречать не приходилось
<i>který by vám s radostí nestiskl ruku</i>	der sich nicht <u>freuen würde</u> , Ihnen die Hand zu schütteln ^{subjekt} .	0
<i>rád</i>	<u>wird Freude sein</u>	0
dám několik rad, jak jej rozřešit ^{atributivní věta}	(es wird mir Freude sein) den einen oder anderen Hinweis zu geben ^{subjekt}	0

Пříloha II:

Артур Конан Дойл Шесть Наполеонов Перевод М. и Н. Чуковских

Мистер Лестрейд, сыщик из Скотленд-Ярда, нередко навещал нас по вечерам. Шерлок Холмс охотно принимал его. Лестрейд приносил всевозможные полицейские новости, а Холмс в благодарность за это выслушивал подробные рассказы о тех делах, которые были поручены сыщику, и как бы невзначай давал ему советы, черпая их из сокровищницы своего опыта и обширных познаний.

Но в этот вечер Лестрейд говорил только о погоде и о газетных известиях. Потом он вдруг умолк и стал задумчиво **сдувать** пепел с сигареты.

Холмс пристально посмотрел на него.

- У вас есть для меня какое-то интересное дело?

- О нет, мистер Холмс, ничего интересного!

- В таком случае, расскажите.

Лестрейд рассмеялся:

- От вас ничего не скроешь, мистер Холмс. У меня действительно есть на примете один случай, но такой пустяковый, что я не хотел **утруждать** вас. Впрочем, пустяк-то пустяк, однако довольно странный пустяк, а я знаю, что вас особенно тянет ко всему необычному. Хотя, по правде **сказать**, это дело, скорее всего, должно бы **занимать** доктора Уотсона, а не нас с вами.

- Болезнь? - спросил я.

- Сумасшествие. И притом довольно странное сумасшествие. Трудно **представить** себе человека, который, живя в наше время, до такой степени ненавидит Наполеона Первого, что истребляет каждое его изображение, какое попадется на глаза.

Холмс откинулся на спинку кресла:

- Это дело не по моей части.

- Вот-вот, я так и говорил. Впрочем, если человек этот совершает кражу со взломом и если те изображения Наполеона, которые он истребляет, принадлежат не ему, а другим, он из рук доктора попадает опять-таки к нам.

Холмс выпрямился снова:

- Кража со взломом! Это куда любопытнее. Расскажите же мне все до малейшей подробности.

Лестрейд вытащил служебную записную книжку и перелистал ее, чтобы **освежить** свою память.

- О первом случае нам сообщили четыре дня назад, - сказал он. - Случай этот произошел в лавке Морза Хэдсона, который торгует картинами и статуями на Кеннингтон-роуд. Приказчик на минуту вышел из магазина и вдруг услышал какой-то треск. Он поспешил назад и увидел, что гипсовый бюст Наполеона, стоявший на прилавке вместе с другими произведениями искусства, лежит на полу, разбитый вдребезги. Приказчик выскочил на улицу, но хотя многие прохожие утверждали, что видели человека, выбежавшего из лавки, приказчику не удалось **догнать** его. Казалось, это один из тех случаев бессмысленного хулиганства, которые совершаются время от времени... Так об этом и доложили подошедшему констеблю. Гипсовый бюст стоял всего несколько шиллингов, и все дело представлялось таким мелким, что не стоило **заводить** следствие.

Новый случай, однако, оказался более серьезным и притом не менее странным. Он произошел сегодня ночью. На Кеннингтон-роуд, всего в нескольких сотнях шагов от лавки Морза Хэдсона, живет хорошо известный врач, доктор Барникот, у которого обширнейшая практика на южном берегу Темзы. Доктор Барникот горячий поклонник Наполеона. Весь его дом битком набит книгами, картинами и реликвиями, принадлежавшими французскому императору. Недавно он приобрел у Морза Хэдсона две одинаковые гипсовые копии знаменитой головы Наполеона, вылепленной французским скульптором Девином. Одну из этих копий он поместил у себя в квартире на Кеннингтон-роуд, а вторую поставил на камин в хирургической на Лауэр-Брикстон-роуд. Вернувшись сегодня утром домой, доктор Барникот обнаружил, что ночью его дом подвергся ограблению, но при этом ничего не похищено, кроме гипсового бюста, стоявшего в прихожей. Грабитель вынес бюст из дома и разбил о садовую решетку. Поутру возле решетки была найдена груда осколков.

Холмс потер руки.

- Случай действительно необыкновенный! - сказал он.

- Я был уверен, что вам этот случай понравится. Но я еще не кончил. К двенадцати часам доктор Барникот приехал к себе в хирургическую, и представьте себе его удивление, когда он обнаружил, что окно хирургической открыто и по всему полу разбросаны осколки второго бюста. Бюст был разбит на самые мелкие части. Мы исследовали оба случая, но нам не удалось **выяснить**, кто он, этот преступник... или этот безумец, занимающийся такими хищениями. Вот, мистер Холмс, все факты.

- Они оригинальны и даже причудливы, - сказал Холмс. - Мне хотелось бы **знать**, являлись ли бюсты, разбитые в комнатах доктора Барникота, точными копиями того бюста, который был разбит в лавке Морза Хэдсона?

- Их отливали в одной и той же форме.

- Значит, нельзя **утверждать**, что человек, разбивший бюсты, действовал под влиянием ненависти к Наполеону. Если **принять** во внимание, что в Лондоне находится несколько тысяч бюстов, изображающих великого императора, трудно **предположить**, что неизвестный фанатик совершенно случайно начал свою деятельность с уничтожения трех копий одного и того же бюста.

- Это и мне приходило в голову, - сказал Лестрейд.

- Что вы об этом думаете, доктор Уотсон?

- Помешательства на одном каком-нибудь пункте безгранично разнообразны, - ответил я. - Существует явление, которое современные психологи называют "навязчивая идея". Идея эта может **быть** совершенно пустячной, и человек, одержимый ею, может **быть** здоров во всех других отношениях. Предположим, что этот маньяк слишком много читал о Наполеоне или, скажем, узнал о какой-нибудь обиде, нанесенной его предкам во время наполеоновских войн. У него сложилась "навязчивая идея", и под ее влиянием он оказался способным на самые фантастические выходы.

- Ваша теория нам не подходит, мой милый Уотсон, - сказал Холмс, покачав головой, - ибо никакая "навязчивая идея" не могла бы **подсказать** вашему занимательному маньяку, где находятся эти бюсты.

- А вы как это объясните?

- Я и не пытаюсь **объяснить**. Я только вижу, что в эксцентрических поступках этого джентльмена есть какая-то система.

Дальнейшие события произошли быстрее и оказались гораздо трагичнее, чем мы предполагали. На следующее утро, когда я одевался в своей спальне, Холмс постучал ко мне в дверь и вошел, держа в руке телеграмму. Он прочел ее вслух: "Приезжайте немедленно в Кенсингтон, Питт-стрит, 131. Лестрейд"

- Что это значит? - спросил я.

- Не знаю. Это может **значить** все что угодно. Но, мне кажется, это продолжение истории с бюстами. Если я не ошибаюсь, из этого следует, что наш друг маньяк перенес свою деятельность в другую часть Лондона... Кофе на столе, Уотсон, и кэб у дверей.

Через полчаса мы были уже на Питт-стрит - в узеньком переулочке, тянувшемся параллельно одной из самых оживленных лондонских магистралей. Дом №131 оказался почтенным плоскогрудым строением, в котором не было ничего романтического. Когда мы подъехали, перед его садовой решеткой стояла толпа зевак. Холмс даже присвистнул.

- Черт побери, да ведь тут по крайней мере убийство!

Лестрейд вышел нам навстречу с очень угрюмым лицом и провел нас в гостиную, по которой взад и вперед бегал необыкновенно растрепанный пожилой человек во фланелевом халате. Его нам представили. Он оказался хозяином дома, мистером Хорэсом Харкером, газетным работником Центрального синдиката печати.

- История с Наполеонами продолжается, - сказал Лестрейд. - Вчера вечером она заинтересовала вас, мистер Холмс, и я подумал, что вам будет приятно **принять** участие в ее расследовании, особенно теперь, когда она привела к такому мрачному событию.

- К какому событию?

- К убийству... Мистер Харкер, расскажите, пожалуйста, этим джентльменам все, что произошло.

Человек в халате повернул к нам свое расстроенное лицо.

- Странная вещь, - сказал он. - Всю жизнь я описывал в газетах события, случившиеся с другими людьми, а вот когда наконец у меня самого произошло такое большое событие, я до того растерялся, что двух слов не могу **написать**. Впрочем, ваше имя мне знакомо, мистер Шерлок Холмс, и, если вам удастся **разъяснить** нам это загадочное дело, я буду вознагражден за досадную необходимость снова **излагать** все происшествие.

Холмс сел и принялся **слушать**.

- Это убийство связано с бюстом Наполеона, который я купил месяца четыре назад. Он достался мне по дешевке в магазине братьев Хардинг возле Хай-стритского вокзала. Обычно свои статьи я пишу по ночам и часто засиживаюсь за работой до утра. Так было и сегодня. Я сидел в своей норе в самом конце верхнего этажа, как вдруг около трех часов снизу до меня донесся какой-то шум. Я прислушался, но шум не повторился, и я решил, что шумели на улице. Но минут через пять я внезапно услышал ужасающий вопль - никогда еще, мистер Холмс, не приходилось мне **слышать** таких страшных звуков. Этот вопль будет **звучать** у меня в ушах до самой смерти. Минуту или две я просидел неподвижно, оцепенев от страха, потом взял кочергу и пошел вниз. Войдя в эту комнату, я увидел, что окно распахнуто и бюст, стоявший на камине, исчез. Я никак не могу **понять**, отчего грабитель прельстился этим бюстом. Обыкновеннейший гипсовый слепок, и цена ему грош. Как вы сами видите, человек, который вздумает **прыгнуть** из этого окна, попадет на ступеньки парадного хода. Так как грабитель, безусловно, удрал именно этим путем, я прошел через прихожую и открыл наружную дверь. Шагнув в темноту, я споткнулся и чуть не упал на лежавшего там мертвеца. Я пошел и принес лампу. У несчастного на горле зияла рана. Все верхние ступени были залиты кровью. Он лежал на спине, подняв колени и раскрыв рот. Это было ужасно. Он будет мне **сниться** каждую ночь. Я засвистел в свисток и тотчас же потерял сознание. Больше ничего я не помню. Я очнулся в прихожей. Рядом стоял полисмен.

- Кто был убитый? - спросил Холмс.

- Этого **определить** не удалось. - сказал Лестрейд. - Можете сами **осмотреть** его в мертвецкой. Мы его уже осматривали, но ничего не узнали. Рослый, загорелый, очень сильный мужчина, еще не достигший тридцати лет. Одет бедно, но на рабочего не похож. Рядом с ним в луже крови валялся складной нож с роговой рукоятью. Не знаю, принадлежал ли он убитому или убийце. На одежде убитого не было меток, по которым можно было бы **догадаться**, как его зовут. В кармане нашли яблоко, веревочку, карту Лондона и фотографию. Вот она.

Это был моментальный снимок, сделанный маленьким аппаратом. На нем был изображен молодой человек с резкими чертами лица, с густыми бровями, с сильно развитыми челюстями, выступающими вперед, как у павиана. Вообще в нем было что-то обезьянье.

- А что стало с бюстом? - спросил Холмс, внимательно изучив фотографический снимок.

- Бюст удалось **обнаружить** только перед самым вашим приходом. Он был найден в садике перед

пустым домом на Кэмпеден-Хауз-роуд. Он разбит на мелкие куски. Я как раз направляюсь туда, чтобы **осмотреть** его. Хотите пойти со мной?

Место, где были найдены осколки бюста, находилось всего в нескольких ярдах от дома. Впервые нам удалось **увидеть** это изображение великого императора, вызвавшее столь бешеную и разрушительную **ненависть** в сердце какого-то незнакомца. Бюст лежал в траве, разбитый на мелкие куски. Холмс поднял несколько осколков и внимательно их исследовал. Я догадался по его напряженному лицу, что он попал на след.

- Ну что? - спросил Лестрейд.

Холмс пожал плечами.

- Нам еще много придется **повозиться** с этим делом, - сказал он. - И все-таки... все-таки... все-таки у нас уже есть кое-что для начала. Этот грошовый бюст в глазах того странного преступника стоил дороже человеческой жизни. Вот первый факт, установленный нами. Есть и второй факт, не менее странный. Если единственная цель преступника заключалась в том, чтобы **разбить** бюст, отчего он не разбил его в доме или возле дома?

- Он был ошеломлен встречей с тем человеком, которого ему пришлось **убить**. Он сам не понимал, что делает.

- Что ж, это правдоподобно. Однако я хочу **обратить** ваше внимание на дом, стоящий в саду, где был разбит бюст.

Лестрейд посмотрел вокруг.

- Дом этот пустой, - сказал он, - и преступник знал, что тут его никто не потревожит.

- Да, - возразил Холмс, - но на этой улице есть и другой пустой дом, и ему нужно было **пройти** мимо него, чтобы дойти до этого дома. Почему он не разбил бюст возле первого пустого дома? Ведь он понимал, что каждый лишний шаг увеличивает опасность встречи с кем-нибудь.

- Я не обратил на это внимания, - сказал Лестрейд.

Холмс ткнул в уличный фонарь, горевший у нас над головой.

- Здесь этот человек мог **видеть** то, что он делает, а там не мог. Вот что привело его сюда.

- Вы правы, черт побери! - сказал сыщик. - Теперь я вспоминаю, что бюст, принадлежавший доктору Барникоту, был разбит неподалеку от его красной лампы. Но что нам **делать** с этим фактом, мистер Холмс?

- Запомните его. Впоследствии мы можем **наткнуться** на обстоятельства, которые заставят вас **вернуться** к нему. Какие шаги вы теперь собираетесь **предпринять**, Лестрейд?

- По моему, сейчас полезнее всего **заняться** выяснением личности убитого. Это дело не слишком трудное. Когда мы будем **знать**, кто он таков и кто его товарищи, нам удастся **выяснить**, что он делал ночью на Питт-стрит, кого он здесь встретил и кто убил его на лестнице мистера Хорэса Харкера. Вы не согласны с этим?

- Согласен. Но я подошел бы к разрешению этой загадки совсем с другого конца.

- С какого?

- О, я не хочу **влиять** на вас. Вы поступайте по-своему, а я буду **поступать** по-своему.

Впоследствии мы сравним результаты наших розысков и тем самым поможем друг другу.

- Отлично, - сказал Лестрейд.

- Вы сейчас возвращаетесь на Питт-стрит и, конечно, увидите мистера Хорэса Харкера. Так передайте ему, пожалуйста, от моего имени, что, по моему мнению, прошлой ночью его дом посетил кровожадный безумец, одержимый манией наполеоненавистничества. Это пригодится ему для статьи.

Лестрейд изумленно взглянул на Холмса:

- Неужели вы действительно так думаете?

Холмс улыбнулся:

- Так ли я думаю? Может **быть**, и не так. Но такая версия покажется очень любопытной мистеру Хорэсу Харкеру и подписчикам Центрального синдиката печати... Ну, Уотсон, нам сегодня предстоит хлопотливый день. Я буду счастлив, Лестрейд, если вы вечером, часов в шесть, зайдете к нам на Бейкер-стрит. А до тех пор я оставляю фотографию у себя.

Мы с Шерлоком Холмсом отправились пешком на Хай-стрит и зашли в лавку братьев Хардинг, где бюст был куплен. Молодой приказчик сообщил нам, что мистер Хардинг явится в лавку только к концу дня, а он сам не может **дать** нам никаких сведений, потому что служит здесь очень недавно. На лице Холмса появилось выражение разочарования и недовольства.

- Что же **делать**, Уотсон, невозможно **рассчитывать** на постоянную удачу, - сказал он наконец. - Придется **зайти** сюда к концу дня, раз до тех пор мистера Хардинга здесь не будет. Я, как вы, конечно, догадался, собираюсь **проследить** историю этих бюстов с самого начала, чтобы **выяснить**, не было ли при их возникновении каких-нибудь странных обстоятельств, заранее предопределивших их удивительную судьбу. Отправимся пока к мистеру Морзу Хэдсону на Кеннингтон-роуд и посмотрим, не прольет ли он хоть немного света на эту загадку.

Целый час ехали мы до лавки торговца картинами. Он оказался маленьким толстым человеком с красным лицом и язвительным характером.

- Да, сэр. Разбил на моем прилавке, сэр, - сказал он. - Чего ради мы платим налоги, если любой негодяй может **ворваться** к нам и **перепортить** товар! Да, сэр, это я продал доктору Барникоту оба бюста. Стыд и позор, сэр! Анархистский заговор, вот что это такое, по моему мнению. Только анархист способен **разбить** статую. Откуда я достал эти бюсты? Не понимаю какое это может **иметь** отношение к делу. Ну что ж, если вам действительно нужно **знать**, я скажу. Я приобрел их у Хелдера и компании, на Черч-стрит, в Степни. Это хорошо известная фирма, существующая уже двадцать лет. Сколько я их купил? Три. Два да один равняются трем. Два я продал доктору Барникоту, а один был разбит среди белого дня на моем собственном прилавке. Знаю ли я человека, изображенного на этой фотографии? Нет, не знаю. Впрочем, знаю. Это Беппо, итальянец-ремесленник. Иногда

исполняет у меня в лавке кое-какую работу. Может **резать** по дереву, **золотить** рамы, всего понемножку. Он ушел от меня неделю назад, и с тех пор я ничего о нем не слышал. Нет, я не знаю, откуда он взялся. Где он сейчас, тоже не знаю. Я ничего против него не имею. Работал он неплохо. Он ушел за два дня до того, как у меня разбили бюст...

- Что ж, Морз Хэдсон дал нам больше сведений, чем мы могли **ожидать**, - сказал Холмс, когда мы вышли из лавки. - Итак, этот Беппо принимал участие и в тех событиях, которые произошли в Кенсингтоне. Ради такого факта не жаль **проехать** десять миль. А теперь, Уотсон, едем в Степни, к Хеддеру и компании, на родину бюстов. Не сомневаюсь, что там мы узнаем много любопытного.

Мы поспешно проехали через фешенебельный Лондон, через Лондонгостиниц, через театральный Лондон, через литературный Лондон, через коммерческий Лондон, через Лондон морской и, наконец, въехали в прибрежный район, застроенный доходными домами. Здесь кишмя кишела беднота, выброшенная сюда со всех концов Европы. Здесь, на широкой улице, мы нашли ту скульптурную мастерскую, которую разыскивали. Мастерская находилась в обширном дворе, наполненном могильными памятниками. Она представляла собой большую комнату, в которой помещалось человек пятьдесят рабочих, занятых резьбой и формовкой. Рослый белокурый хозяин принял нас вежливо и дал ясные ответы на все вопросы Холмса. Записи в его книгах свидетельствовали, что с мраморной головы Наполеона работы Девина было отформовано множество копий, но те три бюста, которые около года назад он послал Морзу Хэдсону, составляли половину отдельной партии из шести штук. Другие три бюста из этой партии были проданы братьям Хардинг в Кенсингтоне. Нет, бюсты этой шестерки ничем не отличались от всех остальных. Нет, он не знает, по какой причине кому-нибудь может **прийти** в голову **уничтожить** эти бюсты, подобная мысль кажется ему просто смешной. Оптовая цена этих бюстов - шесть шиллингов, но в розничной продаже можно за них **взять** двенадцать и даже больше. Бюсты эти изготавливаются так: отливают два гипсовых слепка с двух половинок лица и потом склеивают оба профиля вместе. Всю эту работу обычно выполняют итальянцы вот в этой самой комнате. Когда бюст готов, его ставят на стол в коридоре, чтобы он высох, а потом отправляют на склад. Больше ему нечего нам **рассказать**.

Но тут Холмс показал хозяину фотографический снимок, и этот снимок произвел на хозяина потрясающее впечатление. Лицо его вспыхнуло от гнева, брови нависли над голубыми тевтонскими глазами.

- А, негодяй! - закричал он. - Да, я хорошо его знаю. Моя мастерская пользуется всеобщим уважением, за все время ее существования в ней только один раз была полиция... по вине вот этого субъекта! Случилось это больше года назад. Он полоснул на улице ножом другого итальянца и, удирая от полиции, вбежал ко мне в мастерскую. Здесь он и был арестован. Его звали Беппо. Фамилии его я не знаю. Я был справедливо наказан за то, что взял на работу человека, у которого такое лицо. Впрочем, он был хороший работник, один из лучших.

- К чему его присудили?

- Тот, кого он ранил, остался в живых, и поэтому его присудили только к году тюремного заключения. Не сомневаюсь, что он уже на свободе, но сюда он не посмеет и носа **показать**. У меня работает его двоюродный брат. Пожалуй, он может **сообщить** вам, где Беппо.

- Нет, нет, - вскричал Холмс, - не говорите его брату ни слова... умоляю вас, ни одного слова! Дело это очень серьезное. Чем больше я в него углубляюсь, тем серьезнее оно кажется мне. В вашей торговой книге помечено, что вы продали эти бюсты третьего июня прошлого года. А не можете ли вы мне **сообщить**, какого числа был арестован Беппо?

- Я могу **установить** это приблизительно по платежной ведомости, - ответил хозяин. - Да, - продолжал он, порывшись в своих бумагах, - последнее жалованье было ему выплачено двадцатого мая.

- Благодарю вас, - сказал Холмс. - Не буду больше **отнимать** у вас время и **злоупотреблять** вашим терпением.

Попросив его на прощание никому не **рассказывать** о разговоре с нами, мы вышли из мастерской и вернулись на запад.

Полдень давно миновал, когда нам наконец удалось наспех **позавтракать** в одном ресторане. У входа в ресторан продавались газеты, и на особом листке, сообщающем о последних известиях, было напечатано крупными буквами: "Преступление в Кенсингтоне. Сумасшедший убийца". Заглянув в газету, мы убедились, что мистеру Хорэсу Харкеру удалось-таки **напечатать** свою статью. Два столбца были заполнены сенсационным и пышным описанием событий, происшедших у него в доме. Холмс разложил газету на столике и читал, не отрываясь от еды. Раза два он фыркнул.

- Все в порядке, Уотсон, - сказал он. - послушайте: "Приятно **сознавать**, что не может **быть** разных точек зрения на это событие, ибо мистер Лестрейд, один из самых опытных полицейских агентов, и мистер Шерлок Холмс, широко известный консультант и эксперт, сошлись на том, что цепь причудливых происшествий, окончившихся так трагически, свидетельствует о безумии, а не о преступлении. Рассказанные нами факты не могут **быть** объяснены ничем, кроме помешательства". Печать, Уотсон, - настоящее сокровище, если **уметь** ею **пользоваться**. А теперь, если вы уже поели, мы вернемся в Кенсингтон и послушаем, что нам расскажет владелец "Братьев Хардинг".

Основатель этого большого торгового дома оказался проворным, вертлявым человеком, очень подвижным и быстрым, сообразительным и болтливым.

- Да, сэр, я уже все знаю из вечерних газет. Мистер Хорэс Харкер - наш постоянный покупатель. Мы продали ему этот бюст несколько месяцев назад. Три таких бюста мы получили у Гельдера и компании в Степни. Они уже проданы. Кому? Я загляну в свою торговую книгу и отвечу вам. Да, вот тут все записано. Один бюст - мистеру Харкеру, другой - мистеру Джосаю Брауну, живущему в Чизике, на Лабурнумвэли, в Лабурнумлодж, а третий - мистеру Сэндфорду, живущему в Рединге, на Лауэр-Гровроуд.

Пока мистер Хардинг говорил, Холмс что-то записывал. Вид у него был чрезвычайно довольный. Однако он ничего не объяснил мне и только сказал, что нам нужно **торопиться**, потому что нас ждет Лестрейд. Действительно, когда мы приехали на Бейкер-стрит, сыщик уже ждал нас, нетерпеливо шагая по комнате. По его важному виду нетрудно было **догадаться**, что день прошел для него не бесплодно.

- Как дела, мистер Холмс? - спросил он.

- Нам пришлось как следует **поработать**, и поработали мы недаром, - сказал мой друг. - Мы посетили обоих лавочников и хозяина мастерской. Я проследил судьбу каждого бюста с самого начала.

- Судьбу каждого бюста! - воскликнул Лестрейд. - Ладно, ладно, мистер Холмс, у всякого свои методы, и я не собираюсь **спорить** с вами, но мне кажется, что я за день достиг большего, чем вы. Я установил личность убитого.

- Да что вы говорите!

- И определил причину преступления.

- Превосходно!

- У нас есть инспектор, специалист по части итальянских кварталов. А на шее убитого оказался католический крестик. Кроме того, смуглый оттенок его кожи невольно наводит на мысль, что он уроженец юга. Инспектор Хилл узнал его с первого взгляда. Его зовут Пьетро Венуччи, он родом из Неаполя, один из самых страшных головорезов Лондона. Как видите, все начинает **проясняться**. Его убийца тоже, вероятно, итальянец. Пьетро выслеживал его. Он носил в кармане его фотографию, чтобы по ошибке не **зарезать** кого-нибудь другого. Он выследил своего врага, видел, как тот вошел в дом, дождался, когда тот вышел, напал на него и в схватке получил смертельную рану... Что вы об этом думаете, мистер Шерлок Холмс?

Холмс с жаром пожал ему руки.

- Превосходно, Лестрейд, превосходно! - воскликнул он. - Но я не вполне понимаю, как вы объясните уничтожение бюстов.

- Опять бюсты! Вы никак не можете **выкинуть** эти бюсты из головы. В конце концов, история с этими бюстами - пустяки. Мелкая кража, за которую можно **присудить** самое большее к шести месяцам тюрьмы. Вот убийство - стоящее дело, и, как видите, я уже держу в своих руках все нити.

- Как же вы собираетесь **поступить** дальше?

- Очень просто. Я отправлюсь вместе с Хиллом в итальянский квартал, мы разыщем человека, изображенного на той фотографии, и я арестую его по обвинению в убийстве. Хотите **пойти** с нами?

- Едва ли. Пожалуй, нет. Мне кажется, мы добьемся успеха гораздо проще. Не могу **ручаться**, потому что это зависит... Словом, это зависит от одного обстоятельства, которое не в нашей власти. Два шанса за успех и один против. Итак, я надеюсь, что, если вы пойдете со мною сегодня ночью, мы арестуем его.

- В итальянском квартале?

- Нет. По-моему, гораздо вернее **искать** его в Чизике. Если вы, Лестрейд, сегодня ночью поедете со мной в Чизик, я обещаю вам завтра **отправиться** с вами в итальянский квартал. От этой отсрочки никакого вреда не будет. А теперь нужно немного **поспать**, потому что **выходить** раньше одиннадцати часов нет смысла, а **вернуться** нам удастся, вероятно, только утром. Победайте с нами, Лестрейд, и ложитесь на этот диван. А вы, Уотсон, позвоните и вызовите рассыльного. Мне необходимо немедленно **отправить** письмо.

Холмс провел вечер, роясь в кипах старых газет, которыми был завален один из наших чуланов. Когда он наконец вышел из чулана, в глазах его сияло торжество, но он ничего не сказал нам о результатах своих поисков. Я уже так изучил методы моего друга, что, даже не понимая его замысла целиком, догадывался, каким образом он рассчитывает **захватить** преступника. Этот странный преступник теперь попытается **уничтожить** два оставшихся бюста, один из которых находится, как я запомнил, в Чизике. Несомненно, цель нашего ночного похода - **захватить** его на месте преступления. Я не мог не **восхищаться** хитростью моего друга, который нарочно сообщил вечерней газете совершенно ложные догадки, чтобы **убедить** преступника, что тот может **действовать** без всякого риска. И я не удивился, когда Холмс посоветовал мне **захватить** с собой револьвер. Он сам взял с собой свое любимое оружие - охотничий хлыст, в рукоять которого налит свинец.

В одиннадцать часов у наших дверей остановился экипаж. По Хаммерсмитскому мосту мы переехали на противоположный берег Темзы. Здесь кучер получил приказание **подождать**. Мы пошли пешком и вскоре вышли на пустынную дорогу, окруженную изящными домиками. Вокруг каждого домика был маленький сад. При свете уличного фонаря на воротах одного из них мы прочли надпись: "Вилла Лабурнум". Обитатели дома, вероятно, уже спали, так как весь дом был погружен во тьму, и только круглое оконце над входной дверью тускло сияло, бросая пятно света на садовую тропинку. Мы вошли в ворота и притаились в густой тени деревянного забора, отделяющего садик от дороги.

Впрочем, ожидание наше оказалось недолгим и окончилось самым неожиданным и странным образом. Внезапно, без всякого предупреждения, садовая калитка распахнулась, и гибкая темная фигурка, быстрая и подвижная, как обезьяна, помчалась по садовой тропинке. Мы видели, как она мелькнула в луче света, падавшем из окна, и исчезла в черной тени. Наступила долгая тишина, во время которой мы стояли загаив дыхание. Наконец слабый треск коснулся нашего слуха - это распахнулось окно. Потом снова наступила тишина. Преступник бродил по дому. Мы внезапно увидели, как вспыхнул в комнате свет его потайного фонаря. Того, что он искал, там, вероятно, не оказалось, потому что через минуту свет переместился в другую комнату.

- Идемте к открытому окну. Мы схватим его, когда он выпрыгнет, - прошептал Лестрейд.

Но преступник выпрыгнул из окна раньше, чем мы успели **двинуться** с места. Он остановился в луче света, держа под мышкой что-то белое, потом воровато оглянулся. Тишина пустынной улицы

успокоила его. Повернувшись к нам спиной, он опустил свою ношу на землю, и через мгновение мы слышали сначала стук сильного удара, а затем постукивание и потрескивание. Он так погрузился в свое занятие, что не расслышал наших крадущихся шагов. Холмс, как тигр, прыгнул ему на спину, а мы с Лестрейдом схватили его за руки и надели на него наручники. Когда он обернулся, я увидел безобразное бледное лицо, искаженное злобой, и убедился, что это действительно тот человек, которого я видел на фотографии.

Но не на пленника устремил Холмс все свое внимание. Он самым тщательным образом исследовал то, что наш пленник вынес из дома. Это был разбитый вдребезги бюст Наполеона, совершенно такой же, как тот, что мы видели сегодня поутру. Холмс поочередно подносил к свету каждый осколок, не пропустив ни одного, но все они нисколько не отличались от любых других обломков гипса. Едва он успел закончить свое исследование, как дверь отворилась и перед нами предстал хозяин дома - добродушный полный мужчина в рубашке и брюках.

- Мистер Джосайя Браун, если не ошибаюсь? - сказал Холмс.

- Да, сэр. А вы, без сомнения, мистер Шерлок Холмс? Посыльный принес мне вашу записку, и я поступил так, как вы мне посоветовали. Мы закрыли все двери и ждали, что произойдет. Рад видеть, что негодай не ушел от вас. Пожалуйста, джентльмены, в дом, выпейте на дорогу.

Но Лестрейду хотелось поскорее доставить пленника в надежное убежище, и через несколько минут наш кэб уже вез нас четверых в Лондон. Пленник не произнес ни слова; он злобно глядел на нас из-под шапки курчавых волос.

В полицейском участке его тщательно обыскали, но не нашли ничего, кроме нескольких шиллингов и длинного кинжала, на рукоятки которого были обнаружены следы крови.

- Все в порядке, - сказал Лестрейд, прощаясь с нами. - Хилл знает этих людей и без труда установит его личность. Увидите, моя версия подтвердится полностью. Однако я очень благодарен вам, мистер Холмс, за то, что вы с таким мастерством устроили преступнику ловушку. Я до сих пор не совсем понимаю, как вам пришло это в голову.

- Боюсь, в такой поздний час не стоит заниматься разъяснениями, - сказал Холмс. - Кроме того, некоторые подробности еще не вполне установлены, а это дело - одно из тех, которые необходимо доводить до конца. Если вы заглянете ко мне завтра в шесть, я докажу вам, что даже сейчас мы еще не вполне понимаем подлинное значение этого своеобразного дела.

Посетив нас на следующий вечер, Лестрейд сообщил нам все, что удалось установить о личности арестованного. Фамилия его неизвестна, а зовут его Беппо. Это самый отчаянный головорез во всем итальянском квартале. Когда-то он был искусным скульптором, но потом сбился с пути и дважды побывал в тюрьме: один раз - за мелкое воровство, другой раз - за нанесение раны своему земляку. По-английски говорит он превосходно. До сих пор не выяснено, ради чего он разбивал бюсты, и он упорно отказывается отвечать на вопросы об этом. Но полиции удалось установить, что он сам умеет изготавливать бюсты и что он изготовлял их, работая в мастерской Гельдера и компании.

Все эти сведения, большая часть которых была нам уже известна. Холмс выслушал с вежливым вниманием, но я, зная его хорошо, заметил, что мысли его заняты чем-то другим, и сквозь маску, которую он надел на себя, ясно увидел, что он чего-то ждет и о чем-то тревожится. Наконец он вскочил со стула, глаза у него заблестели. Раздался звонок. Через минуту мы услышали шаги, и в комнату вошел пожилой краснолицый человек с седыми бакенбардами. В правой руке он держал старомодный чемоданчик. Войдя, он поставил его на стол.

- Можно видеть мистера Шерлока Холмса?

Мой друг поклонился, и на лице его показалась улыбка.

- Мистер Сэндфорд из Рединга, если не ошибаюсь? - сказал он.

- Да, сэр. Я, кажется, немного запоздал, но расписание поездов составлено так неудобно... Вы писали мне об имеющемся у меня бюсте.

- Совершенно верно.

- Я захватила с собой ваше письмо. Вы пишете: "Желая приобрести слепок с бюста Наполеона работы Девина, я готов заплатить десять фунтов за тот слепок, который принадлежит вам". Так ли это?

- Именно так.

- Ваше письмо меня очень удивило, потому что я не мог догадаться, каким образом вы узнали, что у меня есть этот бюст.

- А между тем все это объясняется очень просто. Мистер Хардинг, владелец торгового дома "Братя Хардинг", сказал мне, что продал вам последнюю копию этого бюста, и сообщил мне ваш адрес.

- Понимаю. А он сказал вам, сколько я заплатил ему за этот бюст?

- Нет, не говорил.

- Я человек честный, хотя и не слишком богатый. Я заплатил за этот бюст только пятнадцать шиллингов, и я хочу поставить вас об этом в известность, прежде чем получу от вас десять фунтов.

- Такая щепетильность делает вам честь, мистер Сэндфорд. Но я сам назвал эту цену и не намерен от нее отказываться.

- Это очень благородно с вашей стороны, мистер Холмс. Я, согласно вашей просьбе, захватил бюст с собой. Вот он.

Он раскрыл чемодан, и наконец мы увидели у себя на столе в совершенно исправном состоянии тот бюст, который до сих пор нам удавалось видеть только в осколках.

Холмс вынул из кармана листок бумаги и положил на стол десятифунтовый кредитный билет.

- Будьте любезны, мистер Сэндфорд, подпишите эту бумагу в присутствии вот этих свидетелей. Здесь сказано, что вы уступаете мне все права, вытекающие из владения этим бюстом. Я, как видите, человек предусмотрительный. Никогда нельзя знать заранее, как впоследствии

обернутся обстоятельства... Благодарю вас, мистер Сэндфорд. Вот ваши деньги. Желаю вам всего хорошего.

Когда наш посетитель удалился, Шерлок Холмс снова удивил нас. Он начал с того, что достал из комода чистую белую скатерть и накрыл ею стол. Потом он поставил только что купленный бюст на самую середину скатерти. Затем он поднял свой охотничий хлыст и тяжелой его рукоятью стукнул Наполеона по макушке. Бюст разлетелся на куски, и Холмс самым тщательным образом оглядел каждый кусок. Наконец с победным криком он протянул нам осколок, в котором находилось что-то круглое, темное, похожее на изюминку, запеченную в пудинге.

- Джентльмены! - воскликнул он. - Разрешите **представить** вам знаменитую черную жемчужину Борджиев[1]! Мы с Лестрейдом молчали; затем, охваченные внезапным порывом, начали **аплодировать**, как аплодируют в театре удачной развязке драмы. Бледные щеки Холмса порозовели, и он поклонился нам, как кланяется драматург, вызванными на сцену рукоплесканиями зрителей. - Да, джентльмены, - сказал он, - это самая знаменитая жемчужина во всем мире, и, к счастью, мне путем размышлений удалось **проследить** ее судьбу от спальни князя Колонны в гостинице "Дагр", где она пропала, до внутренних помещений последнего из шести бюстов Наполеона, изготовленных в мастерской Хеллера и компании, в Степни.

Вы, конечно, помните, Лестрейд, сенсационное исчезновение этого драгоценного камня и безуспешные попытки лондонской полиции **найти** его. Полиция обращалась за помощью даже ко мне, но и я был бессилён **помочь**. Подозрения пали на горничную княгини, родом итальянку. Всем было известно, что у этой горничной есть в Лондоне брат, но никаких связей между ними **установить** не удалось. Горничную звали Лукреция Венуччи, и я не сомневаюсь, что Пьетро, которого убили двое суток назад, был ее братом. Я просмотрел старые газеты и обнаружил, что исчезновение жемчужины произошло за два дня до ареста Беппо. А Беппо был арестован в мастерской Хеллера и компании как раз в то время, когда там изготавливались эти бюсты.

Теперь вам ясна последовательность событий. Жемчужина была у Беппо. Возможно, он украл ее у Пьетро; возможно, он был сам соучастником Пьетро; возможно, он был посредником между Пьетро и его сестрой. В сущности, для нас не важно, которое из этих предположений правильное. Для нас важно, что жемчужина у него была как раз в то время, когда за ним погналась полиция.

Он вбежал в мастерскую, где работал. Он знал, что у него есть всего несколько минут для того, чтобы **спрятать** необычайной ценности добычу, которую непременно найдут, если станут его **обыскивать**. Шесть гипсовых бюстов Наполеона сохли в коридоре. Один из них был еще совсем мягкий. Беппо, искусный работник, мгновенно проделал отверстие во влажном гипсе, сунул туда жемчужину и несколькими мазками придал бюсту прежний вид. Это было превосходное хранилище, **найти** там жемчужину невозможно. Но Беппо приговорили к году тюремного заключения, а тем временем все шесть бюстов были проданы в разные концы Лондона. Он не мог **знать**, в котором из них находится его сокровище. Только разбив все бюсты, он мог **найти** жемчужину.

Однако Беппо не отчаивался. Он принялся за поиски вдохновенно и последовательно. С помощью двоюродного брата, работавшего у Хеллера, он узнал, каким фирмам были проданы эти бюсты. Ему повезло **получить** работу у Морза Хэдсона, и он выследил три бюста. В этих трех жемчужины не оказалось. С помощью своих сородичей он разведал, кому были проданы остальные три бюста. Первый из них находился у Харкера. Тут Беппо был выслежен своим сообщником, который считал его виновником пропажи жемчужины, и между ними произошла схватка.

- Если Пьетро был его сообщником, для чего он таскал с собой его фотографию? - спросил я.

- Чтобы можно было **расспрашивать** о нем у посторонних, это наиболее вероятное предположение. Словом, я пришел к убеждению, что после убийства Беппо не только не отложит, а, напротив, ускорит свои поиски. Он постарается **опередить** полицию, боясь, как бы она не разнюхала его тайну. Конечно, я не мог **утверждать**, что он не нашел жемчужины в бюсте, принадлежавшем Харкеру. Я даже не знал наверняка, что это именно жемчужина, но для меня было ясно, что он что-то ищет, так как он разбивал похищенные бюсты только в тех местах, где был свет. Бюст у Харкера был один из трех, и, следовательно, шансы были распределены именно так, как я говорил вам: один шанс "против" и два - "за". Оставались два бюста, и было ясно, что он начнет с того, который находится в Лондоне. Я предупредил обитателей дома, чтобы **избежать** второй трагедии, и мы достигли блестящих результатов. К этому времени я уже твердо знал, что мы охотимся за жемчужиной Борджиев. Имя убитого связало все факты воедино. Оставался всего один бюст - тот, который находился в Рединге, - и жемчужина могла **быть** только в нем. Я купил этот бюст в вашем присутствии. И вот жемчужина.

Мы несколько мгновений молчали.

- Да, - сказал Лестрейд, - много раз убеждался я в ваших необычайных способностях, мистер Холмс, но такого мастерства мне еще **встречать** не приходилось.

- Спасибо! - сказал Холмс. - Спасибо!

Примечания

1. Борджиа - богатый и знатный род, игравший видную роль в истории Италии XV века.

Arthur Conan Doyle
překlad: František Jungwirth
Šest Napoleonů

Nebylo nikterak neobvyklé, že se u nás večer občas zastavil pan Lestrade ze Scotland Yardu a Sherlock Holmes jeho návštěvy jen vítal, neboť se tak dovídal všechno, co se dělo na policejním velitelství. Jako protihodnotu za zprávy, které Lestrade přinášel, vyslechl Holmes vždycky ochotně a pozorně podrobnosti každého případu, na němž detektiv pracoval, a třebaže sám do záležitosti nezasahoval, občas mu mohl pomoci nějakou radou či návrhem, které čerpal ze svých rozsáhlých znalostí a zkušeností.

Tohoto večera Lestrade nejdřív probral počasí a zprávy v tisku. Nato se odmlčel a zamyšleně pokuřoval doutník. Holmes si ho změřil ostrým pohledem.

„Máte něco pozoruhodného?“ zeptal se.

„Kdepak, pane Holmesi, nic zvláštního.“

„Tak mi o tom povězte.“

Lestrade se zasmál.

„Víte, pane Holmesi, proč bych to zapíral, opravdu mám něco na srdci. Je to věc tak pošetilá, že jsem vás tím nechtěl **obtěžovat**. Na druhé straně, třebaže triviální, je nepochybně divná a vím, že máte rád všechno nezvyklé. Podle mého mínění je to však spíš případ pro doktora Watsona než pro vás.“

„Nemoc?“ otázal jsem se.

„Šílenství. A přitom podivná forma šílenství. Sotva by vás napadlo, že v dnešní době může **žít** člověk, který do té míry nenávidí Napoleona, že rozbije každé jeho zpodobení, jakmile je spatří.“

Holmes se pohodlně usadil v křesle.

„To není nic pro mne,“ prohlásil.

„Tak jest. To jsem také říkal. Jenomže když se ten muž dopustí vloupání, aby rozbíjel sochy, které mu nepatří, přestává to **být** jen věcí lékaře a přechází do sféry policie.“

Holmes se opět napřimil.

„Vloupání! To zní mnohem zajímavěji. Povězte mi podrobnosti.“

Lestrade vytáhl úřední zápisník a listováním v něm si osvěžoval paměť.

„První případ byl hlášen před čtyřmi dny,“ řekl. „Došlo k němu na Kennington Road v obchodě Morse Hudsona, který prodává obrazy a sochy. Prodavač na chvíli odešel z prodejní místnosti, ale vtom zaslechl silnou ránu, a jakmile přispěchal, uviděl napadrt' rozbitou sádrovou bystu Napoleona, která předtím s několika jinými uměleckými výtvy stála na pultě. Vyřítel se na ulici, ale přestože několik kolemjdoucích prohlásilo, že si povšiml, jak z krámu vyběhl nějaký muž, prodavač nikoho neviděl a nepodařilo se mu **zjistit**, kdo byl ten darebák. Zdálo se, že jde o nesmyslný vandalský kousek, jaký se občas přihází, a tak to také ohlásil strážníkovi, který měl ve čtvrti službu. Sádrový odlitek měl hodnotu pouhých několika šilinků a celá záležitost vypadala příliš dětinsky, než aby stála za zvláštní vyšetřování.“

Druhý případ však byl vážnější a také podivnější. Odehrál se teprve v noci na dnešek.

Na Kennington Road, několik set kroků od obchodu Morse Hudsona, bydlí velmi známý praktický lékař, doktor Barnicot, který má jednu z nejrozvětvenějších praxí na jižním břehu Temže. Byt a hlavní ordinaci má na Kennington Road, ale filiální ordinaci a výdejnu léků v Lower Brixton Road, což je odtamtud dvě míle. Zmíněný doktor Barnicot je nadšeným obdivovatelem Napoleona a jeho dům je plný knih, portrétů a památek na francouzského císaře. Přednedávnem koupil u Morse Hudsona dva sádrové odlitky Napoleonovy hlavy od francouzského sochaře Devina. Jednu z nich postavil v hale domu na Kennington Road a druhou na křbovou římsu ordinace v Lower Brixton Road. Když doktor Barnicot dnes ráno vyšel z ložnice, s úžasem zjistil, že se v noci někdo vloupal do domu, ale kromě sádrové hlavy v hale nic neodcizil. Pachatel vynesl bystu ven a vztekle ji rozbil o zahradní zeď, u které byly sádrové úlomky nalezeny.“

Holmes si zammnul ruce.

„To je rozhodně něco nového,“ řekl.

„Myslel jsem si, že se vám to bude **zamlouvat**. Ale ještě jsem neskončil. Doktor Barnicot přišel o dvanácté hodině do své filiální ordinace a dokážete si jistě **představit**, jak byl ohromen, když viděl, že v noci někdo otevřel okno a že střepy jeho druhé bysty jsou rozházené po celé místnosti. Někdo ji rozbil napadrt' tam, kde stála. Ani v jednom případě jsme nenalezli stopy, které by nám poskytly vodítko, kde **hledat** zločince nebo šílence, jenž tyto zlovolné činy spáchal. Nuže, pane Holmesi, teď znáte fakta.“

„Jsou neobyčejná, neřkuli groteskní,“ řekl Holmes. „Smím se **otázat**, zda obě bysty rozbité u doktora Barnicota byly přesnými kopiemi té, která byla zničena v obchodě Morse Hudsona?“

„Byly to odlitky pořízené z téže formy.“

„Tento fakt rozhodně odporuje teorii, že muž, který je rozbíjí, byl ovlivněn nějakou povšechnou nenávisť vůči Napoleonovi. Když uvážíme, kolik set soch slavného císaře v Londýně existuje, bylo by věru až příliš nápadnou shodou okolností, kdyby nevyběravý obrazoborec zahájil své dílo ničením tří odlitek téže bysty.“

„Nu, to jsem si také myslel,“ řekl Lestrade. „Jenže Morse Hudson má jediný obchod s bystami v téhle části Londýna a několik let měl v krámě jediné tyto tři Napoleonovy bysty. A třebaže se podle vašich slov v Londýně vyskytují stovky císařových soch, je velmi pravděpodobné, že se v tomhle okrese nalézaly pouze ty tři. Proto místní fanatik začal s nimi. Co o tom soudíte, doktore Watsone?“

„Projevy monomanie jsou neomezené,“ odpověděl jsem. „Existuje porucha, kterou moderní francouzští psychologové nazvali *idée fixe* ^[7]; ve své podstatě může **být** zcela nevinná a může **být** provázena jinak naprostou normalitou. U člověka, který o Napoleonovi mnoho četl nebo který trpí nějakou dědičnou rodinnou nemocí v důsledku ‚velké války‘, může se **vyvinout** *idée fixe* a on se pak pod jejím vlivem může **dopustit** fantastických činů.“

„To se mi nějak nezdá, milý Watsone,“ řekl Holmes a zavrtěl hlavou, „poněvadž žádná *idée fixe* by vašemu zajímavému monomaniakovi nepomohla **zjistit**, kde se podobné bysty nalézají.“

„Nu, jak si to tedy vysvětlujete vy?“

„Ani se o to nepokouším. Chci pouze **poznamenat**, že ve výstředním počínání toho pána je jistá metoda.“

Kupříkladu u doktora Barnicota, kde by hluk mohl **probudit** rodinu, vynesl pachatel bystu před dům a potom teprve ji rozbil, zatímco v ordinaci, kde mu podobné nebezpečí nehrozilo, rozbil ji na místě. Na první pohled se celá ta věc zdá směšně malicherná, ale netroufám si **tvrdit** o ničem, že je to triviální, uvážím-li, že některé z mých nejklašičtějších případů začínaly stejně málo slibně. Vzpomínáte si, Watsone, že na ten hrozný případ Abernattyho rodiny mě nejprve upozornilo to, jak hluboko se petržel za dusného dne ponořila do másla. Proto si nemohu **dovolit vysmívat** se vašim třem rozbitým bystám, Lestrade. Budu vám neobyčejně zavázán, jestliže mi oznámíte jakýkoli další vývoj v tomto neobyčejném sledu událostí.“

K vývoji, o jehož oznámení můj přítel žádal, došlo rychleji a měl nekonečně tragičtější podobu, než si Holmes dokázal **představit**. Druhý den ráno jsem se oblékal v ložnici, když se ozvalo zaklepaní na dveře a vešel Holmes s telegramem v ruce. Přečetl jej nahlas:

„Prijedte okamzite 131 Pitt Street. Kensington – Lestrade.“

„Co to znamená?“ zeptal jsem se.

„Nevím – může to **být** cokoli. Mám ale podezření, že jde o pokračování té historky se sochami. Vypadá to, že náš přítel obrazoborec zahájil činnost v další londýnské čtvrti. Káva je na stole, Watsone, a přede dveřmi čeká drožka.“

Za půl hodiny jsme dorazili do Pitt Street, poklidné uličky v těsném sousedství jedné z nejrušnějších tepen londýnského života. Dům číslo 131 stál v řadě navzájem si podobných nanicovatých, úctyhodných a naprosto neromantických obydlí. Když jsme se přiblížili, spatřili jsme, že se u zábradlí před domem tísní zástup zvědavců. Holmes si hvízdal.

„Namouvěru, tohle bude přinejmenším pokus o vraždu. Nic menšího pozornost londýnského poslíčka neupoutá. Nakloněná ramena a natažený krk tamhletoho chasníka jasně prozrazují, že běží o násilný čin. Co to, Watsone? Horní schod je umytý a ostatní schody jsou suché. Ale je tu beztak dosti šlápot. Hle, Lestrade stojí u průčelního okna a zakrátko se dovíme všechno.“

Policista nás přijal s velmi vážnou tváří a uvedl nás do obývacího pokoje, v němž sem tam přecházel velmi neupravený a rozčilený starší pán ve flanelovém županu. Představil nám ho jako majitele domu – pana Horace Harkera z Centrálního tiskového syndikátu.

„Jde zas o Napoleonovu bystu,“ řekl Lestrade. „Včera večer jsem měl dojem, že vás to zajímá, a myslel jsem, že asi teď, kdy celá záležitost vzala mnohem vážnější obrat, budete docela rád přítomen.“

„A k čemu se vlastně obrátila?“

„K vraždě. Pane Harkere, vypravujte laskavě těmto pánům, co se přesně stalo.“

Muž v županu k nám otočil nanejvýš melancholickou tvář.

„Je zvláštní,“ řekl, „že celý život sbírám zprávy o jiných lidech, a teď kdy se mi naskytla opravdu závažná zpráva, jsem z toho natolik zmatený a utrápený, že nedokážu **dát** dohromady dvě slova. Kdybych sem byl přišel jako žurnalista, napsal bych rozhovor sám se sebou a v kterémkoli večerníku bych dostal dva sloupce. Takhle jen plýtvám cenným materiálem, poněvadž tuhle historku vykládám znovu a znovu řadě lidí, a sám ji nedokážu **zpracovat**. Znáám ale vaše jméno, pane Sherlocku Holmesi, a kdybyste mi jen dokázal tu podivnou záležitost **vysvětlit**, odměnil byste mě tím za námahu, že vám tu historku vypovím.“

Holmes usedl a naslouchal.

„Všechno se zřejmě točí kolem Napoleonovy bysty, kterou jsem si koupil do tohoto pokoje asi před čtyřmi měsíci. Dostal jsem ji levně v prodejně u Harding Brothers, druhé dveře od stanice podzemní dráhy v High Street. Své novinářské práci se věnuji většinou v noci a často píšu až do ranních hodin. Tak tomu bylo i dnes. Seděl jsem ve svém doupěti, vzadu v poschodí, a asi kolem třetí hodiny se mi zdálo, že zezdola slyším nějaký hluk. Naslouchal jsem, ale hluk se neopakoval, a dospěl jsem k závěru, že ke mně zalehl zvenčí. Potom pojednou, asi pět minut nato, ozval se hrozný výkřik – zvuk tak strašný, že jsem něco podobného jaktěživ neslyšel. Do smrti mi bude **znít** v uších. Chvilí jsem seděl zkamenělý hrůzou. Potom jsem uchopil pohrabáč a sešel dolů. Když jsem vstoupil do tohoto pokoje, okno bylo dokořán a okamžitě jsem si povšiml, že bysta zmizela z křbové římsy. Nedovedu **pochořit**, proč lupič kradl takovou věc, vždyť to byl pouhý sádrový odlitek a neměl žádnou cenu.“

Sám vidíte, že komukoli, kdo se chce tím otevřeným oknem **dostat** ven, stačí **udělat** delší krok a došlápně na nejhofejší schod. To také zřejmě učinil lupič, a proto jsem šel **otevřít** dveře. Výkročil jsem do tmy a téměř jsem klopýtl o mrtvého muže, který tam ležel. Běžel jsem zpět pro svítilnu a zjistil jsem, že jde o nešťastníka s hlubokou, zející ranou v krku. Všude kolem bylo plno krve. Ležel na zádech, s koleny přitáženými k tělu a se strašně otevřenými ústy. O tom se mi ještě dlouho bude **zdávat**. Stačil jsem jenom **hvizdnout** na policejní píšťalku a potom jsem patrně ztratil vědomí, poněvadž víc nevím o ničem, jenom tolik, že když jsem se v hale probral, stál nade mnou strážník.“

„A kdo byl ten zavražděný?“ zeptal se Holmes.

„Nic nám neprozrazuje, kdo to byl,“ řekl Lestrade. „Mrtvolu uvidíte v márnici, ale zatím jsem o ni nic nezjistil. Je to vysoký opálený muž statné postavy, asi třicetiletý. Je nuzně oděný, ale nezdá se, že by to byl dělník. Vedle něho ležel v kaluži krve kapesní nůž s rukojeti z rohoviny. Zda je to zbraň, kterou byl zločin spáchán, nebo zda patřila nebožtíkovu, to nevím. Na šatech nebylo žádné jméno a v kapsách měl zavražděný jenom kousek provázku, jablko, laciný plán Londýna a fotografii. Tady je.“

Zřejmě to byla momentka z nějakého malého aparátu. Zobrazovala čilého muže, trochu podobného opici, s ostře řezanou tváří, hustým obočím a velmi podivným výčnělkem na spodní polovině tváře, která připomínala čenich paviána.

„A co se stalo s tou bystou?“ zeptal se Holmes, když si fotografii důkladně prohlédl.

„Obdrželi jsme o ní hlášení těsně před vašim příchodem. Byla nalezena v zahradě před prázdným domem na Campden House Road. Rozbitá napadrtí. Jdu se tam teď **podívat**. Půjdete se mnou?“

„Zajisté. Jen se tu ještě porozhlédnu.“ Prozkoumal koberec a okno. „Ten muž měl buď velmi dlouhé nohy, nebo byl tělesně neobyčejně zdatný,“ pravil. „Při té vzdálenosti to vůbec nebyla maličkost **dosáhnout** na okenní římsu a okno **otevřít**. Návrat byl poměrně jednoduchý. Půjdete se s námi **podívat** na pozůstatky vaší bysty, pane Harkere?“

Zdrcený novinář usedl za psací stůl.

„Musím se **pokusit** něco sesmolit,“ řekl, „třebaže nepochybuji, že první vydání večerníků už určitě vyšlo se všemi podrobnostmi. Já prostě mám takovou smůlu. Vzpomínáte si, jak se zřítla ta tribuna v Doncasteru? No – a já byl jediný žurnalista na tribuně, a jenom moje noviny o tom neuveřejnily žádnou zprávu, protože jsem byl příliš otřesen, než abych ji mohl **napsat**. A teď zas přijdu pozdě – s vraždou spáchanou u mého vlastního domu.“

Když jsme odcházeli z pokoje, slyšeli jsme, jak jeho pero skřípavě zadržává po papíře.

Místo, kde se našly úlomky bysty, bylo vzdáleno pouze několik set kroků. Náš zrak nejprve spočinul na sošce slavného císaře, který zřejmě vzbuzoval v mysli neznámého tak divokou a ničivou nenávisť. Ležela na trávě rozmetána na drobné stěpy. Holmes jich několik zvedl a pozorně si je prohlížel. Podle jeho napjaté tváře a cílevědomého počínání jsem usoudil, že konečně našel stopu.

„Nuže?“ zeptal se Lestrade.

„Jsem teprv na začátku,“ pravil. „Ale nicméně – nicméně máme několik faktů, které nám poskytují jisté náznaky, o něž se můžeme při dalším postupu **opřít**. Vlastnictví bezcenné bysty znamenalo pro toho podivného zločince víc než lidský život. To za prvé. A k tomu navíc přistupuje zvláštní skutečnost, že ji nerozbil v domě nebo v jeho těsném sousedství – pokud ovšem pachateli záleželo pouze na zničení bysty.“

„Setkání s druhým mužem ho rozrušilo, a tak se unáhlil. Sotva si byl vědom, co činí.“

„Nu, zdá se to pravděpodobné. Obzvláště vás ale chci **upozornit** na polohu tohoto domu i zahrady, v níž byla bysta rozbita.“

Lestrade se rozhlédl kolem sebe.

„Je to prázdný dům, takže pachatel věděl, že ho v zahradě nikdo nevyruší.“

„Ano, ale nad ním stojí v ulici jiný neobydlený dům, kolem kterého musel pachatel **projít**, než došel sem. Proč nerozbil bystu tam, když se každým krokem zvyšovalo nebezpečí, že ho někdo potká?“

„Vzdávám se,“ řekl Lestrade.

Holmes ukázal na pouliční svítilnu nad našimi hlavami.

„Tady na svou práci viděl, kdežto u druhého domu ne. V tom je ten důvod.“

„U všech všudy, máte pravdu!“ zvolal detektiv. „Když o tom teď uvažuji, bysta v ordinaci doktora Barnicota byla rozbita také poblíž nočního světla. Nu, pane Holmesi, co si počneme s tímhle faktem?“

„Zapamatujeme si jej – zapíšeme do paměti. Později můžeme **přijít** na něco, co s ním bude **souviset**. Jaké kroky navrhuje teď **podniknout**, Lestrade?“

„Podle mého názoru bude nejpraktičtější **zjistit** totožnost toho mrtvého. To by nemělo **působit** žádné obtíže. Jakmile vypátráme, kdo to je a s kým se stýkal, máme dobrý začátek, z něhož postupně přijdeme na to, co dnešní noci v Pitt Street pohledával, s kým se tam sešel a kdo ho na prahu domu pana Horace Harkera zabil. Nemyslíte?“

„Nepochybně, nicméně já bych k řešení přistoupil poněkud jinak.“

„Co byste tedy dělal?“

„No, nedejte se mnou **ovlivňovat**. Navrhuji, abyste postupoval podle své metody a já zas podle své. Později můžeme své poznatky **porovnat** a vzájemně **doplnit**.“

„Výborně,“ řekl Lestrade.

„Jestliže se vrátíte do Pitt Street, mohl byste se **zastavit** u pana Horace Harkera. Vyřídte mu, že jsem dospěl k přesvědčení, že jeho dům navštívil nebezpečný vraždící šílenec, trpící napoleonským fantasem. Bude to užitečné pro jeho článek.“

Lestrade vypadal užasle.

„Snad tomu vážně nevěříte?“

Holmes se usmál.

„Že ne? Nu – snad ne. Jsem si ale jist, že to bude **zajímat** pana Horace Harkera a předplatitele Centrálního tiskového syndikátu. Věru, Watsone, dneska nás očekává dlouhá a dost složitá práce. Byl bych rád, Lestrade, kdybyste se s námi mohl **sejít** v šest hodin večer v Baker Street. Do té doby bych si rád ponechal fotografie nalezenou v kapse mrtvého. Je možné, že vás požádám o doprovod a příspěví při menší výpravě, na kterou se dnes večer vydáme, pokud se ukáže, že mé vývoody byly správné. Prozatím se s vámi loučím a přeji sám sobě mnoho zdaru.“

Sherlock Holmes a já jsme společně odešli do **High Street** a tam jsme se zastavili v obchodě Harding Brothers, kde byla bysta zakoupena. Mladý prodavač nám sdělil, že pan Harding přijde až odpoledne a že on sám je v obchodě teprve krátce, takže nám nemůže **poskytnout** žádné informace. Na Holmesově tváři se objevil výraz zklamání a rozmrzelosti.

„Nu, nemůžeme **čekat**, že nám vždycky vyjde všechno tak, jak si přejeme, Watsone,“ řekl posléze. „Musíme se tu **zastavit** odpoledne, když zde pan Harding dřív nebude. Jak jste asi vytušil, snažím se **vypátrat** původ těch byst, abych zjistil, zda nepříjdu na něco neobvyklého, co by jejich pozoruhodné osudy vysvětlilo. Zastavíme se u pana Morse Hudsona na Kennington Road a uvidíme, zda nám tento problém trochu nevyjasní on.“

Po hodinové jízdě drožkou octli jsme se v prodejní obchodníkovi s obrazy. Byl to obtloustlý mužík se zarudlým obličejem a nakvašeným vystupováním.

„Ovšem, pane. Přímo tady na pultě, pane,“ řekl. „Nevím, k čemu platíme všechny ty daně a poplatky, když si kdejaký lump může **přijít** a **rozbít** mi zboží. Ano, pane, ty dvě sošky jsem doktoru Barnicotovi prodal já. Je to ostuda, pane. Komplot nihilistů, tím si to vysvětlují. **Rozbít** sochy může jenom nějaký anarchista. Od koho jsem sochy koupil? Nechápu, jak to s tím souvisí. Nu, když to opravdu potřebujete **vědět**, byly od firmy Gelder & Co. v Church Street ve Stepney. Ve své branži je to už dvacet let velmi dobře známá firma. Kolik jsem jich měl? Tři – dvě a jedna jsou tři – dvě koupil doktor Barnicot a jednu mi rozbili tady na pultě za bílého dne. Jestli znám toho muže na fotografii? Ne, neznám ho. Ale vlastně ano, znám ho. Vždyť je to Beppo! To byl italský řemeslník, vypomáhal mi v krámě. Trochu se vyznal v modelování, pozlacování rámu a drobných opravách. Odešel minulý týden a od té doby jsem o něm neslyšel. Ne, nevím, odkud přišel ani kam odešel. Pokud byl u mne zaměstnán, nic jsem proti němu neměl. Odešel dva dny předtím, než byla bysta zničena.“

„Nu, to je všechno, co se dalo **čekat**, že se od Morse Hudsona dovíme,“ pravil Holmes, když jsme vyšli z krámu. „Máme Beppu jako společného jmenovatele – jak v Kenningtonu, tak v Kensingtonu, takže se nám ta deset mil dlouhá jízda vyplatila. A teď, Watsone, se vypravíme k firmě Gelder & Co. ve Stepney, poněvadž tam byly ty bysty vyrobeny, odtamtud pocházejí. Velice by mě překvapilo, kdybychom se tam něco nedověděli.“

V rychlém sledu jsme prošli přes okraj módního Londýna, hotelového Londýna, divadelního Londýna, literárního Londýna, obchodního Londýna a posléze námořního Londýna, až jsme dorazili do stotisícového města na břehu řeky, kde se činžáky hemží a páchnou vyvrženci z celé Evropy. Tam, na široké třídě, kde kdysi sídlili bohatí městští kupci, našli jsme hledanou sochařskou dílnu. Venku na rozlehlém dvoře stála řada rozpracovaných pomníků a soch. Uvnitř byla prostorná místnost, v níž modelovalo a odlévalo asi padesát dělníků. Ředitel, mohutný plavovlasý Němec, nás zdvořile přijal a dal Holmesovi na všechny jeho otázky jasnou odpověď. Nahlédnutím do knih zjistil, že z mramorové kopie Napoleonovy hlavy podle Devina bylo vyrobeno několik set odlitek, ale ty tři, které firma asi před rokem zaslala Morsi Hudsonovi, byly polovinou série čítající šest kusů – druhá polovina byla odeslána firmě Harding Brothers v Kensingtonu. Nebyl důvod, proč by se těch šest odlitek mělo nějak **lišit** od ostatních. Ředitel nám nemohl **uvést** sebemenší příčinu, proč by si někdo umanol ty odlitky **zničit** – po pravdě řečeno se takovému nápadu vysmál. Velkoobchodní cena bysty činila šest šilinků, ale maloobchod mohl **dostat** dvanáct nebo ještě víc. Odlévalo se ve dvou formách, přední a zadní část zvlášť, pak se oba sádrové profily spojily, čímž vznikla kompletní bysta. Tuto práci obvykle prováděli Italové v místnosti, v níž jsme právě byli. Hotové bysty se postavily na stůl do chodby, aby vyschly, a poté byly odvezeny do skladu. To bylo všechno, co nám mohl **povědět**.

Když ale Holmes vytáhl fotografii, zareagoval ředitel zcela nečekaně. Tvář mu zrudla hněvem a obočí nad modrýma germánskýma očima se mu nasupilo.

„Ach, ten lotr!“ zvolal. „Ovšem, znám ho velice dobře. Naše firma má dobré jméno a policie k nám přišla jen jednou, a to všechno kvůli tomu chlapovi. Je to už víc než rok. Probodl nožem na ulici jiného Itala a potom přišel do práce, policie ho sledovala a tady byl dopaden. Jmenoval se Beppo – jeho příjmení jsem se nikdy nedověděl. Patřilo mi to, neměl jsem chlapa s takovým ksichtem do zaměstnání **přijímat**. Byl to ale dobrý pracovník – jeden z nejlepších.“

„Kolik dostal?“

„Ten napadený zůstal naživu, a Beppo vyfasoval jen jeden rok. Určitě už je venku; ale neodvážil se tu ani **ukázat**. Je u nás ale zaměstnán jeho bratranec a ten by vám snad mohl **povědět**, kde ho najdete.“

„Ne, ne,“ zvolal Holmes, „tomu bratranci ani slůvko – ani slůvko, o to vás prosím. Jde o velmi závažnou věc a čím hlouběji do ní pronikám, tím se mi zdá závažnější. Když jste zjišťoval ze záznamů, komu jste ty odlitky prodal, povšiml jsem si, že je tam uvedeno datum 3. června minulého roku. Nevíte náhodou, kdy byl Beppo zatčen?“

„Zhruba vám to mohu říci podle výplatní listiny,“ odpověděl ředitel. „Ano,“ pokračoval, když po chvíli listování našel příslušnou stránku, „poslední výplatu bral dvacátého května.“

„Děkuji vám,“ řekl Holmes. „Myslím, že už vás nebudu **okrádat** o čas a **zneužívat** vaší trpělivosti.“ Ještě jednou ho upozornil, aby se o našem pátrání nikomu nezmiňoval, a znovu jsme se vydali na západ.

Odpoledne už hodně pokročilo, než se nám podařilo rychle se **naobědvat** v jedné restauraci. U vchodu visel novinový plakát s titulky „Násilí v Kensingtonu. Šílenec vraždí“ a obsah novin naznačoval, že pan Horace Harker přece jen uplatnil svůj článek. Neobyčejně senzační a květnatý popis celé události zabral dva sloupce. Holmes si opřel noviny o stojánek s octem a hořčicí a četl je při jídle. Několikrát se tlumeně zachechtal.

„To je výborné, Watsone,“ pravil. „Poslechněte si to: ‚Uspokojuje nás vědomí, že názory na případ se nebudou **rozcházet**, protože pan Lestrade, jeden z nejzkušenějších příslušníků policejního sboru, a pan Sherlock Holmes, známý poradní expert, nezávisle na sobě dospěli k názoru, že příčinou groteskního sledu událostí, které vyvrcholily tak tragicky, je spíše choromyslnost než promyšlený zločin. Pouze duševní úchylnka může **poskytnout** vysvětlení všech faktů.‘ Tisk, Watsone, je neobyčejně cenný vynález, když víte, jak ho **využít**. A teď, jestliže jste už dojedl, se vrátíme do Kensingtonu a uvidíme, co nám poví majitel firmy Harding Brothers.“

Ukázalo se, že zakladatel tohoto obchodu je čilý mužík, velmi úpravný a pohyblivý, s jasnou hlavou a pohotovými řeči.

„Ano, pane, už jsem o tom četl ve večernících. Pan Horace Harker je náš zákazník. Bystu jsme mu dodali před několika měsíci. U firmy Gelder & Co. ve Stepney jsme objednali tři stejné bysty. Všechny jsme je už prodali. Komu? Stačí **nahlédnout** do našich prodejních záznamů a velmi snadno zjistíme. Ano, tady to máme. První bystu, jak vidíte, koupil pan Harker, druhou pan Josiah Brown, vila Laburnum, Laburnum Vale v Chiswicku, a třetí pan Sandeford, Lower Grove Road v Readingu. Ne, tvář muže, kterou mi ukazujete na fotografii, jsem nikdy neviděl. A člověk by si ho sotva mohl **nepamatovat** – vidíte, pane – protože jsem málokdy viděl ošklivější obličej. Jestli jsou u nás zaměstnání nějakí Italové? Ano, pane, máme několik italských dělníků a čističů. Ano, řekl bych, že jestliže chtěli, mohli do prodejních záznamů **nahlédnout**. Nemáme žádný zvláštní důvod, proč bychom je tajili. Ba, je to věru prapodivná záležitost a doufám, že mi dáte **vědět**, jestliže něco vypátráte.“

Během výpovědi pana Hardinga si Holmes zapsal několik poznámek a viděl jsem, že je velice spokojen s tím, jak se naše pátrání vyvíjí. Ale neřekl nic, pouze poznamenal, že si musíme **pospíšet**, abychom na schůzku s Lestradem nepřišli pozdě. A opravdu, když jsme dorazili do Baker Street, detektiv tam už čekal a horečně přecházel pln netrpělivosti. Tvářil se důležitě, takže jsme poznali, že jeho celodenní práce nebyla marná.

„Nuže?“ zeptal se. „Jak vám štěstí přálo, pane Holmesi?“

„Měli jsme velmi rušný den, který jsme celý nepromarnili,“ vysvětlil můj přítel. „Navštívili jsme nejen prodejny, ale rovněž velkoobchodní výrobce. Každou z těch byst mohu nyní **sledovat** od okamžiku, kdy byla vyrobena.“

„Bysty!“ zvolal Lestrade. „Nuže dobrá, vy máte své metody, pane Sherlocku Holmesi, a nepřísluší mi, abych je kritizoval, ale myslím si, že jsem dnes vykonal lepší práci než vy. Zjistil jsem totožnost mrtvého.“

„Neříkejte!“

„A odhalil jsem pohnutku zločinu.“

„Skvělé!“

„Máme inspektora, který je specialistou na Saffron Hill a italskou čtvrť. Nebožtík měl na krku nějaký katolický talisman, což mě spolu se zabarvením jeho pleti přivedlo na myšlenku, že pochází z jihu. Inspektor Hill ho poznal na první pohled. Mrtvý se jmenuje Pietro Venucci, pochází z Neapole a patřil k největším londýnským hrdlořežům. Byl ve spojení s mafií, která jak víte, je tajnou politickou společností a vynucuje si poslušnost třeba vraždou. Vidíte, jak se případ začíná **vyjasňovat**! Ten druhý je patrně rovněž Ital a člen mafie. Nějak porušil stanovy. Poslali za ním Pietra. Na fotografii, kterou jsme našli v jeho kapse, je zřejmě vyobrazen ten hledaný, aby Pietro náhodou neprobodl někoho jiného. Sleduje ho, vidí ho **vcházet** do domu, počká si na něho venku a při rvačce sám utrhá smrtelnou ránu. Co na to řeknete, pane Sherlocku Holmesi?“ Holmes pochvalně zatleskal.

„Výborně, Lestrade, výborně!“ zvolal. „Jen jsem dobře nepochopil, jak si vysvětlujete ty rozbité bysty.“

„Bysty! Vám ty bysty zřejmě nějak nejdou z hlavy. Koneckonců je to maličkost; drobná krádež, nanejvýš šest měsíců. My vlastně vyšetřujeme vraždu a říkám vám, že se v mých rukou sbíhají všechny nitky.“

„A další krok?“

„Je velmi prostý. Půjdu s Hillem do italské čtvrti, naleznu muže, jehož fotografii máme, a zatknou ho pro podezření z vraždy. Půjdete s námi?“

„Myslím, že ne. Domnívám se, že se k cíli dostaneme jednodušším způsobem. Nemohu to říci určitě, protože všechno závisí na činitele, který je mimo naši kontrolu. Chovám ale značnou naději – abych pravdu řekl, pravděpodobnost je dvě ku jedné – že jestliže nás dnes večer doprovodíte, pomohu vám **dopadnout** pachatele.“

„V italské čtvrti?“

„Ne, myslím, že ho spíš zastihneme v Chiswicku. Lestrade, když dnes večer se mnou půjdete do Chiswicku, slibuji vám, že vás zítra doprovodím do italské čtvrti, a z toho odkladu nevznikne žádná škoda. A teď myslím, že by nám všem prospělo pár hodin spánku, protože nehodlám **vyrazit** před jedenáctou a vrátíme se sotva dřív než ráno. Povečíte s námi, Lestrade, a potom vám můžeme **nabídnout** pohovku až do odchodu. Zatím, Watsone, bych byl rád, kdybyste zazvonil pro spěšného posla, neboť chci **odeslat** dopis a je důležité, aby neprodleně odešel.“

Holmes strávil večer hledáním v archivu starých deníků, kterých jsme měli plnou komoru. Když se posléze vrátil, měl v očích vítězoslavný pohled, ale neprozradil nám výsledky svého výzkumu. Pokud se týkalo mne, sledoval jsem krok za krokem metody, které mu umožnily **zdotlávat** jednotlivé potíže tohoto komplikovaného případu, a třebaže jsem dosud nepostřehl cíl, k němuž spějeme, bylo mi jasné, že Holmes předpokládá, že se groteskní zločinec pokusí **zmocnit** i zbývajících dvou byst, z nichž jedna, jak jsem si pamatoval, se nalézá v Chiswicku. Nepochybně bylo záměrem naší cesty **dopadnout** ho přímo při činu a nemohl jsem **neobdivovat** lest, s níž můj přítel propašoval do večerníků falešnou stopu, aby tak v zločinci vzbudil dojem, že může bezstarostně **pokračovat** ve svých plánech. Nepřekvapilo mě, když Holmes navrhl, abych vzal s sebou revolver. Sám si vzal jezdecký bičik vyplněný olovem, který byl jeho oblíbenou zbraní.

O jedenácté stála přede dveřmi drožka, která nás odvezla přes Hammersmith Bridge na druhou stranu řeky. Tam dostal drožkář pokyn, aby čekal. Po chvíli jsme přišli na soukromou cestu, po obou stranách lemovanou pěknými domy, které stály každý na vlastním pozemku. Ve světle pouliční svítilny jsme si na bráně jednoho z nich přečetli Laburnum Villa. Její obyvatelé už zřejmě ulehli, neboť všude bylo tma, pouze z půlobloukového okénka nad domovními dveřmi se linul rozmazaný kruh světla na zahradní cestičku. Dřevěný plot, který odděloval zahradu od cesty, vrhal hluboký stín na vnitřní stranu, a tam jsme se přikrčili.

„Bohužel, budete asi **čekat** dlouho,“ zašeptal Holmes. „Můžeme **děkovat** hvězdám, že neprší. Myslím, že si ani nesmíme **vykouřit** cigaretu, aby nám lépe utíkal čas. Nicméně máme vyhlídky dvě ku jedné, že naše námaha bude odměněna.“

Ukázalo se, že naše hlídka neměla **trvat** tak dlouho, jak se Holmes obával – skončila nenadále a zvláštním způsobem. V jediném okamžiku, aniž nás sebemenší šelest varoval, že někdo přichází, otevřela se vrátka a pružná, temná postava, svižná a rychlá jako opice, vběhla na zahradní pěšinku. Zahlédli jsme ji, jak se míhla ve světle z okénka nade dveřmi a potom zmizela v černém stínu domu. Následovala dlouhá přestávka, během níž jsme zadržovali dech, a nato jsme zaslechli velmi tiché vrznutí. Někdo otevíral okno. Vrzání přestalo a zavládlo opět dlouhé ticho. Vetřelec se dobýval do domu. Zahlédli jsme záblesk zlodějské lucerny v místnosti. Zřejmě nenašel, co hledal, neboť za jinou roletou jsme zahlédli další záblesk a potom ještě za jednou.

„Pojďme k otevřenému oknu! Polapíme ho, až poleze ven,“ zašeptal Lestrade.

Ale než jsme se mohli **hnout** z místa, muž se opět vynořil. Když vyšel ven, do roztrásené skvrny světla, zahlédli jsme, že nese pod pažďí něco bílého. Kradmo se rozhlédl kolem sebe. Ticho opuštěné ulice v něm budilo pocit bezpečí. Obrátil se zády k nám, položil své břímě na zem a vzápětí se ozvalo třesknutí a po něm zachřestění. Muž byl natolik **zaujat** svým počínáním, že vůbec neslyšel naše kroky, když jsme se k němu tiše ubírali po trávníku. Holmes vyskočil jako tygr a vrhl se mu na záda, vzápětí nato Lestrade a já jsme ho drželi každý za jednu ruku a nasadili mu pouta. Když jsme ho otočili, spatřil jsem ohavnou, zažloutlou tvář, která se vztekle šklebila a zlostně na nás zírala. Bylo mi jasné, že jsme zajistili člověka vyobrazeného na fotografii.

Holmes však našemu vězni nevěnoval pozornost. Seděl na bobku na prahu a velice pečlivě prohlížel, co muž vynesl z domu. Byla to Napoleonova bysta připomínající tu, kterou jsem viděl ráno, a rozbitá na podobné úlomky. Holmes každý střípek opatrně obrátil ke světlu, ale ani jeden se v ničem nelišil od druhého. Právě skončil, když se v hale rozsvítila světla, dveře se otevřely a ukázal se majitel domu, žoviální tlouštík v košili a kalhotách.

„Pan Josiah Brown, pokud se nemýlím?“ řekl Holmes.

„Ano, pane, a vy jste jistě pan Sherlock Holmes? Obdržel jsem dopis, který jste mi zaslal po spěšném poslovi, a řídil jsem se přesně vašimi příkazy. Uzamkli jsme všechny dveře zevnitř a čekali, co bude dál. Věřu velmi rád vidím, že jste toho lotra dopadli. Doufám, pánové, že půjdete dovnitř a přijmete nějaké občerstvení.“

Jenomže Lestrade toužil **mít** svého vězně co nejdříve v bezpečí pod zámek, a tak jsme o několik minut později přivolali naši drožku a všichni čtyři jsme se vydali na cestu do Londýna. Náš vězeň nepromluvil ani slovo; jenom na nás zíral zpod rozčuchaných vlasů a jednou, když se mu zdálo, že má ruka je na dosah,

chňapl po ní jako hladový vlk. Zdrželi jsme se na policejní stanici a dověděli se, že se při prohlídce jeho oděvu nenašlo nic kromě několika šilinků a dlouhého nože v pochvě, který na rukojeti nesl hojně stopy čerstvé krve.

„To je v pořádku,“ řekl Lestrade, když jsme se rozcházeli. „Hill všechny tyhle výtečníky zná a bude **vědět**, kdo to je. Uvidíte, že má teorie o mafii se nakonec ukáže jako správná. Ale přesto jsem vám nadmíru zavázán, pane Holmesi, za mistrovský způsob, jakým jste ho dopadl. Všechno mi dosud není ještě úplně jasné.“

„Soudím, že na vysvětlování je už příliš pozdní hodina,“ řekl Holmes. „Kromě toho ještě zbývá **osvětlit** několik podrobností a tohle je jeden z případů, které stojí za to, aby se propracovaly až k samému konci. Jestliže k nám přijdete ještě jednou zítra o šesté, nepochybně vás přesvědčím, že jste dokonce ani teď plně nepochopil význam celého případu, který vykazuje několik rysů v dějinách zločinu veskrze svérázných. Jestliže vám dovolím **zaznamenat** další z mých drobných problémů, Watsone, předvídám, že oživíte své stránky vyprávěním o jedinečném dobrodružství s napoleonskými bystami.“

Když jsme se nazířeli večer opět sešli, Lestrade přinesl množství informací o našem vězni. Ukázalo se, že se jmenuje Beppo, jeho příjmení však nebylo známo. V italské kolonii ho dobře znali jako povaleče. Býval zručným sochařem, poctivě se živil, ale dal se na špatnou cestu a byl už dvakrát trestán – jednou za krádež a jednou, jak už jsme věděli, že pobodal svého krajana. Pohnutky, které ho vedly k ničení byst, byly zatím stále ještě neznámé a v tomto směru odmítal **odpovídat** na otázky; policie však vypátrala, že některé z byst mohl docela dobře **vyrobít** sám, neboť tuto práci vykonával u firmy Gelder & Co. Všechny tyto informace – mnohé jsme už znali – vyslechl Holmes se zdvořilou pozorností, ale já, který jsem ho dobře znal, jsem jasně viděl, že bloudí myšlenkami někde jinde, a pod maskou, kterou si dovedl **nasadit**, jsem rozeznal nepokoj smíšený s očekáváním. Posléze se pohnul v křesle a oči se mu rozzářily. Někdo zazvonil. O chvíli později jsme na schodech zaslechli kroky a do místnosti byl uveden starší pán s ruměnou tvář a šedivými licousy. V pravé ruce nesl staromódní cestovní brašnu, kterou postavil na stůl.

„Je tu pan Sherlock Holmes?“

Můj přítel se uklonil a usmál. „Pan Sandeford z Readingu, že?“

„Ano, pane. Lituji, že jsem se poněkud opozdil, ale vlakové spojení je špatné. Psal jste mi o bystě, kterou vlastním.“

„Ano.“

„Zde je váš dopis. Napsal jste: ‚Toužím **mít** kopii Devinova Napoleona a jsem ochoten vám **zaplatit** deset liber za bystu, která je vašim majetkem.‘ Je to tak správné?“

„Zajisté.“

„Váš dopis mě velice překvapil, protože jsem si nedovedl **představit**, kde jste se dověděl, že něco takového mám.“

„Ovšemže vás to překvapilo, ale vysvětlení je velmi prosté, pan Harding od firmy Harding Brothers mi řekl, že vám prodal poslední kopii, a sdělil mi vaši adresu.“

„Ach – tak to tedy bylo? Řekl vám, kolik jsem za ni zaplatil?“

„Ne, neřekl mi to.“

„Nuže, jsem člověk počestný, i když ne příliš bohatý. Za bystu jsem zaplatil jenom patnáct šilinků a myslím, že byste to měl **vědět**, dřív než od vás těch deset liber přijmu.“

„Vaše ohleduplnost vám slouží ke cti, pane Sandeforde. Navrhl jsem ale kupní cenu a hodlám na ní **trvat**.“

„To je od vás věru velice pěkné, pane Holmesi. Přinesl jsem bystu s sebou, jak jste mě požádal. Zde je!“

Otevřel brašnu a konečně jsme na vlastním stole spatřili nepoškozený exemplář bysty, kterou jsme několikrát předtím viděli rozbitou na kousky.

Holmes vytáhl z kapsy papír a na stůl položil desetilibrovou bankovku.

„Poděpíte mi laskavě ten papír za přítomnosti těchto svědků. Je to jenom prohlášení, že na mne převádíte všechna práva spojená s bystou. Víte, potpím si od přírody na pořádek a člověk nikdy neví, co se může **stát**. Děkuji vám, pane Sandeforde, zde máte své peníze a přeji vám příjemný večer.“

Když náš návštěvník odešel, Holmesovo počínání upoutalo naši pozornost. Začal tím, že vytáhl ze zásuvky čistý bílý ubrus, který prostřel na stůl. Doprostřed ubrusu potom postavil právě získanou bystu. Nakonec uchopil jezdecký bičik a zasadil Napoleonovi ostrý úder do temene hlavy. Socha se rozpadla na kousky a Holmes se dychtivě sklonil nad sádrovémi úlomky. O chvíli později s vítězoslavným výkřikem pozvedl jednu střepinu, v níž jako hrozinka v koláči vězel kulatý, tmavý předmět.

„Pánovče,“ řekl, „dovolte, abych vám ukázal proslulou černou perlu Borgiů!“

Chvilí jsme s Lestradem seděli mlčky a potom jsme najednou začali **tleskat** jako při dobře zahraném vyvrcholení divadelní hry. Holmesovy bledé tváře zalil slabý ruměnek a poklonil se nám jako autor dramatu, když přijímá ovace obecnosti. V takových chvílích na okamžik přestával **být** uvažujícím strojem a prozrazoval svou lidskou slabost pro obdiv a potlesk. Tatáž neobyčejně hrdá a rezervovaná povaha, která se s odporem odvracela od slávy a popularity, se dovedla do hloubi **dojmout** spontánním obdivem a chválou přátel.

„Ano, pánovče,“ řekl, „je to nejproslulejší perla, která dnes na světě existuje, a já měl to štěstí, že jsem ji souvislým řetězcem indukčního uvažování sledoval z ložnice knížete z Calonny v hotelu Darce, kde se ztratila, až do nitra téhle poslední z šesti Napoleonových byst vyrobených firmou Gelder & Co. ve Stepney. Jistě si vzpomínáte, Lestrade, jakou senzací vyvolalo zmizení té cenné perly, a na marné pokusy londýnské policie ji **najít**. Podezření padlo na kněžninu služebnou, která byla italského původu. Ukázalo se, že má v Londýně bratra, ale nepodařilo se **prokázat**, že s ním byla ve spojení. Služebná se jmenovala Lucretia Venucciová a nepochybují ani dost málo, že Pietro, zavražděný před dvěma dny, byl její bratr. Ověřoval jsem si data v archivu starých novin a zjistil jsem, že perla zmizela právě dva dny předtím, než byl Beppo pro nějaký násilný čin zatčen – a to v dílně firmy Gelder & Co. v době, kdy se tam bysty odlévaly. Teď jistě jasně chápete sled událostí, i když v obráceném pořadí, než jak se jevíly mně. Beppo měl perlu. Snad ji Pietrovvi ukradl, snad byl Pietrovým společníkem, snad byl spojku mezi Pietrem a jeho sestrou. Nezáleží na tom, které řešení je správné.“

Nejdůležitějším faktem je, že perlu měl on a že v době, kdy ji měl u sebe, byl stíhán policií. Uchýlil se tedy do dílny, kde pracoval, a věděl, že mu zbývá pouze několik minut, aby ukryl tu nesmírně cennou kořist, která

by u něho byla nalezena při osobní prohlídce. Na chodbě se sušilo šest sádrových odlitků Napoleona. Jeden byl ještě měkký. Obratný dělník Beppo vydloubl v měkké sádře malý důlek, vložil do něho perlu a několika šikovnými pohyby otvor zase zakryl. Byl to skvělý úkryt. Nikdo na něj nemohl **přijít**. Jenže Beppo byl odsouzen na rok do vězení a mezitím se těch šest byst rozešlo po Londýně. Nevěděl, ve které z nich je jeho poklad uschován. To mohl **poznat** pouze tak, že je rozbil. Kdyby zatřásl bystou, nic by nezjistil, neboť sádra byla vlhká a perla se k ní pravděpodobně přilepila – a to se také opravdu stalo. Beppo si nezoufal a jal se **pátrat** s neobyčejnou vynalézavostí a vytrvalostí. Přes bratrance, který pracuje u firmy Gelder, zjistil, které obchody ty bysty koupily. Podařilo se mu **najít** zaměstnání u Morse Hudsona a tři z byst vystopoval. V žádné však perlu nenašel. Potom s pomocí nějakého jiného italského zaměstnance se mu podařilo **vypátrat**, komu byly prodány tři zbývající bysty. První byla u Harkera. Tam ho sledoval jeho spolčenec, který Beppu obvinil, že perlu zašantročil, a při šarvátce ho Beppo probodl.“

„Když to byl jeho spolčenec, proč u sebe nosil jeho fotografii?“ zeptal jsem se.

„Aby ho mohl **vypátrat**, kdyby se na něho potřeboval **zeptat** nějaké třetí osoby. To zřejmě byl důvod. Po té vraždě jsem předpokládal, že Beppo svou činnost spíše urychlí než zpomalí. Obával se, že policie odhalí jeho tajemství, a proto si pospíšil, aby nebyl předstížen. Nemohl jsem ovšem **vědět**, zda perlu nenašel v Harkerově bystě. Dokonce jsem si ani nebyl jist, že o tu perlu jde; bylo mi však jasné, že něco hledá, neboť bystu nesl kolem jiných domů, aby ji mohl **rozbít** v zahradě, do které dopadalo světlo pouliční svítilny. Protože Harkerova bysta byla jednou ze tří, byla pravděpodobnost, že v ní perla nebude, dva ku jedné, jak jsem říkal. Zbývaly dvě bysty, a bylo nabitelné, že nejprve půjde pro tu londýnskou. Varoval jsem obyvatele domu, abych zabránil další tragédii, odjeli jsme tam a dospěli k zdárnému výsledku. Tehdy jsem ovšem už věděl, že jde o perlu Borgiaů. Jméno Borgiaů a jméno zavražděného uvedly události ve vzájemnou souvislost. Zůstávala jediná bysta – v Readingu – a v té perla musela **být**. Koupil jsem ji od majitele za vaší přítomnosti – a tady ji máte.“

Chvilí jsme seděli mlčky.

„Nu,“ řekl Lestrade, „viděl jsem vás **pracovat** už v mnoha případech, pane Holmesi, ale myslím, že odbornější práci jsem ještě nepoznal. My ve Scotland Yardu na vás nežárlíme. Nikoli, pane, jsme na vás velice hrdí, a kdybyste zítra přišel, nenajde se od nejstaršího inspektora až po nejmladšího strážníka jediný muž, který by vám s radostí nestiskl ruku.“

„Děkuji vám!“ řekl Holmes, „děkuji vám!“ A když se odvrátil, zdálo se mi, že zjihl dojetím víc, než jsem to u něho kdy zažil. Za chvíli však už byl zase tím starým, chladně a prakticky uvažujícím logikem. „Uložte perlu do sejfů, Watsone,“ řekl, „a vytáhněte dokumenty o případu padělatelů Conk-Singleton. Sbohem, Lestrade. A kdybyste se setkal s nějakým menším problémem, rád vám – budu-li moci – dám několik rad, jak jej **rozřešit**.“

[7] *idée fixe* – myšlenka někdy až chorobně utkvěla

Arthur Conan Doyle

Die sechs Napoleons

řeklاد: Martin Langwaldt

Es war nichts besonders Ungewöhnliches, daß Mr. Lestrade von Scotland Yard abends mal bei uns hereinschaute, und seine Besuche waren Sherlock Holmes willkommen, denn sie ermöglichten es ihm, über alles, was im Hauptquartier der Polizei voring, im Bilde zu sein. Als Gegenleistung für die Neuigkeiten, die Lestrade brachte, war Holmes stets bereit, sich aufmerksam die Einzelheiten eines jeden Falles **anzuhören**, mit dem der Detektiv befaßt war, und gelegentlich war er in der Lage, aus seinem umfangreichen Wissens- und Erfahrungsschatz heraus ohne tåtige Einmischung einen Hinweis **zu geben** oder einen Vorschlag **zu machen**.

An diesem speziellen Abend hatte Lestrade über das Wetter und die Zeitungen gesprochen. Dann war er **in Schweigen** verfallen und paffte nachdenklich seine Zigarre. Holmes betrachtete ihn höchst aufmerksam.

»Irgend etwas Nennenswertes los zur Zeit?« fragte er.

»Ach, nein, Mr. Holmes -- nichts Besonderes.«

»Dann erzählen Sie mir davon.«

Lestrade lachte.

»Nun ja, Mr. Holmes, es hat keinen Sinn **zu leugnen**, daß ich doch etwas auf dem Herzen habe. Aber es ist eine derart absurde Angelegenheit, daß ich gezögert habe, Sie damit **zu behelligen**. Andererseits, auch wenn sie banal ist, so ist sie doch zweifellos sonderbar, und ich weiß, daß Sie eine Vorliebe haben für alles, was jenseits des Gewöhnlichen ist. Aber meiner Meinung nach fällt sie wohl eher in Dr. Watsons Gebiet als in unseres.«

»Krankheit?« fragte ich.

»Auf jeden Fall Verrücktheit. Und eine sonderbare Verrücktheit noch dazu. Man würde nicht **glauben**, daß es in der heutigen Zeit jemanden gibt, der einen solchen Haß auf Napoleon I. hat, daß er jedes Abbild von ihm, das er sieht, zerschlägt.«

Holmes sank in seinem Sessel zurück.

»Das fällt nicht in meine Zuständigkeit«, sagte er.

»Genau. Das sagte ich. Aber wenn nun dieser Mann Einbrüche begeht, um Darstellungen **zu zerschlagen**, die ihm gar nicht gehören, dann ist das kein Fall für den Arzt mehr, sondern für einen Polizisten.«

Holmes setzte sich wieder auf.

»Einbrüche! Das ist schon interessanter. Lassen Sie mich die Einzelheiten **hören!**«

Lestrade holte sein offizielles Notizbuch hervor und frische aus dessen Seiten sein Gedächtnis auf.

»Der erste Fall wurde vor vier Tagen gemeldet«, sagte er. »Es war im Laden von Morse Hudson, der in der Kennington Road ein Geschäft für Bilder und Statuen hat. Der Angestellte hatte den Verkaufsraum kurz **verlassen**, da hörte er ein Krachen, und als er wieder hinein eilte, fand er eine Gipsbüste von Napoleon, die mit mehreren anderen Kunstwerken auf dem Ladentisch gestanden hatte, in Scherben zerschlagen. Er rannte auf die Straße hinaus, aber obwohl mehrere Passanten erklärten, daß sie einen Mann bemerkt hatten, der aus dem Laden gelaufen war, konnte er niemanden **sehen** und auch nichts **finden**, um den Schurken zu **identifizieren**. Es schien einer dieser sinnlosen Akte von Vandalismus zu **sein**, die von Zeit zu Zeit vorkommen, und als solcher wurde er auch dem örtlichen Streifenbeamten gemeldet. Der Gipsguß war nicht mehr wert als ein paar Schillinge, und die ganze Sache schien zu kindisch zu **sein** für eine besondere Untersuchung.

Der zweite Fall war jedoch ernster, und auch eigentümlicher. Er ist erst letzte Nacht geschehen.

In der Kennington Road, und nur ein paar hundert Meter von Morse Hudsons Geschäft entfernt, wohnt ein bekannter Mediziner namens Dr. Barnicot, der eine der größten Praxen südlich der Themse hat. In der Kennington Road sind seine Wohnung und das Haupt-Sprechzimmer, aber er hat noch eine Filialpraxis mit Apotheke in der Lower Brixton Road, zwei Meilen entfernt. Dieser Dr. Barnicot ist ein begeisterter Bewunderer von Napoleon, und sein Haus ist voll von Büchern, Bildern und Hinterlassenschaften des französischen Kaisers. Vor kurzer Zeit hatte er bei Morse Hudson zwei identische Gipsgüsse der berühmten Napoleon-Büste des französischen Bildhauers Devine gekauft. Einen davon hatte er in der Eingangshalle seines Hauses in der Kennington Road aufgestellt und den anderen auf dem Kaminsims der Praxis in Lower Brixton. Nun, als Dr. Barnicot heute Morgen herunterkam, stellte er erstaunt fest, daß während der Nacht in sein Haus eingebrochen worden war, aber daß nichts gestohlen worden war außer dem Gipskopf aus der Eingangshalle. Er war nach draußen gebracht und brutal gegen die Gartenmauer geschmettert worden, wo auch seine zersplitterten Bruchstücke auf dem Boden entdeckt wurden.«

Holmes rieb sich die Hände.

»Das ist wirklich mal was Neues«, sagte er.

»Ich dachte mir schon, daß es Ihnen **gefallen** würde. Aber ich bin noch nicht am Ende. Dr. Barnicot wurde um zwölf Uhr in seiner anderen Praxis erwartet, und sie können sich seine Verblüffung **vorstellen**, als er bei seiner Ankunft dort feststellte, daß in der Nacht das Fenster geöffnet worden war, und daß die Bruchstücke seiner zweiten Büste im ganzen Zimmer verstreut waren. Sie war dort, wo sie gestanden hatte, in Atome zerschmettert worden. In keinem der Fälle gab es irgendwelche Spuren, die uns einen Hinweis auf den Verbrecher oder Verrückten hätten **geben können**, der die Taten begangen hat. Nun, Mr. Holmes, haben Sie die Fakten.«

»Sie sind eigentümlich, um nicht **zu sagen** grotesk«, sagte Holmes. »Darf ich **fragen**, ob die beiden Büsten,

die in Dr. Barnicots Räumlichkeiten zerschmettert wurden, exakte Duplikate von derjenigen waren, die in Morse Hudsons Geschäft zerstört wurde?«

»Sie stammten aus der selben Gußform.«

»Diese Tatsache spricht zwangsläufig gegen die Theorie, daß der Mann, der sie zerschlägt, von irgendwelchem Haß auf Napoleon im allgemeinen beeinflußt wird. Wenn man bedenkt, wie viele hundert Statuen des großen Kaisers in London **existieren** müssen, ginge es zu weit, wenn man es als Zufall **ansehen** würde, daß ein umtriebiger Bilderstürmer ausgerechnet mit drei Exemplaren derselben Büste anfängt.«

»Nun, das habe ich mir auch schon gedacht«, sagte Lestrade. »Andererseits ist dieser Morse Hudson in diesem Teil von London DER Verkäufer von Büsten, und diese drei waren seit Jahren die einzigen, die er in seinem Laden gehabt hat. Also, auch wenn es, wie Sie sagen, in London viele hundert Statuen gibt, ist es sehr wahrscheinlich, daß diese drei die einzigen in diesem Bezirk waren. Daher würde ein örtlicher Fanatiker auch mit ihnen anfangen. Was meinen Sie, Dr. Watson?«

»Die Monomanie bietet unbegrenzte Möglichkeiten«, antwortete ich. »Da gibt es den Zustand, den die modernen französischen Psychologen als IDÉE FIXE bezeichnen, der von unauffälliger Art **sein** kann und ansonsten von völliger geistiger Gesundheit begleitet wird. Ein Mann, der viel über Napoleon gelesen hat, oder dessen Familie vielleicht durch den Großen Krieg nachhaltig gelitten hat, könnte ohne weiteres solch eine IDÉE FIXE **entwickeln** und unter deren Einfluß zu jeder erdenklichen Wahnsinnstat fähig **sein**.«

»Das reicht aber nicht, mein lieber Watson«, sagte Holmes kopfschüttelnd, »denn keine noch so große IDÉE FIXE würde es Ihrem interessanten Monomanen ermöglichen **herauszufinden**, wo sich diese Büsten befinden.«

»Und wie erklären Sie es?«

»Das versuche ich gar nicht. Ich würde lediglich **anmerken**, daß in der exzentrischen Handlungsweise dieses Gentleman eine gewisse Methodik liegt. Zum Beispiel: In Dr. Barnicots Eingangshalle, wo ein Geräusch die Familie hätte **aufwecken können**, wurde die Büste erst nach draußen gebracht, bevor sie zerschlagen wurde, wohingegen diejenige in der Praxis, wo die Gefahr eines Alarms geringer war, dort zerschmettert wurde, wo sie stand. Die Angelegenheit erscheint absurd und unbedeutend, trotzdem wage ich es nicht, auch nur irgend etwas banal **zu nennen**, wenn ich daran denke, daß sich einige meiner klassischen Fälle anfangs nicht im mindesten vielversprechend gezeigt haben. Sie werden sich **erinnern**, Watson, wie die furchtbare Sache mit der Familie Abernethy zuerst dadurch meine Aufmerksamkeit erregt hat, wie tief die Petersilie an einem heißen Tag in die Butter eingesunken war. Ich kann es mir daher nicht **leisten**, Ihre drei zerbrochenen Büsten zu **belächeln**, Lestrade, und ich wäre Ihnen sehr verbunden, wenn Sie mir eventuelle neue Entwicklungen dieser eigentümlichen Ereignisse **mitteilen** würden.«

Die Entwicklung, um die mein Freund gebeten hatte, kam schneller und in einer unendlich tragischeren Form, als er sich hätte **vorstellen** können. Ich war am nächsten Morgen in meinem Schlafzimmer gerade **beim Anziehen**, als es an der Tür klopfte, und Holmes eintrat, ein Telegramm in der Hand. Er las es vor:

»Kommen Sie sofort, Pitt Street 131, Kensington.
LESTRADE.«

»Worum geht es denn?« fragte ich.

»Weiß nicht -- könnte alles mögliche **sein**. Aber ich habe den Verdacht, daß es die Fortsetzung der Geschichte von den Statuen ist. In diesem Fall hat unser Freund, der Bilderstürmer, seine Tätigkeit in einem anderen Viertel von London aufgenommen. Kaffee steht auf dem Tisch, Watson, und ich habe eine Kutsche vor der Tür.«

In einer halben Stunde hatten wir die Pitt Street erreicht, ein ruhiger kleiner Seitenarm gleich neben einem der schnellsten Ströme des Londoner Lebens. No. 131 war Teil einer Häuserreihe, allesamt flachgesichtige, respektable und höchst unromantische Behausungen. Als wir anhielten, fanden wir am Geländer vor dem Haus eine neugierige Menschenmenge versammelt. Holmes pfiiff.

»Heiliger Georg! Das ist mindestens ein versuchter Mord. Nichts Geringeres bringt einen Londoner Botenjungen **zum Stehenbleiben**. Die hängenden Schultern und der gereckte Hals von diesem Burschen da deuten auf eine Gewalttat hin. Was ist das, Watson? Die obersten Stufen abgewaschen und die anderen trocken. Auf jeden Fall genug Fußabdrücke! Nun ja, nun ja, dort am Fenster ist Lestrade, und wir werden gleich über alles bescheid wissen.«

Der Beamte empfing uns mit sehr bedrückter Miene und führte uns in ein Wohnzimmer, wo ein äußerst derangierter und aufgeregter älterer Mann mit einem Flanell-Morgenmantel bekleidet auf und ab schritt. Er wurde uns als der Eigentümer des Hauses vorgestellt -- Mr. Horace Harker vom Zentralen Pressesyndikat.

»Es geht wieder um die Sache mit den Napoleon-Büsten«, sagte Lestrade. »Sie schienen sich gestern Abend dafür **zu interessieren**, Mr. Holmes, also dachte ich, Sie würden vielleicht gern dabei **sein**, jetzt wo die Angelegenheit eine viel ernstere Wendung genommen hat.«

»Wohin hat sie sich denn gewendet?«

»Zu Mord. Mr. Harker, würden Sie diesen Herren bitte genau **erzählen**, was geschehen ist?«

Der Mann im Morgenmantel wandte sich mit höchst melancholischer Miene an uns.

»Es ist schon sonderbar«, sagte er, »daß ich mein ganzes Leben lang Nachrichten über andere Leute zusammengetragen habe, und jetzt, wo mir selbst etwas wirklich Berichtenswertes passiert ist, bin ich so

durcheinander und aufgeregt, daß ich keine zwei Worte **zusammensetzen** kann. Wenn ich als Journalist hier hereingekommen wäre, hätte ich mich interviewt und in jeder Abendzeitung zwei Spalten gehabt. Aber so verschenke ich wertvolle Auflage, indem ich meine Geschichte wieder und wieder allen möglichen Leuten erzähle, und ich selbst habe gar nichts davon. Ich habe allerdings schon von Ihnen gehört, Mr. Sherlock Holmes, und wenn Sie diese sonderbare Sache nur aufklären, soll mir das Lohn genug **sein** für die Mühe, Ihnen die Geschichte **zu erzählen**.«

Holmes setzte sich hin und hörte zu.

»Das Ganze scheint sich um diese Büste von Napoleon **zu drehen**, die ich vor etwa vier Monaten für genau dieses Zimmer gekauft habe. Ich habe sie billig bei Harding Brothers entdeckt, zwei Häuser vom High-Street-Bahnhof entfernt. Ein großer Teil meiner journalistischen Arbeit findet nachts statt, und ich schreibe oft bis zum frühen Morgen. So war es auch heute. Ich saß in meinem Kämmerchen ganz oben auf der Rückseite des Hauses, um drei Uhr etwa, als ich mir sicher war, daß ich unten irgendwelche Geräusche hörte. Ich lauschte, aber sie wiederholten sich nicht, und ich kam zu dem Schluß, daß sie doch von draußen gekommen waren. Dann plötzlich, etwa fünf Minuten später, kam ein fürchterlicher Schrei -- das schrecklichste Geräusch, Mr. Holmes, daß ich je gehört habe. Es wird mir in den Ohren **klingen**, solange ich lebe. Eine oder zwei Minuten saß ich starr vor Schreck da. Dann schnappte ich mir den Schürhaken und ging nach unten. Als ich in dieses Zimmer hier kam, stand das Fenster weit offen, und ich bemerkte sofort, daß die Büste vom Kaminsims verschwunden war. Warum ein Einbrecher ausgerechnet so etwas **mitnehmen** sollte, geht über mein Verständnis, denn es war ja nur ein Gipsguß und von keinerlei echtem Wert.

Sie können selbst **sehen**, daß jeder, der durch dieses offene Fenster hinaussteigt, mit einem weiten Schritt die Vordertreppe **erreichen** könnte. Genau das hatte der Einbrecher offenbar getan, also ging ich hinüber und öffnete die Tür. Als ich im Dunkeln hinausging, fiel ich beinahe über einen Toten, der da lag. Ich lief zurück, um eine Lampe **zu holen**, und da war der arme Kerl, ein riesiger Schnitt durch die Kehle und alles ein einziges Blutbad. Er lag auf dem Rücken, die Knie angezogen und den Mund schrecklich aufgerissen. Er wird mich in meinen Träumen **verfolgen**. Ich konnte gerade noch meine Polizeipfeife **blasen**, und dann muß ich ohnmächtig geworden sein, denn ich weiß nichts mehr, bis im Flur der Polizist über mir stand.«

»Und wer war der Ermordete?« fragte Holmes.

»Es gibt nichts, was uns sagt, wer er war«, sagte Lestrade. »Sie können sich die Leiche im Leichenschauhaus **ansehen**, aber wir haben bis jetzt noch nichts herausgefunden. Er ist groß, sonnengebräunt, sehr kräftig, nicht älter als dreißig. Er ist schlecht gekleidet, aber trotzdem scheint er kein Arbeiter zu sein. Ein Klappmesser mit Horngriff lag neben ihm in einer Blutlache. Ob es die Tatwaffe war, oder ob es dem Toten gehört hat, weiß ich nicht. An seiner Kleidung war kein Name, und nichts in seinen Taschen außer einem Apfel, etwas Schnur, einem billigen Stadtplan von London und einem Photo. Hier ist es.«

Es war offensichtlich ein Schnappschuß, der mit einer kleinen Kamera gemacht worden war. Es zeigte einen wachsamen, affenähnlichen Mann mit scharfen Zügen, dichten Augenbrauen und einer sehr außergewöhnlich vorstehenden unteren Gesichtshälfte, wie das Maul eines Pavians.

»Und was ist aus der Büste geworden?« fragte Holmes nach einem sorgfältigen Studium dieses Bildes.

»Wir haben Nachricht davon bekommen, kurz bevor Sie eingetroffen sind. Sie wurde im Vorgarten eines leerstehenden Hauses in der Camden House Road gefunden. Sie wurde in Stücke zerbrochen. Ich gehe jetzt rüber, um sie mir **anzusehen**. Kommen Sie mit?«

»Sicher. Ich muß mich nur noch kurz einmal **umsehen**.« Er untersuchte den Teppich und das Fenster. »Der Bursche hatte entweder sehr lange Beine, oder er war äußerst sportlich«, sagte er. »Bei diesem Abstand war es keine leichte Aufgabe, dieses Fenstersims **zu erreichen** und das Fenster **zu öffnen**. Der Rückweg war vergleichsweise einfach. Kommen Sie mit uns, um die Überreste ihrer Büste **zu sehen**, Mr. Harker?« Der untröstliche Journalist hatte sich an einen Schreibtisch gesetzt.

»Ich muß **versuchen**, noch etwas daraus **zu machen**«, sagte er, »obwohl ich keinen Zweifel habe, daß die ersten Ausgaben der Abendzeitungen mit allen Einzelheiten schon raus sind. Das ist typisch für mein Glück! Sie erinnern sich, als in Doncaster die Tribüne eingestürzt ist? Tja, ich war der einzige Journalist auf dieser Tribüne, und meine Zeitschrift die einzige, die keinen Bericht darüber hatte, weil ich zu verstört war, um ihn **zu schreiben**. Und jetzt bin ich zu spät dran bei einem Mord vor meiner eigenen Haustür.«

Als wir das Zimmer verließen, hörten wir seine Feder schrill über das Kanzleipapier **kratzen**.

Die Stelle, wo man die Fragmente der Büste gefunden hatte, war nur ein paar hundert Meter entfernt. Zum ersten Mal ruhten unsere Augen auf dieser Darstellung des großen Kaisers, die im Kopf des Unbekannten solch rasenden und zerstörerischen Haß **zu erzeugen** schien. Sie lag in zersplitterten Scherben auf dem Gras verstreut. Holmes hob einige davon auf und untersuchte sie sorgfältig. Seine angespannte Miene und sein zielstrebiges Vorgehen überzeugten mich davon, daß er endlich auf einer Spur war.

»Nun?« fragte Lestrade.

Holmes zuckte die Schultern.

»Wir haben noch einen langen Weg vor uns«, sagte er. »Trotzdem -- trotzdem -- nun, wir haben einige vielsagende Fakten, nach denen wir **handeln** können. Der Besitz dieser billigen Büste war -- zumindest in den Augen dieses merkwürdigen Verbrechers -- mehr wert als **ein Menschenleben**. Das ist ein Punkt. Dann ist da die merkwürdige Tatsache, daß er sie nicht im Haus zerschlagen hat oder gleich draußen vor dem Haus, wenn das **Zerschlagen** seine einzige Absicht war.«

»Er war aus der Fassung und aufgewühlt nach der Begegnung mit diesem anderen Burschen. Er wußte kaum, was er tat.«

»Nun, das ist allerdings wahrscheinlich. Aber ich möchte Ihre Aufmerksamkeit insbesondere auf die Lage dieses Hauses **lenken**, in dessen Garten die Büste zerstört wurde.«

Lestrade sah sich um.

»Es ist ein leerstehendes Haus, und deswegen konnte er sicher sein, daß er im Garten nicht gestört werden würde.«

»Ja, aber da ist noch ein leeres Haus weiter oben in der Straße, an dem er **vorbeigegangen sein** muß, bevor er zu diesem hier kam. Weshalb hat er sie nicht dort zerschlagen, wenn es doch offensichtlich ist, daß jeder Meter, den er sie mit sich herumträgt, das Risiko erhöht, daß ihm jemand begegnet?«

»Ich geb's auf«, sagte Lestrade.

Holmes zeigte auf die Straßenlaterne über unseren Köpfen.

»Hier konnte er **sehen**, was er tat, und dort konnte er es nicht. Das war sein Grund.«

»Beim Jupiter! Das stimmt«, sagte der Detektiv. »Jetzt wo ich darüber nachdenke: Dr. Barnicots Büste wurde nicht weit von seiner roten Laterne zerschlagen. Und was, Mr. Holmes, sollen wir mit dieser Tatsache **anfangen**?«

»Sie uns **merken** -- sie **registrieren**. Möglicherweise stoßen wir später auf etwas, bei dem sie von Bedeutung ist. Welche Schritte gedenken Sie nun **zu unternehmen**, Lestrade?«

»Die praktischste Vorgehensweise wird meiner Meinung nach die **sein**, den Toten **zu identifizieren**. Das sollte keine Schwierigkeiten **machen**. Wenn wir erst einmal wissen, wer er ist und wer seine Partner sind, dürften wir einen guten Ausgangspunkt **haben, um herauszufinden**, was er letzte Nacht in der Pitt Street wollte, und wen er dort getroffen hat, der ihn auf der Türschwelle von Mr. Horace Harker umgebracht hat. Meinen Sie nicht auch?«

»Zweifellos; trotzdem ist es nicht ganz die Art und Weise, wie ich den Fall angehen würde.«

»Was würden Sie denn tun?«

»Oh, Sie dürfen sich von mir in keiner Weise **beeinflussen lassen**. Ich schlage vor, Sie verfolgen Ihren Weg, und ich den meinen. Danach können wir unsere Notizen **vergleichen**, und die einen werden die anderen **ergänzen**.«

»Sehr gut«, sagte Lestrade.

»Wenn Sie zur Pitt Street zurückgehen, könnten Sie vielleicht Mr. Horace Harker noch einmal **besuchen**. Richten Sie ihm von mir aus, daß ich mir inzwischen ganz sicher bin, und daß letzte Nacht bestimmt ein verrückter Mörder mit napoleonischen Wahnvorstellungen in seinem Haus war. Das wird für seinen Artikel nützlich sein.«

Lestrade machte große Augen.

»Das glauben Sie doch nicht ernsthaft?«

Holmes lächelte.

»Nein? Nun, vielleicht nicht. Aber ich bin sicher, daß es Mr. Horace Harker und die Kunden des Zentralen Pressesyndikats **interessieren** wird. Nun, Watson, ich denke, daß wir wohl ein langwieriges und ziemlich kompliziertes Tagewerk vor uns **haben** werden. Ich würde mich **freuen**, Lestrade, wenn Sie es **einrichten** könnten, sich heute Abend um sechs Uhr in der Baker Street mit uns zu **treffen**. Bis dahin würde ich gern dieses Photo aus der Tasche des Toten **behalten**. Es ist möglich, daß ich Sie um Ihre Begleitung und Unterstützung bei einer kleinen Expedition werde **bitten müssen**, die heute Nacht **unternommen werden** muß, falls sich meine Schlußfolgerungen als korrekt **erweisen** sollten. Bis dahin auf Wiedersehen und viel Glück!«

Sherlock Holmes und ich gingen gemeinsam zur High Street, wo wir das Geschäft der Harding Brothers aufsuchten, in dem die Büste gekauft worden war. Ein junger Angestellter teilte uns mit, daß Mr. Harding bis zum Nachmittag außer Haus **sein** würde, und daß er selbst ein Neuzugang sei, der uns keine Informationen **geben** könne. Holmes' Miene verriet seine Enttäuschung und Verärgerung.

»Nun ja, nun ja, wir können nicht **erwarten**, daß alles nach unseren Wünschen verläuft, Watson«, sagte er schließlich. »Dann müssen wir eben am Nachmittag **wiederkommen**, wenn Mr. Harding bis dahin nicht hier sein wird. Ich versuche gerade, wie Sie zweifellos schon vermutet haben, diese Büsten zu ihrem Ursprung **zurückzuverfolgen, um herauszufinden**, ob es dort nicht irgend etwas Besonderes gibt, das ihr bemerkenswertes Schicksal **erklären** kann. Begeben wir uns zu Mr. Morse Hudson aus der Kennington Road und sehen wir mal, ob er etwas Licht ins Dunkel **bringen** kann.«

Eine Fahrt von einer Stunde brachte uns zu dem Geschäft des Gemäldehändlers. Er war ein kleiner, untersetzter Mann mit rotem Gesicht und lebhaftem Temperament.

»Jawohl, Sir. Direkt auf meinem Ladentisch, Sir«, sagte er. »Wozu wir eigentlich Zölle und Steuern bezahlen, weiß ich wirklich nicht, wenn jeder Raufbold einfach so **reinkommen** und einem die Ware **zerschlagen** kann. Jawohl, Sir, ich war es, der Dr. Barnicot seine beiden Statuen verkauft hat. Eine Schande, Sir! Eine Nihilisten-Verschwörung -- das ist es, sage ich. Niemand außer einem Anarchisten würde **rumlaufen** und Statuen **zerschlagen**. Rote Republikaner -- so nenne ich die. Vom wem ich die Statuen bekommen habe? Ich weiß nicht, was das damit **zu tun haben** soll. Aber wenn Sie es unbedingt **wissen** wollen, ich hatte sie von Gelder & Co. in der Church Street, Stepney. Die sind ein bekanntes Haus in der Branche, schon seit zwanzig Jahren. Wie viele ich hatte? Drei -- zwei und noch eine sind drei -- die zwei von Dr. Barnicot und die eine, die mir am helllichten Tag auf dem Ladentisch zerschlagen worden ist. Ob ich dieses Photo kenne? Nein, kenne ich nicht. Doch, ja, kenne ich. Das ist doch Beppo. Das war so ein italienischer Gelegenheitsarbeiter, der sich im Laden

nützlich gemacht hat. Er konnte ein bißchen **schnitzen** und **vergolden** und **einrahmen** und dies und das. Der Bursche hat letzte Woche gekündigt, und ich habe nichts mehr von ihm gehört seitdem. Nein, ich weiß nicht, wo er herkommt, oder wo er hingegangen ist. Ich hatte ihm nichts **vorzuwerfen**, solange er hier war. Er war seit zwei Tagen weg, als die Büste zerschlagen wurde.«

»Nun, das ist alles, was wir von Morse Hudson **erwarten** durften«, sagte Holmes, als wir aus dem Geschäft traten. »Wir haben diesen Beppo als gemeinsamen Nenner, sowohl in Kennington als auch in Kensington, dafür hat sich unsere Zehn-Meilen-Fahrt gelohnt. Und nun, Watson, begeben wir uns zu Gelder & Co. in Stepney, Quelle und Ursprung der Büsten. Es würde mich **überraschen**, wenn wir dort unten nicht etwas Hilfe bekommen.«

In schneller Folge durchfuhren wir den Rand von Nobel-London, dann Hotel-London, Theater-London, Literatur-London, Geschäfts-London und schließlich Seefahrts-London, bis wir zu einer Stadt am Fluß mit hunderttausend Seelen kamen, wo die Mietshäuser in der Hitze kochen und überfüllt sind mit den Ausgestoßenen Europas. Hier, in einer breiten Durchgangsstraße, einst das Refugium wohlhabender Kaufleute aus der City, fanden wir die Skulpturenfabrik, nach der wir suchten. Draußen befand sich ein beträchtlicher Hof voll mit monumentaler Bildhauerei. Drinnen war ein großer Saal, in dem fünfzig Arbeiter mit Schnitzen oder Modellieren beschäftigt waren. Der Geschäftsführer, ein großer blonder Deutscher, empfing uns höflich und gab klare Antworten auf Holmes' sämtliche Fragen. Eine Konsultation seiner Bücher zeigte, daß hunderte von Abgüssen einer Marmorkopie von Devines Napoleon-Kopf genommen worden waren, doch daß die drei, die vor etwa einem Jahr an Morse Hudson geliefert worden waren, die Hälfte einer Charge von sechs Stück bildeten, deren andere drei an Harding Brothers, Kensington gegangen waren. Es gab keinen Grund, weshalb sich jene sechs von irgend einem der anderen Güsse **unterscheiden** sollten. Er konnte keinerlei Anlaß **nennen**, den irgend jemand **haben** könnte, sie **zu zerstören** -- er mußte sogar **lachen** bei dem Gedanken. Ihr Großhandelspreis war sechs Schillinge, doch die Einzelhändler würden zwölf oder mehr dafür **bekommen**. Der Guß wurde mittels zweier Formen hergestellt, eine für jede Gesichtshälfte, und dann wurden diese beiden Profile aus Gips zusammengefügt, um die vollständige Büste **herzustellen**. Die Arbeit wurde gewöhnlich von Italienern ausgeführt, in dem Saal, in dem wir uns befanden. Nach der Fertigstellung wurden die Büsten zum Trocknen auf einen Tisch im Durchgang gestellt und später eingelagert. Das war alles, was er uns **sagen** konnte.

Doch der Anblick des Photos hatte eine bemerkenswerte Wirkung auf den Geschäftsführer. Sein Gesicht rötete sich vor Zorn, und seine Stirn legte sich in Falten über seinen blauen teutonischen Augen.

»Ach, dieser Schurke!« rief er. »Ja, allerdings, den kenne ich sehr gut. Dies war immer eine respektable Firma, und das einzige Mal, daß wir je die Polizei hier hatten, war wegen eben dieses Burschen. Das ist jetzt über ein Jahr her. Er hatte einen anderen Italiener auf der Straße niedergestochen, und dann kam er in die Fabrik mit der Polizei auf den Fersen, und hier wurde er dann festgenommen. Beppo war sein Name -- seinen Familiennamen kenne ich nicht. Geschah mir ganz recht dafür, einen Mann mit so einer Visage **einzustellen**. Aber er war ein guter Arbeiter -- einer der besten.«

»Welche Strafe hat er bekommen?«

»Der andere hat überlebt, und er ist mit einem Jahr davongekommen. Ich habe keinen Zweifel, daß er inzwischen wieder draußen ist, aber er hat es nicht gewagt, seine Nase hier **zu zeigen**. Wir haben einen Vetter von ihm hier, und ich schätze, der könnte Ihnen **sagen**, wo er ist.«

»Nein, nein«, rief Holmes, »kein Wort zu dem Vetter -- nicht ein Wort, ich bitte Sie dringend. Die Sache ist sehr wichtig, und je weiter ich damit vorankomme, desto wichtiger scheint sie **zu werden**. Als Sie in Ihrem Hauptbuch den Verkauf dieser Güsse nachschlugen, habe ich gesehen, daß das Datum der 3. Juni letzten Jahres war. Könnten Sie mir das Datum **nennen**, an dem Beppo festgenommen wurde?«

»Ich könnte es ihnen ungefähr anhand der Lohnliste **sagen**«, antwortete der Geschäftsführer. »Ja«, fuhr er nach einigem Blättern fort, »er wurde zum letzten Mal am 20. Mai bezahlt.«

»Vielen Dank«, sagte Holmes. »Ich denke, daß ich Ihre Zeit und Geduld jetzt nicht länger in Anspruch **nehmen** muß.« Nach einem letzten Wort der Warnung, daß er nichts über unsere Nachforschungen **sagen** solle, wandten wir uns erneut westwärts.

Der Nachmittag war weit fortgeschritten, ehe wir Gelegenheit hatten, in einem Restaurant ein hastiges Mittagessen **einzunehmen**. Eine Zeitungstafel am Eingang verkündete: »Wahnsinnstat in Kensington. Verrückter Mörder geht um«, und der Inhalt des Blattes zeigte, daß Mr. Horace Harker es doch noch geschafft hatte, seinen Bericht in Druck **zu geben**. Zwei Spalten wurden von einer höchst sensationellen und blumigen Wiedergabe des ganzen Vorfalls eingenommen. Holmes lehnte die Zeitung gegen den Gewürzständer und las **beim Essen**. Ein oder zweimal kicherte er.

»Das hier ist gut, Watson«, sagte er. »Hören Sie zu:

»Es ist befriedigend zu **wissen**, daß es in diesem Fall keine Meinungsverschiedenheit **geben** kann, da sowohl Mr. Lestrade, einer der erfahrensten Gesetzeshüter, als auch Mr. Sherlock Holmes, der bekannte Berater und Experte, zu dem Schluß gekommen sind, daß die Reihe von grotesken Vorfällen, die ein so tragisches Ende genommen hat, eher auf Wahnsinn als auf vorsätzliches Verbrechen **zurückzuführen** ist. Keine Erklärung außer geistiger Entartung wäre in Anbetracht der Fakten stichhaltig.«

Die Presse, Watson, ist eine höchst wertvolle Institution, wenn man sie nur **zu gebrauchen** weiß. Und nun, wenn Sie aufgegessen haben, werden wir unsere Fährte in Kensington wieder **aufnehmen** und uns **anhören**,

was der Geschäftsführer von Harding Brothers zu der Angelegenheit **zu sagen** hat.«

Der Gründer jenes großen Emporiums erwies sich als eine schneidige, hektische kleine Person, sehr adrett und flink, mit einem klaren Verstand und einer beredten Zunge.

»Ja, Sir, ich habe den Bericht in den Abendzeitungen schon gelesen. Mr. Horace Harker ist ein Kunde von uns. Wir haben ihm die Büste vor ein paar Monaten geliefert. Wir hatten drei Büsten dieser Sorte von Gelder & Co. in Stepney bestellt. Sie sind inzwischen alle verkauft. An wen? Oh, ich schätze, wenn wir in unserem Verkaufsbuch nachsehen, können wir Ihnen das ganz schnell **sagen**. Ja, hier haben wir die Einträge. Eine an Mr. Harker, sehen Sie, und eine an Mr. Josiah Brown, Adresse Laburnum Lodge, Laburnum Vale, Chiswick, und eine an Mr. Sandeford aus der Lower Grove Road, Reading. Nein, ich habe dieses Gesicht auf dem Photo, das Sie mir zeigen, noch nie gesehen. Das würde man wohl kaum **vergessen**, nicht wahr, Sir, ich habe nämlich selten ein häßlicheres gesehen. Ob wir irgendwelche italienischen Angestellten haben? Ja, Sir, wir haben einige unter unseren Arbeitern und Putzleuten. Ich schätze, sie könnten schon heimlich einen Blick in dieses Verkaufsbuch **werfen**, wenn sie wollten. Es gibt ja keinen Grund, auf dieses Buch besonders **aufzupassen**. Tja, tja, das ist schon eine sehr seltsame Sache, und ich hoffe, daß Sie es mich **wissen lassen** werden, wenn bei Ihren Ermittlungen irgend etwas herauskommt.«

Holmes hatte sich während Mr. Hardings Aussage mehrere Notizen gemacht, und ich konnte ihm **ansehen**, daß er mit dem Lauf der Dinge gänzlich zufrieden war. Er machte jedoch keine Bemerkung, abgesehen davon, daß wir uns **beeilen** müßten, um nicht zu spät zu unserer Verabredung mit Lestrade **zu kommen**. Und tatsächlich, als wir in der Baker Street ankamen, war der Detektiv schon da und schritt in fieberhafter Ungeduld im Zimmer auf und ab. Sein bedeutender Gesichtsausdruck verriet, daß sein Tagewerk nicht ergebnislos geblieben war.

»Nun?« fragte er. »Glück gehabt, Mr. Holmes?«

»Wir hatten einen sehr arbeitsreichen Tag, und er war nicht ganz verschwendet«, erklärte mein Freund. »Wir haben beide Händler besucht und auch den Hersteller. Ich kann nun den Weg jeder Büste von Anfang an **nachvollziehen**.«

»Die Büsten!« rief Lestrade. »Nun ja, Sie haben Ihre eigenen Methoden, Mr. Sherlock Holmes, und es steht mir nicht zu, auch nur ein Wort gegen sie **zu sagen**, aber ich glaube, ich hatte einen erfolgreicher Tag als Sie. Ich habe den Toten identifiziert.«

»Was Sie nicht sagen.«

»Und ein Motiv für das Verbrechen gefunden.«

»Prächtig!«

»Wir haben einen Inspektor, der sich auf die Saffron-Hill-Gegend und das italienische Viertel spezialisiert hat. Nun, dieser Tote hatte ein katholisches Emblem um den Hals, und das, zusammen mit seiner Hautfarbe, brachte mich auf den Gedanken, daß er aus dem Süden **sein** könnte. Inspektor Hill hat ihn sofort erkannt, als er ihn zu Gesicht bekommen hat. Sein Name ist Pietro Venucci aus Neapel, und er ist einer der schlimmsten Halsabschneider in London. Er steht in Verbindung mit der Mafia, die, wie Sie wissen, eine politische Geheimgesellschaft ist, die ihre Dekrete mit Mord durchsetzt. Da sehen Sie, wie sich die Angelegenheit langsam aufklärt. Der andere Bursche ist wahrscheinlich auch Italiener und ein Mitglied der Mafia. Er hat wohl in irgend einer Weise die Regeln gebrochen. Pietro wird auf ihn angesetzt. Wahrscheinlich ist der Mann auf dem Photo, das wir in seiner Tasche gefunden haben, eben dieser andere, damit er nicht aus Versehen den Falschen absticht. Er beschattet den Kerl, er sieht ihn in ein Haus **einsteigen**, er wartet draußen auf ihn, und in dem Handgemenge bekommt er selbst eine tödliche Verletzung ab. Wie ist das, Mr. Sherlock Holmes?« Holmes klatschte anerkennend in die Hände.

»Ausgezeichnet, Lestrade, ausgezeichnet!« rief er. »Ich konnte nur Ihrer Erklärung für die Zerstörung der Büsten nicht ganz **folgen**.«

»Die Büsten! Sie kriegen diese Büsten wohl einfach nicht aus dem Kopf. Aber das ist doch gar nichts; minderschwere Sachbeschädigung, sechs Monate höchstens. Der Mord ist es, den wir wirklich untersuchen, und ich sage Ihnen, daß ich dabei bin, sämtliche Fäden in die Hand **zu bekommen**.«

»Und der nächste Schritt?«

»Ist denkbar einfach. Ich werde mit Hill ins italienische Viertel **gehen**, den Mann **aufspüren**, dessen Photo wir haben, und ihn wegen Mordes **verhaften**. Kommen Sie mit uns?«

»Ich denke nicht. Ich schätze, wir können auch einfacher ans Ziel **gelangen**. Ich kann es nicht mit Sicherheit **sagen**, weil alles davon abhängt -- nun, es hängt alles von einem Faktor ab, der völlig außerhalb unserer Kontrolle ist. Aber ich habe größte Hoffnung -- genau gesagt stehen die Wetten exakt zwei zu eins --, daß ich Ihnen werde **helfen können**, ihn zur Strecke **zu bringen**, wenn Sie heute Nacht mit uns kommen.«

»Ins italienische Viertel?«

»Nein, ich schätze, wir dürften ihn wohl eher in Chiswick **antreffen**. Wenn Sie heute Nacht mit mir nach Chiswick kommen, Lestrade, dann verspreche ich Ihnen, daß ich morgen mit Ihnen ins italienische Viertel **gehen** werde, und die Verzögerung wird keinen Schaden **verursachen**. Und nun glaube ich, daß ein paar Stunden Schlaf uns allen gut **tun** würden, denn ich habe nicht die Absicht, vor elf Uhr **aufzubrechen**, und es ist unwahrscheinlich, daß wir vor morgen früh zurück **sein** werden. Sie werden mit uns zu Abend **essen**, Lestrade, und dann steht Ihnen das Sofa zur Verfügung, bis es Zeit ist **loszufahren**. In der Zwischenzeit, Watson, wäre ich Ihnen dankbar, wenn Sie nach einem Eilboten **klingeln** würden, denn ich muß noch einen Brief **abschicken**, und es ist wichtig, daß er sofort auf den Weg geht.«

Holmes verbrachte den Abend damit, in den archivierten alten Tageszeitungen **herumzuwühlen**, mit denen

eine unserer Dachkammern vollgestopft war. Als er endlich wieder herunterkam, lag Triumph in seinem Blick, doch er sagte keinem von uns etwas über das Ergebnis seiner Recherchen. Ich für meinen Teil hatte die Methoden, mit denen er die verschiedenen Wendungen dieses komplizierten Falles verfolgt hatte, Schritt für Schritt nachvollzogen, und obwohl ich das Ziel, das wir **erreichen** würden, noch nicht **erkennen** konnte, war mir klar, daß Holmes mit einem Versuch dieses grotesken kriminellen rechnete, auch noch an die beiden verbleibenden Büsten **heranzukommen**, von denen sich die eine, wie ich mich erinnerte, in Chiswick befand. Zweifellos war der Zweck unseres Ausflugs der, ihn auf frischer Tat **zu ertappen**, und ich konnte die List meines Freundes nur **bewundern**, mit der er einen falschen Hinweis in die Abendzeitung geschmuggelt hatte, um dem Burschen **weiszumachen**, daß er seinen Plan ungestraft **fortsetzen** könne. Ich war nicht überrascht, als Holmes vorschlug, daß ich meinen Revolver **mitnehmen** sollte. Er selbst hatte sich die bleiverstärkte Reitgerte genommen, die seine Lieblingswaffe war.

Um elf stand eine vierrädrige Kutsche vor der Tür, und darin fuhren wir zu einer Stelle auf der anderen Seite der Hammersmith Bridge. Hier sollte der Kutscher **warten**. Ein kurzer Fußmarsch brachte uns zu einer versteckt liegenden Straße, die von hübschen Häusern gesäumt war, jedes auf seinem eigenen Grundstück. Im Licht einer Straßenlaterne lasen wir an einem der Torpfosten »Laburnum Villa«. Die Bewohner hatten sich offenbar schon zur Ruhe begeben, denn alles war dunkel, abgesehen von einem Oberlicht über der Eingangstür, das einen einzelnen verschwommenen Lichtkreis auf den Gartenweg warf. Der Holzzaun, der das Grundstück von der Straße trennte, warf einen tiefdunklen Schatten nach innen, und hier kauerten wir uns nieder.

»Ich fürchte, Sie werden eine lange Wache vor sich **haben**«, flüsterte Holmes. »Wir können unseren Sternen **danken**, daß es nicht regnet. Ich glaube, wir dürfen es nicht einmal wagen **zu rauchen**, um uns die Zeit **zu vertreiben**. Aber die Chancen stehen zwei zu eins, daß wir eine Belohnung für unsere Mühen **erhalten** werden.«

Es stellte sich jedoch heraus, daß unsere Nachtwache nicht so lang **sein** sollte, wie Holmes uns hatte **fürchten lassen**, und sie endete auf sehr plötzliche und eigentümliche Weise. Im nächsten Augenblick, ohne daß das kleinste Geräusch uns vorgewarnt hätte, schwang das Gartentor auf, und eine geschmeidige, dunkle Gestalt, so flink und agil wie ein Affe, eilte den Gartenweg hinauf. Wir sahen sie an dem Schein, der durch das Oberlicht fiel, **vorbeihuschen** und im schwarzen Schatten des Hauses **verschwinden**. Es folgte eine lange Pause, während der wir den Atem anhielten, und dann drang ein sehr leises Knarren an unsere Ohren. Das Fenster wurde geöffnet. Das Geräusch verstummte, und wieder folgte eine lange Stille. Der Bursche stieg in das Haus ein. Wir sahen das plötzliche Aufblitzen einer abgedeckten Laterne im Inneren des Zimmers. Was er suchte, war offenbar nicht dort, denn wir sahen das Licht abermals durch einen anderen Fensterladen, und dann durch einen weiteren.

»Gehen wir zu dem offenen Fenster. Wir schnappen ihn uns, wenn er rausklettert«, flüsterte Lestrade. Doch ehe wir uns in Bewegung **setzen** konnten, war der Mann wieder aufgetaucht. Als er in den schimmernden Lichtkreis trat, sahen wir, daß er etwas Weißes unter dem Arm trug. Er schaute sich verstohlen um. Die Stille in der verlassenem Straße beruhigte in. Mit dem Rücken zu uns legte er seine Last auf den Boden, und im nächsten Moment gab es ein scharfes Knacken, gefolgt von einem Klappern und Rasseln. Der Mann war so sehr auf sein Tun konzentriert, daß er unsere Schritte nicht hörte, als wir über den Rasen schlichen. Mit einem Tigersprung war Holmes auf seinem Rücken, einen Augenblick später hatten Lestrade und ich seine Handgelenke gepackt, und die Handschellen waren angelegt. Als wir ihn umdrehten, blickte ich in ein abscheuliches, fahles Gesicht mit wutverzerrten Zügen, das zu uns heraufstarrte, und ich war sicher, daß es tatsächlich der Mann von dem Photo war, den wir gefaßt hatten.

Doch Holmes schenkte seine Aufmerksamkeit nicht unserem Gefangenen. Auf der Türstufe hockend, war er damit beschäftigt, das, was der Mann aus dem Haus geholt hatte, aufs sorgfältigste **zu untersuchen**. Es war eine Büste von Napoleon wie diejenige, die wir am Morgen gesehen hatten, und sie war in ähnliche Stücke zerbrochen worden. Vorsichtig hielt Holmes jede einzelne Scherbe ins Licht, doch sie unterschieden sich in keiner Weise von jedem anderen zerbrochenen Stück Gips. Er hatte seine Untersuchung gerade beendet, als die Lampen in der Eingangshalle aufflammten, die Tür geöffnet wurde, und der Besitzer des Hauses, eine joviale, rundliche Gestalt in Hemd und Hose, sich zeigte.

»Mr. Josiah Brown, nehme ich an?« fragte Holmes.

»Jawohl, Sir; und Sie sind zweifellos Mr. Sherlock Holmes? Ich habe den Brief bekommen, den Sie per Eilboten geschickt hatten, und ich habe genau getan, was Sie gesagt haben. Wir haben alle Türen von innen abgeschlossen und abgewartet, was sich tut. Nun, ich freue mich sehr **zu sehen**, daß Sie den Schurken haben. Ich hoffe doch, meine Herren, daß Sie auf kleine Erfrischung **hereinkommen** werden.«

Lestrade wollte seinen Gefangenen jedoch unverzüglich hinter Schloß und Riegel **bringen**, also wurde unsere Kutsche geholt, und ein paar Minuten später waren wir alle vier auf dem Weg nach London. Unser Häftling sprach kein einziges Wort, doch er starrte uns aus dem Schatten seiner verfilzten Haare wütend an, und einmal, als meine Hand in seiner Reichweite **zu sein** schien, schnappte er danach wie ein hungriger Wolf. Wir blieben noch auf der Polizeiwache, bis wir erfuhren, daß eine Durchsuchung seiner Kleidung nichts außer ein paar Schillingen und einem langen Fahrtenmesser zum Vorschein gebracht hatte, auf dessen Griff sich reichlich frische Blutspuren befanden.

»Das wäre erledigt«, sagte Lestrade, als wir uns trennten. »Hill kennt diese ganzen Herrschaften und er wird ihm schon einen Namen **geben**. Sie werden **feststellen**, daß sich meine Theorie mit der Mafia als völlig richtig erweisen wird. Aber ich stehe auf jeden Fall tief in Ihrer Schuld, Mr. Holmes, für die professionelle

Art und Weise, wie Sie ihn aufgespürt haben. Nur verstehe ich es noch nicht so ganz.«

»Ich fürchte, es ist schon etwas spät für Erklärungen«, sagte Holmes. »Darüber hinaus gibt es noch ein oder zwei Details, die noch nicht erledigt sind, und dies ist einer jener Fälle, bei denen es sich lohnt, sie wirklich vollständig **aufzuklären**. Wenn Sie morgen um sechs Uhr noch einmal zu mir **kommen** wollen, dann werde ich, glaube ich, in der Lage **sein**, Ihnen **zu zeigen**, daß Sie noch immer nicht die ganze Bedeutung dieser Angelegenheit erfaßt haben, die einige Merkmale aufweist, die sie in der Geschichte der Kriminalität absolut einmalig macht. Wenn ich Ihnen je eine weitere Chronik meiner kleinen Rätsel gestatte, Watson, sehe ich schon voraus, daß Sie Ihre Seiten auch mit einem Bericht über den einzigartigen Fall der Napoleon-Büsten **bereichern** werden.«

Als wir uns am nächsten Abend wieder trafen, brachte Lestrade viele Neuigkeiten über unseren Gefangenen mit. Sein Name, so schien es, war Beppo, Familienname unbekannt. Er war in der italienischen Kolonie ein wohlbekannter Tunichtgut. Früher war er ein geschickter Bildhauer gewesen und hatte sich seinen Lebensunterhalt auf ehrliche Weise verdient, doch dann war er auf die schiefe Bahn geraten und war schon zweimal im Gefängnis gewesen -- einmal wegen eines kleinen Diebstahls und einmal, wie wir schon gehört hatten, weil er einen Landsmann niedergestochen hatte. Er sprach perfekt Englisch. Seine Gründe für das Zerstören der Büsten waren noch immer unbekannt, und er weigerte sich, irgendwelche Fragen danach zu **beantworten**, doch die Polizei hatte herausgefunden, daß er eben diese Büsten sehr wohl eigenhändig **angefertigt haben** könnte, da er bei der Firma Gelder & Co. mit dieser Art von Arbeit beschäftigt gewesen war. All diese Neuigkeiten, von denen wir viele bereits kannten, hörte sich Holmes mit höflicher Aufmerksamkeit an, doch ich, der ich ihn so gut kannte, konnte deutlich **sehen**, daß er mit seinen Gedanken woanders war, und ich entdeckte eine Mischung aus Unruhe und Erwartung unter jener Maske, die er **zu zeigen** gewohnt war. Endlich fuhr er in seinem Sessel hoch, und seine Augen leuchteten. Es hatte an der Tür geklingelt. Eine Minute später hörten wir Schritte auf der Treppe, und ein älterer rotgesichtiger Mann mit ergrauten Koteletten wurde hereingeführt. In der rechten Hand trug er eine altmodische Reisetasche, die er auf den Tisch stellte.

»Ist Mr. Sherlock Holmes hier?«

Mein Freund verbeugte sich und lächelte. »Mr. Sandeford aus Reading, nehme ich an?« fragte er.

»Ja, Sir. Ich fürchte, ich habe mich ein wenig verspätet, die Züge waren ungünstig. Sie hatten mir wegen einer Büste geschrieben, die sich in meinem Besitz befindet.«

»Genau.«

»Ich habe Ihren Brief hier. Sie schreiben: "Ich wünsche, eine Kopie von Devines Napoleon **zu besitzen**, und bin bereit, Ihnen zehn Pfund für diejenige **zu zahlen**, die sich in Ihrem Besitz befindet." Ist das richtig?«

»Sicher.«

»Ich war sehr überrascht von Ihrem Brief, denn ich kann mir nicht **vorstellen**, woher Sie wissen, daß ich so etwas habe.«

»Selbstverständlich müssen Sie **überrascht gewesen sein**, aber die Erklärung ist sehr einfach. Mr. Harding von Harding Brothers hat mir gesagt, daß sie ihre letzte Kopie an Sie verkauft hatten, und er hat mir Ihre Adresse gegeben.«

»Ach, so war das also. Hat er Ihnen gesagt, was ich dafür bezahlt habe?«

»Nein, das hat er nicht.«

»Nun, ich bin ein ehrlicher Mann, wenn auch kein besonders reicher. Ich habe nur fünfzehn Schillinge für die Büste bezahlt, und ich denke, Sie sollten das **wissen**, bevor ich zehn Pfund von Ihnen annehme.«

»Ich bin sicher, Ihre Skrupel ehren Sie, Mr. Sandeford. Doch ich habe diesen Preis genannt, also gedenke ich, auch dabei **zu bleiben**.«

»Nun, das ist sehr anständig von Ihnen, Mr. Holmes. Ich habe die Büste gleich mitgebracht, wie Sie gebeten hatten. Hier ist sie!« Er öffnete seine Tasche, und endlich sahen wir auf unserem Tisch ein vollständiges Exemplar jener Büste **stehen**, die wir schon mehr als einmal in Bruchstücken gesehen hatten.

Holmes zog ein Blatt Papier aus seiner Tasche und legte eine Zehn-Pfund-Note auf den Tisch.

»Wären Sie so freundlich, dieses Papier **zu unterzeichnen**, Mr. Sandeford, in Anwesenheit dieser Zeugen. Es besagt lediglich, daß Sie sämtliche Rechte, die Sie je an der Büste hatten, an mich abtreten. Ich bin ein methodischer Mensch, wissen Sie, und man weiß nie, welche Wendung die Dinge vielleicht später einmal **nehmen** werden. Vielen Dank, Mr. Sandeford; hier ist Ihr Geld, und ich wünsche Ihnen einen sehr guten Abend.«

Die merkwürdigen Handlungen von Sherlock Holmes, nachdem unser Besucher verschwunden war, zogen unsere geübte Aufmerksamkeit auf sich. Er begann damit, daß er ein sauberes weißes Tuch aus einer Schublade nahm und es über den Tisch breitete. Dann stellte er seine neu erworbene Büste in die Mitte des Tuches. Schließlich nahm er seine Reitgerte und verpaßte Napoleon einen kräftigen Schlag auf den Kopf. Die Figur zerbrach in Scherben, und Holmes beugte sich gespannt über die zerschmetterten Überreste. Im nächsten Augenblick hielt er mit einem lauten Triumphschrei einen Splitter in die Höhe, in den ein rundes, dunkles Objekt eingebettet war wie eine Pflaume in einen Pudding.

»Meine Herren!«, rief er, »ich darf Ihnen die berühmte schwarze Perle der Borgias **vorstellen**.«

Lestrade und ich saßen einen Moment lang schweigend da, dann brachen wir in einen spontanen Applaus aus wie beim gut ausgeführten Höhepunkt eines Theaterstücks. Holmes' blasse Wangen erröteten, und er verbeugte sich vor uns wie ein Meisterdramatiker, der die Hommage seines Publikums entgegennimmt. In solchen Momenten hörte er für einen Augenblick auf, eine Denkmaschine zu **sein**, und verriet seine

menschliche Liebe für Bewunderung und Applaus. Dasselbe eigentümlich stolze und zurückhalten de Wesen, daß sich mit Unmut von öffentlicher Bekanntheit abwandte, vermochte von der spontanen Anerkennung und dem Lob eines Freundes zutiefst **bewegt zu sein**.

»Jawohl, meine Herren«, sagte er, »dies ist die berühmteste Perle, die zur Zeit auf der Welt existiert, und ich hatte das Glück, durch eine Kette von Schlußfolgerungen ihren Weg **rekonstruieren zu können** vom Schlafzimmer des Prinzen von Colonna im Dacre-Hotel, wo sie verloren ging, bis ins Innere dieser letzten der sechs Büsten von Napoleon, die von Gelder & Co. in Stepney hergestellt wurden. Sie werden sich **erinnern**, Lestrade, welches Aufsehen das Verschwinden dieses wertvollen Juwels und die vergeblichen Bemühungen der Londoner Polizei, es **wiederzufinden**, erregt haben. Ich wurde selbst zu dem Fall hinzugezogen, doch ich konnte kein Licht ins Dunkel bringen. Der Verdacht fiel auf die Zofe der Prinzessin, die Italienerin war, und es wurde nachgewiesen, daß sie in London einen Bruder hatte, doch wir konnten sie nicht miteinander in Verbindung **bringen**. Der Name der Zofe war Lucretia Venucci, und ich habe keinerlei Zweifel, daß dieser Pietro, der vor zwei Nächten ermordet wurde, der Bruder war. Ich habe die Daten in den archivierten alten Zeitungen nachgeschlagen und festgestellt, daß exakt zwei Tage nach dem Verschwinden der Perle die Verhaftung von Beppo wegen eines Gewaltverbrechens stattfand -- das geschah in der Fabrik von Gelder & Co., in genau dem Moment, als diese Büsten hergestellt wurden. Nun können Sie die Abfolge der Ereignisse klar **erkennen**, obwohl Sie sie in umgekehrter Reihenfolge sehen, als wie sie sich mir gezeigt haben. Beppo hatte die Perle in seinem Besitz. Er könnte sie Pietro **gestohlen haben**, er könnte Pietros Komplize **gewesen sein**, er könnte auch der Verbindungsmann zwischen Pietro und seiner Schwester **gewesen sein**. Für uns hat es keine Bedeutung, was die korrekte Lösung ist.

Die Hauptsache ist, daß er die Perle HATTE, und in dem Moment, als er sie bei sich trug, wurde er von der Polizei verfolgt. Er flüchtete zu der Fabrik, wo er arbeitete, und er wußte, daß er nur ein paar Minuten Zeit hatte, um diese ungeheuer wertvolle Beute **zu verstecken**, die sonst bei ihm gefunden würde, wenn man ihn durchsuchte. Im Durchgang standen sechs Gipsgüsse von Napoleon zum Trocknen. Einer von ihnen war noch weich. Sofort machte Beppo, ein geschickter Handwerker, ein kleines Loch in den feuchten Gips, ließ die Perle **hineinfallen**, und mit ein paar Handgriffen verschloß er die Öffnung wieder. Es war ein bewundernswertes Versteck. Unmöglich, daß irgend jemand es **entdecken** könnte. Doch Beppo wurde zu einem Jahr Gefängnis verurteilt, und in der Zwischenzeit wurden seine sechs Büsten in London verteilt. Er wußte nicht, welche seinen Schatz enthielt. Nur wenn er sie zerbrach, konnte er es **herausfinden**. Nicht einmal Schütteln würde ihm etwas **verraten**, denn bei dem feuchten Gips war es wahrscheinlich, daß die Perle daran **haften** würde -- wie es auch tatsächlich geschehen ist. Beppo ließ sich nicht **entmutigen**, und er machte sich mit beträchtlichem Einfallsreichtum und Hartnäckigkeit auf die Suche. Durch einen Vetter, der bei Gelder arbeitet, bekam er die Einzelhändler heraus, die die Büsten gekauft hatten. Er schaffte es, bei Morse Hudson Anstellung **zu finden**, und auf diese Weise spürte er drei von ihnen auf. Aber die Perle war nicht da. Dann brachte er mit Hilfe eines der italienischen Angestellten heraus, wo die drei anderen Büsten gelandet waren. Die erste war bei Harker. Dorthin wurde er von seinem Komplizen verfolgt, der Beppo für den Verlust der Perle verantwortlich machte, und er erstach ihn in dem folgenden Handgemenge.«

»Aber wenn er sein Komplize war, wozu hatte er dann sein Photo bei sich?« fragte ich.

»Als Hilfe bei der Suche nach ihm, wenn er irgendwelche dritten Personen nach ihm **fragen** wollte. Das war offenbar der Grund. Nun, nach dem Mord rechnete ich damit, daß Beppo sich mit seinen nächsten Zügen eher **beeilen** würde, als sie **aufzuschieben**. Er würde **fürchten**, daß die Polizei sein Geheimnis **durchschauen** würde, also machte er hastig weiter, damit sie ihm nicht zuvorkämen. Natürlich konnte ich nicht **sagen**, daß er die Perle nicht schon in Harkers Büste gefunden hatte. Ich hatte noch nicht einmal mit Sicherheit gefolgert, daß es überhaupt um die Perle ging, doch für mich stand fest, daß er nach etwas suchte, da er die Büste an den anderen Häusern vorbeitrag, um sie in dem Garten **zu zerbrechen**, vor dem eine Laterne stand. Da Harkers Büste eine von dreien war, standen die Chancen genau so, wie ich Ihnen sagte -- zwei zu eins dagegen, daß die Perle sich darin befand. Es blieben zwei Büsten, und es war offensichtlich, daß er es zuerst mit der in London versuchen würde. Ich warnte die Bewohner des Hauses, um eine zweite Tragödie **zu vermeiden**, und unsere Fahrt dorthin brachte das glücklichste Ergebnis. Zu dieser Zeit wußte ich natürlich schon sicher, daß wir hinter der Borgia-Perle her waren. Der Name des Ermordeten verband das eine Ereignis mit dem anderen. Es blieb nur eine einzige Büste übrig -- die in Reading --, und dort mußte die Perle **sein**. Ich habe sie dem Eigentümer in Ihrer Gegenwart abgekauft -- und da liegt sie.«

Wir saßen einen Moment lang schweigend da.

»Tja«, sagte Lestrade, »ich habe Sie schon eine ganze Menge Fälle **bearbeiten sehen**, Mr. Holmes, aber ich kann mich nicht **erinnern**, jemals eine so professionelle Arbeit **gesehen zu haben**. Wir sind nicht eifersüchtig auf Sie bei Scotland Yard. Nein, Sir, wir sind sehr stolz auf Sie, und wenn Sie morgen rüberkommen, gibt es keinen Mann, vom ältesten Inspektor bis zum jüngsten Konstabler, der sich nicht **freuen** würde, Ihnen die Hand zu **schütteln**.«

»Danke!« sagte Holmes. »Vielen Dank!« Und als er sich abwandte, kam es mir so vor, als sei er näher daran, von den weicheren menschlichen Empfindungen gerührt zu sein, als ich es je erlebt hatte. Einen Augenblick später war er schon wieder der kalte und praktische Denker. »Legen Sie die Perle in den Safe, Watson«, sagte er, »und holen Sie die Unterlagen über den Conk-Singleton-Fälschungsfall heraus. Auf **Wiedersehen**, Lestrade. Wenn Sie wieder einmal auf ein kleines Rätsel stoßen, wird es mir eine Freude **sein**, Ihnen den einen oder anderen Hinweis auf dessen Lösung **zu geben**, wenn ich kann.«